

У нумары:

Бялюсенкі кужалёк

У беларускай традыцыйнай культуры лён трывала прапісаўся яшчэ са старажытных часоў.

Стар. 4

Бібліятэку завяшчаў Радзіме

Кніжная калекцыя Сімяона Полацкага — апошняя даніна першаасветніка.

Стар. 5

Містыка Анатоля Казлова і «паэтычны прынцып»

Паводле прозы аўтара можна было б зняць выдатны беларускі трылер.

Стар. 7

Брава, Гарадзецкі!

Кожная фраза ўладальніка прыгожага лірычнага тэнара гучыць кранальна, прывабна.

Стар. 10

Драўляная казка Ганны-ўмеліцы

Яе цяжка ўявіць стомленай. Жвавая, несупакоеная, усё нешта робіць, імчыць камусьці на дапамогу.

Стар. 16

ІДЗЕ ПАПІСКА на I паўгоддзе 2010 года

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 8150 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 11070 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 5460 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 8660 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Выстаўка «Свята Купалавай паэзіі», прысвечаная 80-годдзю выдатнага айчыннага мастака-графіка Арлена Кашкурэвіча, працуе ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы. Тут прадстаўлены графічныя аркушы майстра і друкаваныя выданні з яго ілюстрацыямі — з фондаў музея, шэраг кніг са сталічных бібліятэк, дакументальныя матэрыялы з асабістага архіва Арлена Міхайлавіча, у тым ліку фотаздымкі яго родзічаў ды сяброў.

Дамінанта натхнення

Творчасць лепшых прадстаўнікоў беларускай графічнай школы спакроўленая са светам літаратуры. Кніга, да стварэння якой далучаецца мастак, і вабіць яго, і зачароўвае, і нібы выпрабуе: на талент, на прафесіяналізм, на душэўную сталасць і мудрасць.

Ёсць мастакі, якія таленавіта «вычытваюць» і перадаюць праз малюнак эпічныя лініі літаратурнага твора; ёсць — больш чуйна настроеныя на лірычныя матывы. Арлену Кашкурэвічу, адоранаму універсальным, па-музычнаму абвостраным «літаратурным слыхам», дадзена і асабліва тонкае спасціжэнне філасофскай паэзіі.

Так, праз мастацкае асэнсаванне Арлена Кашкурэвіча прайшлі багатыя на вобразны змест, адметныя глыбінёй і арыгінальнасцю ідэй творы нацыянальнай і сусветнай класікі. Спадчына Янкі Купалы займае сярод іх асаблівае месца, таму невыпадкова выстаўка выбітнага майстра мастацкай графікі задуманая і ажыццёўленая супрацоўнікамі гэтага музея. У экспазіцыю ўвайшлі амаль усе творы купалаўскай тэматыкі, якой Арлен Кашкурэвіч прысвяціў больш як 40 гадоў сваёй працы, і кожны графічны аркуш успрымаецца конгеніяльным увасабленнем глыбокай філасофіі беларускага песняра, часам парадаксальнай, часам трагічнай Купалавай вобразнасці.

Павіншаваць Арлена Міхайлавіча з вернісажам прыйшлі многія. Гасцямі былі не толькі калегі, сямейнікі, блізкія сябры, вучні, але і асобы афіцыйныя, сярод якіх — прадстаўнікі замежных дыпламатычных місій...

Арлен Кашкурэвіч — аўтар ілюстрацый да многіх Купалавых паэм, п'ес «Паўлінка» і «Тутэйшыя». У 1972 годзе за серыі «Купаліяна» і «Партызаны» ён быў ганараваны Дзяржаўнай прэміяй БССР. Неаднаразова ўзнагароджваўся дыпламамі рэспубліканскіх і ўсесаюзных конкурсаў «Мастацтва кнігі» — за лепшае афармленне зборнікаў Янкі Купалы «Тры паэмы», «Курган», «Вершы і паэмы». Тры гады таму стварыў серыю новых работ паводле паэмы «Сон на кургане».

Дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Алена Мацевасян уручыла Арлену Кашкурэвічу пасведчанне ганаровага сябра музея. Значны мастак-графік, першы намеснік старшыні БСМ Рыгор Сітніца, які лічыць Арлена Міхайлавіча сваім настаўнікам, гаворыць пра Майстра і яго сям'ю як пра ўзор шляхетнасці, сапраўднай беларускай інтэлігентнасці, а сам факт правядзення выстаўкі ў доме, дзе лунае Купалаў дух, назваў акалічнасцю ўспешнай і невыпадковай: «Вялікія людзі павінны сустракацца. А тое, што Арлен Кашкурэвіч — вялікі мастак, трэба, адкінуўшы хлусліваю сціпласць, казаць тут і зараз, каб гэта пачуў і ён сам, у цяперашнім часе, знаходзячыся сярод нас. Арлен Кашкурэвіч — прадаўжальнік беларускай шляхетнасці, які здолеў у сваёй творча-

сці паказаць Беларусь не як сярмяжны куток, а як рыцарскую краіну, краіну еўрапейскую, у якой віравалі шэкспіраўскія жарсці».

На вечарыне граў струнны ансамбль «Дамінанта», гучаў маналог Купалавага Гусяляра з паэмы «Курган» у выкананні артыста Алега Вінярскага. Выступілі Тодар Кашкурэвіч — малодшы сын Арлена Міхайлавіча, мастак Мікола Купава, які звярнуўся да шановага Майстра як да заснавальніка новага кніжнага мастацтва ў нашай краіне, стваральніка шэдэўраў мастацкай інтэрпрэтацыі твораў Янкі Купалы...

Простая і шчырая, нефармальна-атмасфера адкрыцця гэтай выстаўкі ў гасцінным і цёплым Купалавым доме пераконвала прысутных, што менавіта свята паэзіі вялікага класіка сталася і прэлюдыяй,

і рэфрэнам, і дамінантай сур'ёзнай творчай працы Арлена Кашкурэвіча ў дзівосным свеце кніжнай графікі, у няспынным пошуку візуальнага вобразнага і няўгледнага духоўнага суладдзя з мастацкім словам.

Пра тое, што Купалава слова прайшло праз усю яго творчасць, гаворыў і герой вечарыны: «Мая першая кніга, над афармленнем якой працаваў пасля заканчэння Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, — «Тры паэмы». Яна ўключала тры драматычныя паэмы Янкі Купалы. Тады я ўпершыню «сустрэўся ў працы» з яго творчасцю і быў вельмі ўражаны. Настолькі ўражаны, што захацелася зрабіць выключнае, унікальнае выданне. Я «нарэзаў» гравюры, і ўвесь тыраж гэтай кнігі быў надрукаваны з аўтарскіх дошак, таму кожны яе экзэмпляр атрымаўся пасвойму ўнікальным, непаўторным. Творчасць Купалы натхняла і натхняе мяне на далейшую працу...»

«Партрэт Л. Д. Раманоўскай» — малюнак 1969 года, своеасаблівы маўклівы сведка добрага знаёмства мастака з сястрой Янкі Купалы. А вось і яго выява: «Янка Купала ў Ляўках». Непадалёк — вострахарактарныя, гратэскавыя персанажы «Тутэйшых». А яшчэ — магутная, віртуозна прадстаўленая поліфонія вобразаў «Пажарышча» з серыі ўражлівых філасафічных ілюстрацый да паэмы «Сон на кургане» (2007)... Экспазіцыя нагадае пра паспяховае зварот А. Кашкурэвіча і да «Песні пра зубра» Міколы Гусоўскага, да біблейскай «Найвышэйшай песні Саламонавай», да «Фаўста» Ё. В. Гётэ, да Міцкевічавай «Свіцязянікі» ды пушкінскага «Яўтэнія Анегіна», твораў Уладзіміра Караткевіча, Івана Шамякіна, Алега Лойкі...

Дарэчы, Арлен Міхайлавіч пакажа свае самыя розныя работы — і з ранейшых, і новыя — на юбілейнай персанальнай выстаўцы, якая мае адбыцца сёлета ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Будуць сюрпрызы. І прагучаць свежыя матывы вэчна жывой Купалаіны.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: народны мастак Беларусі Арлен Кашкурэвіч; у выставачнай зале Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

Фота Кастуся Дробава

Літ-абсягі

Кожны народ мае свае нацыянальныя сімвалы. Яны народжаны культурай і зберагаюцца як нацыянальныя набыткі. Для беларусаў і ў нашы дні адным з такіх сімвалаў з'яўляецца народны касцюм. Яго мы можам убачыць на афіцыйных дзяржаўных цырымоніях і падчас урачыстых актаў, на эстраднай сцэне і, вядома ж, у яго апранутыя ўдзельнікі фальклорных калектываў, многія з якіх вядомыя далёка за межамі нашай краіны. Народны касцюм — адзін з найбольш каштоўных і самабытных складнікаў мастацкай спадчыны беларускага народа.

У многіх раёнах Беларусі і цяпер у сельскіх хазах захоўваюцца ў куфрах як сямейныя рэліквіі тканныя і вышытыя касцюмы бабуль і прабабуль. У беларусаў існуе павер'е, што на тым свеце продкі — "дзяды" пазнаюць сваіх па апратцы, якую насілі ў іх родзе. Таму яшчэ не так даўно старых людзей было прынята хаваць у традыцыйнай вопратцы: вышы-

Знакі нашай самабытнасці

ваных кашулях, фартушках, намітках. З кожным годам усё больш і больш традыцыі забываецца. Высокамастацкія ўзоры народнага касцюма прадстаўлены ў музеях нашай краіны. Этнічныя традыцыі ў вопратцы, вышыўцы і ткацтве становяцца набыткам мінулага. Яны здзіўляюць нас сваім характарам, гармоніяй, мэтазгоднасцю, але, калі мы не разумеем мастацкай мовы гэтых

прадметаў, застаюцца маўклівымі сведкамі мінулага.

Так, у бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў адбылася прэзентацыя навукова-папулярнага выдання "Беларускі народны касцюм: крой, вышыўка і дэкаратыўныя швы" (аўтары В. Лабачэўская і З. Зіміна), якое выйшла ў Выдавецкім доме "Беларуская навука". Тэарэтычную частку кнігі падрыхтавала мастацтвазнаўца, гісторык народнага мастацтва Вольга Лабачэўская, а практычную — малюнкі, схемы, апісанне тэхнік вышыўкі — Зінаіда Зіміна.

Падчас прэзентацыі аб працы над кнігай расказвалі адна з яе аўтараў Вольга Лабачэўская, галоўны рэдактар Выдавецкага дома "Беларуская навука" Георгій Кісялёў, аўтар фотаздымкаў Георгій Ліхтаровіч і іншыя. Кніга-альбом знаёміць чытача з беларускім этнаграфічным касцюмам, ці, іншымі словамі, звычай беларусаў апранацца па сваіх асабістых разуменнях прыгажосці і парадку, якія выпрацоўваліся на

працягу ўсёй гісторыі народа. Беларускі традыцыйны касцюм — гэта паўнаважана частка мастацкай культуры народаў свету. Ён багата аздоблены вышыўкай, самабытнай і шчодрай на мастацкія традыцыі. Крой, месцазнаходжанне дэкору і тэхналогія яго выканання ў касцюме беларусаў лагічна ўзаемаабумоўленыя.

Выданне багата ілюстравана схемамі па тэхналогіі вышыўкі, арнаментамі і фотаздымкамі музейных узораў беларускага народнага касцюма. Кніга прызначаная тым, хто цікавіцца народнымі традыцыямі вышыўкі ў Беларусі і захаце сваімі рукамі стварыць нацыянальны касцюм паводле даўніх тэхналогій. Дызайнерам яна падкажа новыя ідэі ва ўпрыгажэнні сучаснага адзення і дэкаратыўнага тэкстыла, а музейным работнікам стане даведнікам па тэхніках вышыўкі.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымку: Вольга Лабачэўская.

Фота аўтара

3-пад пярэ

Прэзентацыйная творчага праекта Вольгі Крывец "В Чудном мире" Мемарыяльны музей-майстэрня Заіра Азгура адкрыў новую штогадовую праграму "Снежанскія вечары". У аснове "Чудоўнага свету" В. Крывец закладзена канцэпцыя чатырох — чатыры часы сутак і паравін года, чатыры стыхіі і бакі свету. У экспазіцыі прадстаўлены графічныя і жывапісныя работы, а ў агучванні і ажыўленні тэм, заяўленых аўтарам праекта, бралі ўдзел музыканты, тэатральныя ды цыркавыя актёры: "Тэатр Жывога Дзеяння", Беларускі вогненны цырк "Kresiva" і іншыя.

Віктар ЗАЯЦ

Новы год — свята, якое вабіць усіх сваёй прыгажосцю і таемнічасцю. Каб па-сапраўднаму адчуць усё гэта і апынуцца ў казачным свеце прыгажунізімы, студэнты філагалічнага факультэта (група БФ-12) ГДУ імя Ф.Скарыны зладзілі для сваіх выкладчыкаў вечарыну, прысвечаную навагодняму свята. Праграма свята пачалася са знаёмства з педагогамі, якія будуць выкладаць на наступных курсах. Потым гучалі вершы на зімовую тэматыку, якія студэнты спецыяльна падрыхтавалі для сваіх гасцей. У сваю чаргу выкладчыкі таксама чыталі вершы. Паколькі 2010-ы — год Тыгра, то студэнты вырашылі даведацца, хто ў год якой жывёлы нарадзіўся і сабраць інфармацыю, што чакае кожнага ў новым годзе. Безумоўна, ніводнае свята не абыходзіцца без песень. Для прысутных будучыя філолагі прапанавалі конкурс, дзе патрэбна было выканаць як мага больш прыпеваў ці куплетаў песень пра зіму ці Новы год.

Ала ДАРАШЭНКА

Музей сялянскага побыту адкрыўся ў Глушкавіцкім Палацы культуры Лельчыцкага раёна. Работнікі культуры і адукацыі разам з мясцовым носьбітам фальклору Таццянай Красок і вучнямі сярэдняй школы паказалі абрад "Улазіны". Затым госці наведалі музей. Сумесная праца яго арганізатараў з мастаком Іванам Бялоцкім надала музею асаблівы каларыт і арыгінальнасць. Традыцыйна, справа, месціцца чырвоны кут з абразом, а побач за сталом — сям'я, намаляваная на сцяне. У акне бачныя царква і сялянскія хаты... Збоку на лаве — пледыны лапці, і тут жа — выява гаспадара, які займаецца іх вырабам. Злева — руская печ, з якой гаспадыня вымае свежавыпечаны хлеб. Тут жа і калыска, але ўжо не намаляваная, а сапраўдная. Экспанаты музея — ступа, жорны, маслабойка, ткацкі станок — міжволі пераносіць у той далёкі час, калі ўсімі гэтымі рэчамі карысталіся нашы працавітыя продкі.

Святлана ЛІПСКАЯ

У Яўрэйскім культурным таварыстве "Эмуна" клуб "Тхія", што значыць "Адраджэнне", правёў вечар паэзіі. Арганізавалі паэтычнае свята з нагоды выхаду зборніка паэзіі "Пакулы на свеце ёсць бэз" Вольгі Нормай, якая і гаспадарыла на сцэне: чытала вершы, свае новыя творы і экспромты, разважала пра літаратуру і наша жыццё. Паэтэса Вольга Нормай больш вядомая ў іпастасі журналіста Вольгі Паўлючэнка, чалавека шчырага, абаяльнага і імпульсіўнага. Яна запрасіла на вечарыну сваіх сяброў паэтаў-бардаў і вядомага аўтара-выканаўцу Сяргея Панамарова, які парадаваў слухачоў не толькі сваімі песнямі, але і на вершы Вольгі Нормай; Аляксея Жбанова, які акрамя песень на ўласныя вершы, выканаў некалькі на вершы Адама Міцкевіча і Уладзіміра Караткевіча. На вечарыне выступіў таксама Эдуард Ліпень, алышніст міжнароднага класа, паэт Юрась Нераток і прафесійны гітарыст Юрый Шышко.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

Пераможнае танга Алега Чыркуна

Арт-лінія

Успаміны бабуль ды дзядуль, шматлікія помнікі, кніжкі па гісторыі — гэта, бадай, амаль адзінае, што засталася нам у памяць пра Вялікую Айчынную вайну. Але, праўда, ёсць яшчэ нешта больш каштоўнае і зразумелае, чым гістарычныя крыніцы. Тое, што продкамі закладзена ў нашай падсвядомасці, што распавядае пра хвіліны болю, невыноснай горычкі і што не дае забыцца на тыя жудасныя часы. Гэта, безумоўна, музыка.

Сапраўдным блашаваннем вечара стала прывітальнае слова народнага артыста СССР Ігара Лучанка, які выказаў захапленне таленавітасцю свайго вучня, велічнасцю, разнастайнасцю той музыкі, што прадстаўлена шануюным слухачам.

Сам жа Алег Чыркун адзначыў, што такія імпрэзы патрэбны ў першую чаргу моладзі, якая, на жаль, губляе сувязь з мінулым, засяроджваючыся толькі на сваіх жаданнях і інтарэсах. Мэта яго песень, які гаворыць кампазітар, — выхаванне патрыятызму, павагі да сваёй гісторыі.

Увесь канцэрт быў пабудаваны на антыгэзе вайны і міру, бяды і радасці, смерці і жыцця. Франтавыя песні і танцы ў выкананні Акадэмічнага ансамбля песні і танца Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам заслужанага артыста палкоўніка У. Варапаева і галоўнага хормайстра Галіны Мацяс

гарманічна перапляталіся з сучаснымі і народнымі мелодыямі, якія выконвалі Уладзімір Правалінскі, Святлана Шыманская, Вольга Сей, ансамблі "Любава" і "Свята". Такое змяшэнне стыляў і жанраў не толькі адлюстроўвае шматграннасць Алега Чыркуна як кампазітара, але і дазваляе глядачам параўнаць шум падбітага самалёта, свіст шалёных куль, маўклівае брацкіх магіл з каханнем гуллівай цыганкі, танга з незнаёмкай, букетам півоніяў для каханай... Мелодыка вайны супраць мелодыкі міру і адначасова з ёю, і адначасова ў ёй. Нібыта перасцярога для чалавечтва: не дапусціце, каб ваенныя мелодыі ператварыліся з памяці ў рэчаіснасць.

Надзея ПЯКАРСКАЯ

На здымку: Алег Чыркун.

Фота аўтара

Повязі

Нядаўна ў Вільнюсе пабачыла свет цікавая кніга "3 маёй эсперанта-скрыні" ("El mia esperanta skatolo"), якую выдаў Саюз эсперантыстаў Літвы. Яе аўтар — Пятрас Чэляўскас. У даволі аб'ёмнай кнізе (520 старонак) П. Чэляўскас змясціў усё, што напісана ім на гэтай мове.

Дык чым жа гэтае выданне можа зацікавіць беларускага чытача? А тым, што ў ім змешчаны пераклады паэзіі дванаццаці беларускіх творцаў. У дадатак да дзесяткаў літоўскіх паэтаў, побач з Адамам Міцкевічам, Шота Руставелі, Сяргеем Ясеніным ёсць Янка Купала, Якуб Колас, Мікола Хведаровіч, Антон Бялевіч, Ніна Тарас, Янка Непачаловіч, Пімен Панчанка, Алесь Бачыла, Пятро Прыходзька, Мікола Гамолка, Юрась Свірка і Рыгор Барадулін.

Аднаго з іх — Міколы Хведаровіча — вершы "На літоўскай зямлі" ("Sur la tera litova") і "Прывітанне, Балтыя!"

Беларускія паэты — на эсперанта

("Korsaluton, Baltmaro!") прысвечаны Літве. Гэта мяне прыемна ўразіла і выклікала журналістскую цікаўнасць. Захацелася пазнаёміцца з аўтарам кнігі і даведацца, чаму ён з замежных паэтаў абраў так шмат беларускіх.

Ад старшыні Саюза эсперантыстаў Літвы Павіласа Егароваса дазнаўся, што Пятрас Чэляўскас — адзін з самых вядомых літоўскіх эсперантыстаў, доўгі час рэдагаваў часопіс эсперантыстаў "Litova stela" ("Літоўская зорка"). А саюз выдаў кнігу да яго 80-гадовага юбілею.

Вось што мне паведаміў пры сустрэчы Пятрас Чэляўскас:

"Паэзію на эсперанта я перакладаю даўно. У большасці, зразумела ж, літоўскіх паэтаў. З беларускіх я больш ведаў Янку Купалу і Якуба Коласа. Сітуацыя змянілася з 1975 года, калі я пачаў наведваць злёты эсперантыстаў. Там сустрэўся з вядомым беларускім эсперантыстам і вялікім аматарам паэзіі Адамам Паўлюкаўцом. У яго была задума выдаць у Мінску анталогію беларускай паэзіі на эсперанта, і ён папрасіў мяне перакласці на гэтую мову беларускіх паэтаў. Паўлюкавец даслаў мне вершы на беларускай мове. Я ведаю, што ён мае пераклады перадрэдакцыяў на машыны, на тонкай паперы праз кальку. Такім чынам ён выдаваў на эсперанта "Беларускія паэтычныя сшыткі". А анталогію, як мне здаецца, ён так і не змог выдаць; памёр у 1994-м ва ўзросце ўсяго 55 гадоў".

Тут П. Чэляўскас можна дапоўніць. А. Паўлюкавец выпусціў не анталогію, а кнігу "Мова эсперанта" (А. Паўлюкавец. Мова эсперанта. Практычны дапамож-

нік. — Мінск: Навука і тэхніка. 1992), у якой змешчаны і пераклады беларускіх паэтаў.

Пра гэтыя творчыя стасункі піша ў сваім артыкуле "Мова эсперанта" і сам Адам Паўлюкавец: "... ў 1974 годзе было вырашана правесці конкурс на пераклад беларускай паэзіі. У конкурсе прынялі ўдзел П. Чэляўскас і А. Юдзіцкене з Літвы, К. Рабіновіч з Украіны, Н. Даноўскі з Латвіі, Р. Грыншпан з Узбекістана і шмат іншых вядомых эсперантыстаў. Было падрыхтавана тры выпускі "Беларускіх паэтычных сшыткаў" (па 30 экз. машынапісу кожны). Пазней большасць з гэтых перакладаў была надрукавана ў часопісах Балгарыі, Чэхаславакіі, Венгрыі, ГДР".

Працягваючы размову пра літоўскіх эсперантыстаў-перакладчыкаў беларускіх паэтаў, трэба згадаць і вільнюсца Бенцыёла Берына. Ён пераклаў вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа і Максіма Танка, сябраваў з Паўлюкаўцом, які змясціў гэтыя пераклады ў сваёй кнізе.

Вітаўтас ЖЭЙМАНТАС г. Вільнюс

— Ідэя нарадзілася ў нашай рэдакцыі даўно, а рэалізавалася толькі цяпер. Спасылаліся на вузкую тэму, маўляў, не цягне на энцыклапедыю. Але мы рызнуліся. Цяпер ільноводства знаходзіцца ў складаным становішчы. Кітайскія вытворцы энергічна захопліваюць сусветны рынак лёну, а вы ведаеце, дзе кітайцы — там няма чаго рабіць іншым.

— **І вы спадзеяецеся, што гэтае энцыклапедычнае выданне чымсьці дапаможа льнаводству?**

— З гэтай мэтай і рабілі кнігу. Каб людзі адчулі, што пра іх не забыліся, не пакінулі адных. Для кожнага беларуса тэма лёну вельмі блізкая і родная. Мая бабуля расказвала: нават у самыя складаныя гады абавязкова адводзілі кавалак зямлі пад лён, каб было з чаго зрабіць кашулю.

— **І выходзіла дзяўчына замуж — у пасаг давалі сувоі палатна.**

— Так. У мяне і цяпер ёсць ручнік і абрус, вырабленыя рукамі бабулі: і вышывала, і карункі вязала.

— **Магчыма, Міністэрства сельскай гаспадаркі і харчавання Рэспублікі Беларусь дапамагае выданню?**

— Міністэрства падтрымала ідэю і дало пэўныя звесткі, але асноўную дапамогу аказаў Інстытут лёну, галоўным чынам яго дырэктар Іван Голуб і кіраўнік аддзела навукова-тэхнічнай інфармацыі Мікалай Маркевіч, з якімі мы шчыльна супрацоўнічалі. Былі падрыхтаваны вялікія аб'ёмы матэрыялаў, але яны мелі вельмі навуковы характар. Выраслі пайсці іншым шляхам. Як глядзяць на лён спажываўцы? Па-першае, гэта тканіна, па другое — адзенне. Цяпер стала модным апранацца ў натуральнае. Прадставілі заводы, якія перапрацоўваюць ільновалакно, дзесяць перадавых сельскагаспадарчых кааператываў, тры займаюцца вырошчваннем культуры. Акцэнт быў зроблены таксама на прадпрыемствы лёгкай прамысловасці і мастац-

У беларускай традыцыйнай культуры лён трывала прапісаўся яшчэ са старажытных часоў, без гэтай расліны не абыходзілася ніводная сялянская гаспадарка. Сінія кветкі лёну малявалі мастакі, народ спяваў пра лён песні, паэты пісалі вершы... Нядаўна ў выдавецтва "Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі" ўбачыла свет энцыклапедычнае выданне "Лён". Распавядае ўкладальнік выдання Людміла Лоўчая.

Бялюсенькі кужалёк

кіх промыслаў, якія выкарыстоўваюць лён у вытворчасці. І канечне ж — Аршанскі льнокамбінат, самае буйное прадпрыемства краіны — флагман ільнопамысловасці. Асобна хочацца адзначыць "Цэнтр моды" — галоўнага прапагандыста адзення з беларускага лёну. Ён вырабляе лінію сучаснага жаночага адзення "Галерэя лёну" і ў рамках Тыдня моды Беларусі разам з канцэрнам "Беллетрам" і Аршанскім ільнокамбінатам штогод праводзіць фестываль "Лён". Мы імкнуліся ў кожным артыкуле пра прадпрыемствы адзначыць іх удзел у фестывалі, даць інфармацыю пра мадэляраў. Усё гэта значна пашырыла тэматыку.

Але толькі біялогія, селекцыя, агратэхніка і вытворчасць — таксама малавата для энцыклапедыі. Лён — частка нашай культуры, гэта наш сімвал. Падрыхтавалі цікавы артыкул "Тра-

дыцыйныя спосабы апрацоўкі лёну" (аўтар — Ганна Курыловіч, былы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі), які расказвае пра гісторыю вырошчвання і апрацоўкі лёну ў Беларусі, змяшчае прымаўкі і прыкметы пра лён.

— **І маё пакаленне яшчэ помніць: каля кожнай хаты капалі сушні, там сушылі лён, потым яго трапалі, пралі кудзелю — круціліся верацёны, зімою ў хаце расстаўлялі кросны і ткалі.**

— Пра ўсё гэта і напісана ў кнізе. Асобныя артыкулы падрыхтавалі таксама супрацоўнікі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Яўген Сахута ("Лён у дэкаратыўна-прыкладным мастацтве") і Марыя Віннікава ("Лён у традыцыйным беларускім касцюме"). Цікавыя звесткі пра лён у сферы дызайну і моды прадставіла выкладчыца Беларускай дзяржаўнай акадэміі

мастацтваў Галіна Мяшкова ў артыкуле "Лён у калекцыях беларускіх дызайнераў адзення". Падрыхтавалі яшчэ матэрыялы пра лён у музеях Беларусі, лён у медыцыне, лён у геральдыцы. Напрыклад, гарадскі пасёлак Карэлічы ў сваім гербе ўтрымлівае выяву лёну, і ў нашым дзяржаўным гербе — таксама лён. Намагаліся ахапіць усе бакі жыцця, якія не абыходзіцца без лёну. Такім чынам, кніга ператварылася ў сапраўдную энцыклапедыю.

— **Чым гэтае выданне было нечаканае для калектыву энцыклапедыі і для вас асабіста як укладальніка?**

— Нечаканасць была ў тым песімізме, які прысутнічаў у кіраўнікоў ільноводстваў. Некаторыя з іх былі ў роспачы. Уявіце, раней у Беларусі працавала 49 ільноводстваў, мяркуючы па апошніх падзеях, іх застанецца значна менш. Шкада людзей,

ліквідацыя прадпрыемстваў у малых гарадах пакідае іх без працы. Гэтым выданнем мы хацелі ўнесці сваю маленькую лепту ў паліпшэнне сітуацыі. Але праводзіцца мадэрнізацыя вытворчасці, рэканструкцыя дзесяці ільноводстваў. Будуць усталяваны сучасныя лініі, такія, як на Дварэцкім, Дубровенскім і Пастаўскім ільноводствах. Дарэчы, кіраўнікі двух апошніх прадпрыемстваў аказалі нам вялікую дапамогу, даслалі падрабязныя матэрыялы, фотаздымкі — ім ёсць чым ганарыцца, таксама, як і згаданаму раней Аршанскаму льнокамбінату, які прадставіў нам цэлы дыск фотаздымкаў сваёй прадукцыі.

— **Скажыце, а лён доўга захоўваецца з пункту гледжання археалогіі?**

— Сцвярджаюць, што тысячагоддзямі.

Яшчэ хацела б сказаць пра фатаграфію, бо гэта каляровае і маляўнічае, вельмі прыгожае выданне. Больш як сотню фотаздымкаў даслаў фатограф-дызайнер з Гомеля Алег Іванюк. Хочацца адзначыць таксама Анатоля Дрыбаса з нашага выдавецтва, выдамога фатографа Анатоля Кляшчука і яго дачку, Вольгу Кляшчук. Іх работы ўпрыгожылі выданне, надалі яму жыццасці.

— **А ці ўвайшлі ў кнігу, напрыклад, вершы і песні пра лён?**

— Шукала аўтара, які б падрыхтаваў артыкул "Лён у літаратуры", але настолькі шырокая тэма — ніхто не абагульніў. Сама правесці такі аналіз не адважылася. Вялікая колькасць мастакоў звярталася да тэмы лёну, але гэта не даследавалася і не сістэматызавалася. У параўнанні з грунтоўным энцыклапедычным выданнем кніга не вельмі вялікая па аб'ёме, але ж і сама тэма дастаткова вузкая. Радуе тое, што выданне знаходзіць пошп, а гэта, пагадзіцеся, у час крызісу немалаважна.

Гутарыў
Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

На здымку: адзенне з лёну заўсёды моднае.

Навуцы патрэбна прапаганда

На сустрэчы журналістаў, кіраўнікоў шэрага айчынных СМІ ў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі ішла зацікаўленая размова пра асветленне здабыткаў айчынных вучоных. Вёў рэй акадэмік-сакратар Аддзялення грамадскіх навук дырэктар Інстытута гісторыі НАН Беларусі доктар гістарычных навук Аляксандр Каваленя. Уздзел у дыскусіі, галоўным лейтматывам якой быў клопат пра прапаганду здабыткаў вучоных краіны, прынялі намеснік дырэктара выдавецтва "Беларуская навука" Станіслаў Нічыпаровіч, дырэктар музея гісторыі НАН Беларусі кандыдат фізіка-матэматычных навук Вольга Гапоненка і шэраг іншых навукоўцаў. Часопісы, газеты прадстаўлялі галоўны рэдактар "Беларускай думкі" Вадзім Гігін, намеснік галоўнага рэдактара "Звязды" Анатоль Сланеўскі, галоўны рэдактар часопіса "Польмя" Мікола Мятліцкі.

Удзельнікі своеасаблівага дыялогу адзначылі, што часам у публіцыстаў, журналістаў не стае дасведчанасці пра тое, якія вартыя дасягненні ажыццяўлены фізікамі, матэматыкамі, хімікамі, біёлагамі краіны. Інавацыйныя тэхналогіі, стасункі навукі і вытворчасці, адкрыцці тэарэтычнага характару — пра ўсё гэта павінна ведаць грамадства. А значыць важную ролю павінна адыгрываць цеснае супрацоўніцтва вучоных і публіцыстаў. Прыклады такіх памкненняў ёсць і ў літаратурна-мастацкім перыядычным друку. Несумненным флагманам у гэтым кірунку выступае часопіс "Польмя", які ініцыяваў шэраг "крутых стадоў", дыскусій з удзелам вядучых эканамістаў краіны, які актыўна асвятляе здабыткі вучоных-агранікаў. Але важна ісці наперад, развіваць памкненні, увагу публіцыстаў, літаратараў да навуковага плёну.

Кастусь ХАДЫКА

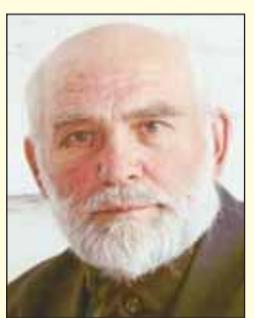
На здымку: пісьменнікі і журналісты ў музеі гісторыі НАН Беларусі.

Фота Кастуся Дробова

На крылах творчага натхнення

"Бесядзь цячэ ў акіян", "Сіняе лета", "Дзікая ружа", "Паводка сярод зімы", "Шчыглы"... І вось — "Пальновы вецер".

Новая кніга пісьменніка Леаніда Левановіча выдадзена напрыканцы мінулага года ў РВУ "Літаратура і Мастацтва".

— **Леанід Кірзевіч, чаму "Пальновы вецер"? Палын — расліна бяццам бы карысная, а калі звязач з Чарнобылем, то гэта, хутчэй за ўсё, сімвал трагедыі і жыццёвай горыч, страты таго, што было назапашана пакаленнямі.**

— Так, назва сімвалічная. Раман я пачаў пісаць у 2002 годзе. І пальновы вецер у ім — гэта вецер ачышчэння. Ён залятае ў хаты вяскоўцаў, заклікае да аднаўлення, рушыць усё, што састарэла, аджыло свой век, а сам Вецер (я называю яго ў рамане з вялікай літары) ніколі не памірае, бо ён — вечны, як вечная наша Зямля-матухна і на ёй чалавек. У рамане расказваецца пра распад СССР і палітычны падзеі 1980 — 1990-х гадоў, якія аказаліся лёсавызначальнымі для многіх людзей, пра аварыю на Чарнобыльскай АЭС, жыццё ў радыяцыйнай зоне. Для многіх жыхароў краіны гэта быў перыяд краху надзей... Галоўны герой Андрэй Сахута, сакратар абкама па ідэалогіі, застаецца беспрацоўным і вымушаны ехаць у радыяцыйную зону ляснічым. З памочніка ляснічага калісьці ён і ўзняўся па кар'ернай лесвіцы...

Андрэй Сахута ведаў, на што ідзе, на якую пасаду, і ўсё ж тое, што здарылася, з'явілася для яго стра-

пэннай нечаканасцю... Але дзякаваць Богу, вярнуўся наш герой да той крынічкі, з якой піў ваду, да бацькоўскай хаты, што нарадзіла і дала сілы вытрываць — быў такі час... Андрэй вельмі аддава працуе на новай пасадзе, бо ведае гэтую справу.

— **Раман "Пальновы вецер" звязаны з ранейшымі героямі твораў і месцамі дзеяння — Хатынічы, Магілёў, Мінск, іншыя населеныя пункты...**

— Новы раман — гэта працяг тых першых пяці раманаў, у якіх мае героі, прадстаўнікі некалькіх сем'яў, жывуць амаль паўстагоддзям... У рамане "Шчыглы" — жыццё пасляваеннай дзятвы, якую я параўноўваю з птушанятамі. Дзеці перажылі вайну і выходзіць з зямлянак на прастор, распраўляюць крылы, каб з вышыні глянуць на белы свет і знайсці сябе ў жыцці. Васіль Быкаў чытаў "Шчыглоў" у рукапісе. Ён адзначыў, што вобраз уцэковага міліцыянера Бравусова і ўплаўнаважанага па нарыхтоўках Крупадзёрава — адкрыццё ў беларускай літаратуры. Прызнаа адазваўшыся пра раман, ён выказаў і свае заўвагі, прапановы, натхніў на напісанне працягу. Першы раман прысвячаўся маім братам Фёдару, Міхаілу, Міколку і Толіку...

Другі раман "Паводка сярод зімы" — пра падзеі 1949-га — 1950-х гадоў. Я добра помню гэты час, разліў ракі, адчуванне бязмернай радасці, якое валодала нам, падлеткамі. Будаваліся хаты, людзі залечвалі раны, жыццё брала сваё, паўсюдна чутны былі песні, больш за ўсё дзявочыя.

У трэцім рамане "Дзікая ружа" адлюстраваны падзеі 1953-га года. Прызнаюся, я плакаў, калі памёр Сталін, і дваццаць кіламетраў прайшоў пешшу да райцэнтра, каб уступіць у камсамол...

— **Леанід Кірзевіч, у рамане "Сіняе лета" — шэсцьдзесят першы год, першы палёт чалавека ў космас. Галоўныя героі — людзі з высокімі пачуццямі. А ці ёсць прататыпы, з якіх вы "спісвалі" характары?**

— Скажу пчыра. У першых трох раманах Андрэй Сахута — вобраз амаль што аўтабіяграфічны. У наступных жа творах Андрэй увабраў рысы і жыццё некалькіх чалавек. На тое і мастак-творца, каб з некалькіх чалавек, іх учынкаў зліпіць каларытную фігуру, вобраз, які б запомніўся чытачам, незалежна ад таго, станючы ён альбо не.

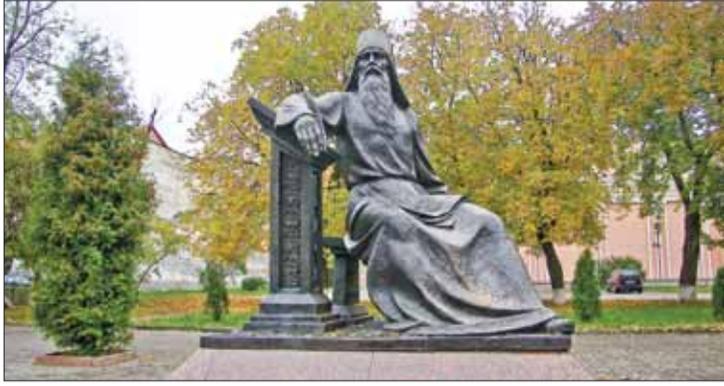
— **У вас, пэўна, ёсць героі, якія жывуць ва ўсіх раманах?**

— Так, гэта сам Андрэй Сахута, участковы Бравусаў, дырэктар школы Мамута, сястра Сахуты Марына, якая выйшла замуж за Бравусова, калі ў таго памерла жонка.

З цягам часу мне вельмі захацелася расказаць чытачам, што ж сталася з героямі праз дваццаць гадоў. З імі мы сустрэліся ў рамане "Бесядзь цячэ ў акіян". Менавіта цячэ, бо застою ў прыродзе няма. Дваццаць гадоў чакалі абяцанага камунізму, ды так і не дачакаліся... І вось новая сустрэча чытачоў з героямі ў "Пальновым ветры"...

Гутарыла Валянціна СМАНЦАР

На здымку: пісьменнік Леанід Левановіч.

Фестываль сяброў «Алесі»

Цікавы і разумны часопіс для жанчын — не мара, а рэальнасць! Гэта — «Алеся»! Асаблівым магнетызмам уздзеяння на чытачоў валодае часопіс з такім родным і бліскім для беларусаў жаночым імемем. «Алеся» — такі не падобны да іншых выданняў часопіс!

Напрыканцы мінулага года часопіс адзначыў сваё 85-годдзе, што стала добрай нагодай сабраць фестываль сяброў «Алесі» ў актавай зале Бярэзінскай гарадской бібліятэкі. Бярэзінскія прыхільнікі «Алесі» такія розныя і непадобныя, ды з'яднала ўсіх любоў да часопіса. Большасць памятае былую назву выдання — «Работніца і сялянка», калі часопіс меў вялікую чытацкую аўдыторыю далёка за межамі рэспублікі. Старэйшай бярэзінскай прыхільніцы «Алесі» ўжо за 90! Гэта Ганна Халецкая з вёскі Мікулічы. Не адзін дзесятак гадоў — амаль паўвека! — з 1962 года паштальён дастаўляе любімы часопіс Еўдакіі Сакалоўскай у вёску Гарэнічы. Да гэтага часу ў хатніх архівах захоўваецца часопіс 70 — 80-х гадоў выдання ў сям'і Адамовічаў з г. Беразіно. Тамары Аляксандраўне цяпер 80, але яна застаецца падпісчыцай часопіса. У пасаж ад матулі дасталася любоў да часопіса Надзеі Мельнік.

У ліку цудоўных, таленавітых, няўрымслівых жанчын, якім выпаў гонар узначальваць часопіс, — першы яго галоўны рэдактар, хросная маці выдання Марыя Муратава; легендарная Марыя Карпенка з амаль 30-гадовым стажам рэдактарства, пачынальнік руху жансаветаў у Беларусі, член Камітэта савецкіх жанчын, народны дэпутат ССРСР, двойчы ўдзельнік сесій Генеральнай Асамблеі ААН; пісьменніца Раіса Баравікова... Сем апош-

ніх гадоў галоўным рэдактарам «Алесі» плённа працуе Тамара Бунто. Яна і стала ганаровай госцяй фестывалю сяброў «Алесі» ў Беразіно. Тамара Пятроўна, чалавек актыўнай жыццёвай пазіцыі, член праўлення рэспубліканскага ГА «Беларускі саюз жанчын» — аўтарытэт для бярэзінскіх актывістак жаночага руху, прадаўжальніца ініцыяванай «Алесяй» акцыі «Жанчыны супраць п'янства жанчын», рэалізатарка праекта «Усёй грамадой — супраць п'янства».

Бярэзінцы сустрэлі кіраўніка часопіса-юбіляра як вельмі блізкага і дарагога чалавека, падрыхтавалі для яе шмат сюрпрызаў: прыпеўкі, вершаваныя оды, сяброўскія шаржы і эпіграмы, вышыўанкі паводле эскізаў часопіса, жартоўную калектыўную анкету часопіса, прэзентацыю надрукаваных у «Алесі» анекдотаў, гумарэсак, нявыдуманых гісторый, фразеалагізмаў, выставу «Часопісы-ветэраны» з хатніх архіваў бярэзінскіх падпісчыкаў. Прызы былі гарантаваны кожнай эрудыраванай удзельніцы віктарыны «Вакол жанчын». Пад дэвізам «Алеся» — папулярны конкурс на лепшага знаўцу беларускай мовы з лексікону беларускамоўных публікацый часопіса, які традыцыйна змяшчае калонку «Слоўнік нумара».

Тамара КРУТАЛЕВІЧ, загадчык адрасатна-маркетынгу Бярэзінскай раённай бібліятэкі

Адрасат — прафесіяналы

У пачатку любімага праекта ляжыць ініцыятыва. Так і выдавецкая серыя «Прафесіяналы бібліятэчнай справы» стала рэальнасцю дзякуючы ініцыятыве дырэктара бібліятэкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Аксаны Валодзінай ды супрацоўніцтва з выдавецтвам «Новое знанне». Мэта праекта — даць прафесіяналам-практыкам і студэнтам інфармацыю пра актуальнае развіццё бібліятэчнай справы ў краіне. Думаецца, серыя стане добрым памагатом у сферы ўдасканалвання традыцыйных і авалодвання новымі тэхналогіямі, а ўсё разам паспрыяе спецыяльнай адукацыі і развіццю бібліятэчнай справы.

Ужо выйшлі чатыры кнігі серыі, самі назвы выданняў паказваюць на праблемы, якія яны ўздымаюць: «Менеджмент школьнай бібліятэкі», «Фарміраванне кадравых рэсурсаў бібліятэк у новым інфармацыйным асяроддзі», «Прававое забеспячэнне дзейнасці бібліятэк у Рэспубліцы Беларусь» і «Падрыхтоўка бібліяграфічнай прадукцыі бібліятэкамі». Сярод аўтараў — кіраўнікі і спецыялісты найбуйнейшых бібліятэк Беларусі і замежжа, выкладчыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, настаўнікі і псіхологі. Галоўны рэцэнзент серыі — кандыдат педагогічных навук, прафесар кафедры бібліятэказнаўства і інфарматыкі Акадэміі інавацыйных тэхналогій у сферы культуры, заслужаны работнік культуры Расійскай Федэрацыі Эдуард Сукіасян.

Беларусам прыемна, што ў верасні мінулага года серыя стала пераможцам першага міжрэгіянальнага конкурсу «Універсітэцкая кніга — Залатое калыце», арганізаванага Выдавецкім домам «Універсітэцкая кніга» ды Міжнароднай акадэміяй бізнесу і новых тэхналогій пры падтрымцы Федэральнага агенцтва па друку і масавых камунікацыях ды Агенцтва па адукацыі Расійскай Федэрацыі, у намінацыі «Лепшы выдавецкі праект».

Зазначае галоўны рэдактар выдання Аксана Валодзіна: «Серыя стала вельмі папулярнай і ў Расіі (яна выходзіць на рускай мове), таму што мы імкнуліся ахапіць шырокую геаграфію распаўсюджвання. Узнагароду атрымалі за саму ідэю і яе рэалізацыю. Выданні серыі дастаткова танныя, бо хацелася наблізіць кнігу да нашых спажыўцоў».

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

Бібліятэку завяшчаў Радзіме

Апошняя даніна першаасветніка

Кніжныя скарбніцы нездарма называюць храмамі. Раней менавіта пры цэрквах пачыналі сваю дзейнасць нашы першаасветнікі. У іх памяшканнях нярэдка захоўваліся і самі бібліятэкі. Некаторыя з іх знаходзяцца ў храмавых пабудовах і цяпер. Полацкая музей-бібліятэка Сімяона Полацкага размяшчаецца ў адным з памяшканняў былога Богаяўленскага манастыра — якраз насупраць Богаяўленскай царквы. Установа ўваходзіць у склад Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка.

Музей-бібліятэка, як і вынікае з яе назвы, аб'ядноўвае музейную экспазіцыю, прысвечаную беларускаму і рускаму паэту, грамадскаму і царкоўнаму дзеячу, філосафу і педагогу XVII ст., і навуковую бібліятэку з чытальнай залай. Сюды завітваюць турысты: за год праходзіць каля тысячы экскурсій. Бывае нават да 27 арганізаваных наведванняў за дзень.

Сярод навукоўцаў бібліятэка найперш вядомая тым, што менавіта ў ёй збіраюцца даследчыкі спадчыны нашага славянскага народа. Раз у пяць гадоў восенскай парой, у лістападзе, у горадзе праходзіць традыцыйны міжнародны навуковы канферэнцыя, прысвечаная Сімяону Полацкаму. Збіраюцца вучоныя з Беларусі, Расіі, Украіны. Першая канферэнцыя ладкавалася да 370-годдзя з Дня нараджэння Сімяона Полацкага, з таго часу сустрачаю навукоўцаў сталі перыядычнымі.

А чытачамі бібліятэкі ў асноўным з'яўляюцца супрацоўнікі Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка — больш як 100 чалавек. Па правілах бібліятэкі наведваць яе могуць студэнты, пачынаючы з трэцяга курса, якія пішучь курсавыя ці дыпломныя работы. Прыходзіць і дзеці: у школах горада выкладаецца спецыяльны курс полацказнаўства — сюды завітваюць тыя, хто ўжо мае першапачатковую базу гістарычных ведаў.

Як у звычайнай бібліятэцы, тут існуюць фармуляры: у фондзе музея-бібліятэкі — больш як 12 тысяч адзінак захоўвання. У ім — старадрукі

XVII — XVIII стст., калекцыя заходнеўрапейскай кнігі XIX — пачатку XX стагоддзя, беларускія выданні канца XIX ст., сучасная літаратура гуманітарнага профілю. Вельмі прадстаўнічы фонд перыядычных выданняў.

Але ў асноўным самыя каштоўныя — тыя кнігі, якія з'яўляюцца экспанатамі музея, які пачаў працаваць у сакавіку 1994 года. Афармлялі экспазіцыі полацкія мастакі. Сам музей створаны ў стылі бібліятэк Заходняй Еўропы канца XVII — пачатку XVIII ст. Заходнеўрапейскія скарбніцы ў той час афармляліся досыць традыцыйным шляхам: кнігі ў шафах ставіліся ў два ярусы, а ў чытальнай зале — бюсты філосафаў і, як правіла, — глобус. Нашы мастакі адштурхнуліся менавіта ад такой кампазіцыі. Цяпер музейныя супрацоўнікі тлумачаць: калі пачалі вывучаць біяграфію Сімяона Полацкага, зразумелі, што ён быў заўзятым кніжнікам, сабраў бібліятэку з тысячы кніг. Такому збору маглі пазайздросціць нават некаторыя каралеўскія двары. Ведаючы, які гэта неацэнны скарб, Сімяон Полацкі падзяліў бібліятэку на чатыры часткі і завяшчаў іх розным манастырам. Адзін з іх — полацкі Богаяўленскі. Кніжная калекцыя Сімяона — як апошняя яго даніна Радзіме.

У сучаснай музейнай экспазіцыі прадстаўлены ўсе перыяды жыцця паэта і філосафа — уключаючы полацкі ды кіеўскі, сведчанні пра якія захавалася значна менш чым пра

маскоўскі. Як вядома, Сімяон нарадзіўся ў Полацку і атрымаў тут пачатковую адукацыю, настаўнічаў у брацкай школе пры Богаяўленскім манастыры. У Кіева-Магілянскім калегіуме ён правучыўся 14 гадоў, з ім разам там вучыліся ці выкладалі людзі з прагрэсіўнымі на той час поглядамі. Сімяон Полацкі падтрымліваў з імі адносіны. Гэта Лазар Барановіч, Ігнат Іеўлевіч, Васіль Яновіч. Самы ж вялікі перыяд — маскоўскі. У Маскве пры Спаскім манастыры яму было даручана стварыць школу, ён быў афіцыйна прызначаны настаўнікам царскіх дзяцей.

Маскоўскі перыяд жыцця Сімяона прадстаўлены ў двух варыянтах — тут рукапісныя і друкаваныя кнігі Сімяона Полацкага. Гэта выданні «Тестамент» (Масква, 1680), «Вечера душевная» (Масква, 1683), «Жезл правления» (Масква, 1753). Маюцца ў музеі і іншыя старадрукі: Лазар Барановіч «Меч духовный» (Кіеў, 1666), Іаан Залатавуст «Беседа на деяния апостольския» (Кіеў, 1624), «Брашно духовное» (Іверскі манастыр, 1666), факсімільныя копіі рукапісаў, вершаў, драматычных твораў.

Тут жа прадстаўлены праект вышэйшай навучальнай установы, якую марыў стварыць асветнік. Пасля яго смерці ўжо царэўна Соф'я заснавала Славяна-грэка-лацінскую акадэмію. Ён жа заснаваў друкарню, і яна стала другой на тэрыторыі Маскоўскай дзяржавы. Працу ў ёй Сімяон пачынае з «Букваря...», выдае «Тестамент». Друкуе кнігі не толькі свае, але і іншых аўтараў. На жаль, у друкарні ён папрацаваў толькі год, праз год памёр. У музеі прадстаўлены зборнікі прапаведзяў, «Псалтырь рифмотворная». Гэта — біблейскія псалмы, перакладзеныя на першы, яны выконваюцца па акампанемент спецыяльнага музычнага інструмента, падобнага да арфы, яго і называюць «псалтырь», або «хатняя арфа». Існуе такі факт: праз 7 гадоў пасля смерці Сімяона прыдворны кампазітар паклаў тыя вершы на музыку, і па сённяшні дзень яны выконваюцца як музычныя творы. У бібліятэцы маецца дыск з запісамі псалмоў.

Але шмат чаго са спадчыны Сімяона Полацкага яшчэ знаходзіцца ў музеях Масквы і Санкт-Пецярбурга. У Маскве кнігі, вершы, рукапісы Сімяона Полацкага захоўваюцца ў розных установах, у тым ліку і ў Цэнтральным архіве старажытных актаў. Выданні звычай вяртаюцца да нас у электронным выглядзе. Пяць год таму ў музей-бібліятэку перадалі электронныя варыянты дзвюх прапаведзей Сімяона Полацкага. Зусім нядаўна ўдалося атрымаць электронную копію слоўніка — «Лексикон палона-словенскі». Сам слоўнік захоўваецца ў Швецыі, ён быў вывезены з Масквы ў XVII стагоддзі. І шмат што чакае свайго вяртання на радзіму. У розных кутках зямлі захавалася спадчына Сімяона Полацкага. Але такі як у нас музей — адзіны.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымках: помнік Сімяону Полацкаму ў Полацку; у інтэр'еры бібліятэкі — фігурныя вершы; старонкі рэдкіх кніг.

Фота аўтара і з архіва музея

У вянок Янку Купалу

Па сённяшні дзень памятаю, якое непаўторнае ўражанне было ў мяне, школьніка, ад аповесці Зінаіды Бандарынай "Ой, рана на Івана"... Да гэтага ўжо даводзілася чытаць творы Янкі Купалы, іх вывучалі на ўроках, а тут — аповесць пра самога паэта. Як вядома, аповесць завяршаецца наступным эпизодам: у Яхімоўшчыну, дзе будучы класік беларускай літаратуры працаваў на бровары, прыязджае Уладзімір Самойла і ўручае яму тры асобнікі газеты "Северо-Западный край", у якім быў змешчаны Купалаў верш "Мужык". Быццам убачыў Янку Купалу жывым. Нібыта змог прайсціся тымі сцяжынамі, што паступова выводзілі Яся Луцэвіча на шырокія жыццёвыя абсягі.

Гэта прыгадалася надоечы, калі не мог адарвацца ад яшчэ аднаго апаведа такога кшталту — "Янкаў вянок" Уладзіміра Ліпскага. Кніга мае падзагаловак "Дзецім пра Янку Купалу" і толькі што выйшла ў выдавецтве "Мастацкая літаратура". Прачытаў, як кажуць, на адным дыханні — настолькі цікава расказвае аўтар пра маленства і юнацтва песняра, а таксама яго сталае жыццё, калі ён стаў гонарам нацыянальнай літаратуры. Аднак пра маленства ўсё-ткі больш. Таму прачытаў "Янкаў вянок", і рука мая міжволі пацягнулася да кнігі З. Бандарынай "Ой, рана на Івана" — балазе, набыў апошняе перавыданне, што было ажыццёўлена ў 1979 годзе. Пачаў чытаць і...

На жаль, таго даўняга школьнага ўражання ўжо не адчуў. Справа, аднак, не ў тым, што мае веды пра Янку Купалу, у тым ліку і пра ягонае маленства і юнацтва, за гэты час значна ўзбагаціліся. Прычына ў іншым: аддаючы належнае З. Бандарынай як для свайго часу першапраходцы, сёння нельга не заўважыць, што аповесць "Ой, рана на Івана", пры ўсёй лёгкасці ў падачы матэрыялу, прайграе... Як бы лепей сказаць... Ды найперш як бы з сацыяльнага боку.

Памятаецца, кім быў Дамінік Луцэвіч? Правільна, арандатарам. Арандатар жа пастаянна залежыць ад тых, да каго наймаецца на працу. Яны ж, калі З. Бандарына пісала сваю аповесць, інакш як лютымі эксплуатаатарамі не ўспрымаліся. Таму ў творы і рабіліся адпаведныя сацыяльныя акцэнтны, якія цяпер асабліва кідаюцца ў вочы. Чытаеш жа кнігу У. Ліпскага,

пачынаеш глядзець і на гэтых эксплуатагараў дый на саміх мужыкоў-бедакоў зусім іншымі вачыма.

У гэтым сэнсе вельмі грунтоўныя згадкі У. Ліпскага пра паходжанне роду Луцэвічаў. Яно і не дзіўна. Аўтар "Янкавага вянка", як вядома, напісаў і вельмі цікавую, па-сапраўднаму даследчыцкую кнігу "Я: Праўдзівы апавед пра твай і мой радавод", у якой на падставе архіўных матэрыялаў расказаў пра карані многіх сем'яў, прозвішчаў, гербаў. Дык яму, як кажуць, і карты ў рукі. Але паколькі кніга "Янкаў вянок" у першую чаргу адравава дзецім, то і падыход да раскрыцця Купалавага радавода адпаведны.

Каб зацікавіць юнага чыгача, У. Ліпскі размаўляе з ім так неспрэчна, нібыта перад ім знаходзіцца канкрэтны слухач (дарэчы, такі падыход вытрымліваецца на працягу ўсяго апаведа), таму і ўзята такая інтанацыя, што выклікае паразуменне: "У кожнага чалавека, як і ў кожнага дрэва, — свае карані, ствол, галіна, верхавіна". І адразу ж праводзіцца канкрэтызацыя: "Карані — гэта людзі, з якіх некалі пачаўся сямейны радавод. Ствол — гэта своеасабліва лясвіца, па якой уздымаюцца ў гісторыю ўсё новыя нашчадкі ад першага продка. Галіны — гэтая блізкая радня таго, хто трымаецца на стрыжні радаводнага дрэва. А верхавіна — гэта месца самага маладога з усёй радні".

Аказваецца, "трыста гадоў таму на Беларусі жыў Станіслаў Луцэвіч", які "быў панам не вельмі важным, як тады казалі, "дробным багацеям", але меў шляхецкую годнасць і свой

сямейны герб". Герб гэты "назваўся па-рознаму — Навіна, Война, Златагаленчык" і ім "даўней карысталіся 239 вядомых сем'яў". Аднак, "хоць старажытны род Луцэвічаў з часам драбнеў, бяднеў, але духоўна яны заставаліся багатымі людзьмі, ніколі не страчвалі сваёй шляхетнасці, былі верны свайму гербу Навіна". Калі ж нарадзіўся сын Янка, бацькі ягоныя папрасілі запісаць сябе дваранамі.

Назваючы сімвалы гэтага герба, У. Ліпскі, між іншым, зазначае: "Карона, шлем і шчыт аздоблены прыгожымі стужкамі. Чым больш узіраюся на іх, тым больш мне здаецца, што яны падобны да лісця папараці. Мож, далёкія прашчурны Купалы верылі ў дзівосную казку пра чароўныя кветкі папараці, якія з'яўляюцца зорнай ноччу на Івана Купалу?" І працягвае: "Мож, яны нястомна маліліся, каб у іхнім родзе калі-небудзь з'явіўся заступнік, той шчаслівы, які адшукае ўрэшце кветку папараці і ўславіць увесь іхны род?"

Так, спалучаючы дакументальныя звесткі з развагамі эмацыянальна-лірычнага кшталту (яны асабліва ўзмацняюцца ў тым выпадку, калі аўтар "Янкавага вянка" падарожнічае па мясцінах, дзе некалі бываў народны пісьняр ці ідзе на своеасаблівыя споведзь да помніка Янку Купалу ў Мінску), У. Ліпскі і будзе свой апавед.

У Ліпскі стараецца як мага лаўней ахапіць усе найбольш важныя моманты з жыцця і творчасці песняра. Безумоўна, дасягнуць гэтага было не так і проста. Асабліва прыняўшы пад увагу тое, што перш за ўсё пісьменнік расказвае "дзецім пра

Янку Купалу". Складанасці, як на маю думку, напаткалі У. Ліпскага тады, калі гаворка вялася пра ўспрыманне песняром рэвалюцыйнай і паслярэвалюцыйнай рэчаіснасці. Яшчэ ў большай ступені аўтар "Янкавага вянка" адчуў гэта пры ўзнаўленні трагічных падзей 30-х гадоў мінулага стагоддзя. Дый смерць Яні Купалы, як вядома, па-сённяшні дзень застаецца адной з такіх загадак, пры набліжэнні да якіх застаецца больш пытанняў, чым адказаў.

Аднак У. Ліпскі паспяхова спраўляецца з гэтымі вострымі момантамі. Ён не абмінае іх, але праяўляе і неабходную тактоўнасць, абачлівасць, не забываючы пра сваю асноўную чытацкую аўдыторыю. Дарэчы, прымаючы гэта пад увагу, у адным выпадку нават прапануе адгадаць сваю крыжаванку, дзе "засакрэчана" імя дзяўчыны, якая неўзабаве стане паэтавай жонкай", што, несумненна, выклікае да кнігі яшчэ большую цікавасць.

Аўтару гэтай кнігі ўдалося паспяхова выкарыстаць усе адметнасці дакументальна-мастацкага жанру, без чаго не абыйсцяся, калі гаворка ідзе пра выдатных твораў. У сжоўжэнню канву арганічна ўпісваюцца ўрыўкі з успамінаў пра народнага песняра, а таксама сведчанні яго самога, прыводзяцца вытрымкі з твораў Янкі Купалы, а некаторыя з іх разглядаюцца даволі падрабязна. Кніга багата ілюстравана (выкарыстаны здымкі самога песняра і ягонага акружэння, а таксама тых гадоў, пра якія вядзецца гаворка, копіі твораў жывапісу, скульптуры і г. д.), а гэта, безумоўна, шмат у чым дае і візуальнае ўяўленне пра тое, пра што гаворыцца.

Несумненна, пра "Янкаў вянок" трэба гаварыць не проста як пра чарговую кніжную навінку, няхай і значную, а як пра пачатак добрай справы, што абавязкова павінна мець працяг. У. Ліпскі ў ёй выступіў у ролі першапраходцы, напісаўшы мастацкую біяграфію Янкі Купалы для дзяцей (раман-эсэ Алега Лойкі "Як агонь, як вада" пры ўсёй ягонай мастацка-даследчыцкай значнасці ўсё ж цяжка для ўспрымання юным чыгачом). У гэтым жа кірунку з'явіцца кніга пра Якуба Коласа, над якой працуе Мікола Маляўка і раздзелы з якой, як перад гэтым і "Янкаў вянок", праходзяць свайго роду апрабачню на старонках часопіса "Вясёлка".

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Кінаман са стажам

Зірнуў на прозвішча аўтара кнігі "В лучах немеркнучих звёзд" — адразу падумалася, ці не той гэта Лазуркін, які гэтак актыўна друкаваўся на старонках "ЛіМа", пачынаючы з 70-х гадоў мінулага стагоддзя, са сваімі вельмі дасціннымі гумарэскамі. Але ж імя? Лазуркіна-гумарыста клічуць Рьгор. Памяць не магла падвесці мяне ўжо хоць бы з той нагоды, што некалькі гадоў таму, напярэдадні чарговага Свята беларускага пісьменства, якое праходзіла ў Шклове, складаючы кнігу для серыі "Беларусь літаратурная" (выдавецтва "Мастацкая літаратура"), не мог не ўключыць і творы Р. Лазуркіна, паколькі ён родам з тамтэйшых мясцін. Няўжо Леанід Лазуркін, кніга якога толькі што выйшла ў рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва", — ягоны аднафамілец? А можа...

Гэтае "можа" пацвердзілася пры чытанні кнігі. "Нет, я не юморист! Это брат у меня юморист. Нас три брата: два инженера-строителя и один писатель-юморист. Я — строитель", — заявіў Л. Лазуркін самому... народнаму артысту СССР Юрыю Якаўлеву.

Пазнаёміўся Л. Лазуркін з Юрыем Васільевічам у санаторыі "Актёр", што знаходзіцца, як вядома, у Сочы. Мож, узнікнуць пытанне, а як жа туды трапіў будаўнік-гумарыст? Аказваецца, Л. Лазуркін, паводле ягонага прызнання, "кіноман со стажем", які любіць "погреться в лучах чужой славы".

Ды нездарма кажуць: у кожным жарце ёсць доля ісціны: "Обищение в юные годы с Борисом Фёдоровичем и Петром Мартыновичем настолько «запрограммировало» моё подсознание, что и в зрелом возрасте я продолжал искать любую информацию о них, в том числе через людей их круга, прикасаясь таким образом и к другим талантам".

Гэтыя Пётр Мартынавіч і Барыс Фёдаравіч — акцёры Пётр Алеінікаў і народны артыст СССР Барыс Андрэеў. Не пазнаёміцца з Пятром Мартынавічам Л. Лазуркін не мог, бо акцёр таксама, як і аўтар кнігі, родам са Шклоўшчыны і часта наведваўся ў свае родныя мясціны. Нярэдка і не адзін прыязджаў, а са сваім лепшым сябрам Б. Андрэевым. А што значыла іхняе сяброўства, надзіва яскрава сведчыць такі факт.

Пётр Алеінікаў, як вядома, памёр маладым. Трэба згадаць, што, нягледзячы на вялікі талент, ён не меў ніякіх рэгалій. Чаго не скажаш пра Б. Андрэева. Памятаючы, што ягоны сябра перад смерцю паўжартам сказаў, што хоча быць пахаваным толькі на Новадзвявочых могілках, Барыс Фёдаравіч накіраваўся, па-сучаснаму кажучы, да мэра Масквы Промыслава і заявіў, што сваё будучае месца на гэтых прастэжыных могілках аддае... П. Алеінікаву. Жаданню такога выдатнага артыста, прытым удастоенага самых высокіх узнагарод, ніхто запырочыць не мог. Таму і спачывае П. Алеінікаў на Новадзвявочых могілках, а Б. Андрэеў, які перажыў сябра на семнаццаць гадоў, на Ваганькаўскіх.

Дасведчаны чыгач можа запырочыць: пры чым жа тут Л. Лазуркін? Факт добра вядомы (прынамсі, апошнім часам яго згадвае ці не кожны, хто піша пра гэтых двух выдатных акцёраў). Аднак факт гэты ў інтэрпрэтацыі аўтара кнігі "В лучах немеркнучих звёзд" набывае, па сутнасці, новае гучанне, бо ён падаецца ў звязці з тымі эпизодамі, сведкам якіх быў сам апавядальнік. Тым больш, Пятру Алеінікаву і Барысу Андрэеву (і ў гэтых выпадках, і ў наступных нарысах называюцца па імені і прозвішчы тых, пра каго расказваецца) прысвечаны асобныя матэрыялы, што ўзаемна дапаўняць адзін аднаго. Але і ў іншых выпадках Л. Лазуркіну таксама ўдаецца ўмела спалучыць асабістыя ўражанні ад сустрэч са знакамітымі людзьмі, з тым, што пра іх расказана іншымі.

Расказваецца ў кнізе і пра такіх выдатных акцёраў, як Вольга Аросева, Вя Артане, Леў Дураў, Васіль Ланавы, ужо згаданы Юрый Якаўлеў. Адметнасць усіх гэтых нарысаў не толькі ў тым, што часам прыводзяцца факты, якіх больш нідзе не напаткаеш. Уражвае тое, з якой непасрэднасцю пра ўсё гэта расказвае "кіноман са стажам" — шчыра, часам з гумарам.

Чыгач, безумоўна, узрадуецца мажлівасці пазнаёміцца з цікавай кнігай. У мяне, праўда, з'явілася і шкадаванне. З-за таго, што нічога не ведаў пра Л. Лазуркіна, калі склаў кнігу пра Шклоўшчыну літаратурную. Яго ж нарыс "Пётр Алеінікаў" быў бы ў ёй вельмі да месца.

Алесь ВІШНЕЎСКІ

«Спісаны ў архіў» Багдановіч

Ужо з публікацыі першага твора Максіма Багдановіча стала зразумела: у беларускую літаратуру прыйшоў новы талент. Кароткае апавяданне "Музыка" было надрукавана на старонках "Нашай Нівы" ў 1907 годзе, і твор п'яцінацігадовага пісьменніка быў заўважаны. Іларыён Свянціцкі, украінскі філолаг-славіст і мовазнавец, у сваёй кнізе "Відродженне білоруського письменства", што выйшла ў 1908 годзе, ужо цытуе твор М. Багдановіча, даючы зразумець, што беларуская літаратура папоўнілася яшчэ адным талентам.

Праз некаторы час пасля публікацыі першага апавядання М. Багдановіч дасялае ў рэдакцыю "Нашай Нівы" колькі вершаў. Газета ўсяляк заахвочвала новых паэтаў да творчай дзейнасці і імкнулася апублікаваць два-тры вершы кожнага новага паэта. Такім чынам вершы Максіма Багдановіча "Над магілай" і "Прыйдзе вясна" з'явіліся на старонках "Нашай Нівы" ў нумарах за 1 студзеня і 5 сакавіка 1909 года. Вершы не былі абмінутыя ўвагай і амаль адразу пасля выхаду перакладзены ўкраінскім паэтам, літаратурным крытыкам Мікітам Шапава-лам і апублікаваны ў часопісе "Літаратурно-навуковы вiсник" (1909, № 9).

Зразумела, што знакавасць гэтай падзеі для беларускай літаратуры асэнсавалася пазней, а тады была вялікае верагоднасць таго, што вершы, якія паэт працягваў да-

сылаць у рэдакцыю, застануцца ў архіве рэдакцыі неапублікаванымі. Наступны сшытак вершаў, дасланы ў рэдакцыю, уключаў каля 9 вершаў, і стаўленне да іх ужо не было такім прыязным, як да папярэдніх. Ядвігін Ш. зрабіў выснову, што паэзія такога кшталту непатрэбная для беларускай літаратуры, назваў яе "дэкадэнскай", Аляксандр Уласаў вырашыў адправіць вершы паэта ў архіў, многія ў рэдакцыі газеты падтрымалі іх думку, пачалася дыскусія. Тады многія не разумелі, што паэзія Максіма Багдановіча не можа вымярацца актуальнасцю толькі для свайго часу, бо яна — на ўсё часы. Тады яшчэ не прыйшла пара для поўнага разумення каштоўнасці яго твораў. Янка Купала, адчуўшы з'яўленне новага таленту — падтрымліваў М. Багдановіча, але

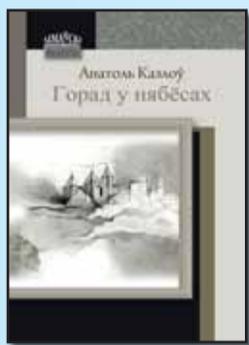
да канца не прымаў яго, успамінаючы пазней, што "з першых жа радкоў адчуў у ім з'яўленне шчырага паэта, але захапіцца ім, як, можа быць, ён гэтага заслужоўваў, я не мог — ужо надта па-рознаму мы пісалі, у мяне матывы грамадзянска-нацыянальныя, у яго — ледзьве не "мастацтва для мастацтва", за маленькім выключэннем".

Воляю выпадку "спісаныя ў архіў" вершы М. Багдановіча трапляюць у рукі Сяргея Палуяна, маладога публіцыста і літаратуразнаўца. Равеснік, чалавек таго ж пакалення, пачынае ўсялікім чынам дабівацца публікацыі вершаў. Паміж імі завязалася перапіска. С. Палуян раіў паэту працаваць над формай вершаў, звярнуць увагу на мову. У творах сустракаліся шматлікія русізмы. Але гэта зразумела. Жывучы далёка ад Беларусі, не чуючы жывой мовы, маючы толькі слоўнік І. І. Насовіча, цяжка гэтага пазбегнуць. З часам паэт усё больш дасканала авалодаў роднай мовай, што адзначаў Янка Купала.

Сяргей Палуян спрабаваў пераканаць Ядвігіна Ш., Альберта Паўловіча, Аляксандра Уласава, Івана і Антона Луцкевічаў, Язэпа Манькоўскага, і яго намаганні не былі дарэзнымі. Максім Багдановіч, пачынаючы з канца 1909 года, ужо рэгулярна публікуецца ў газеце. Тыя ж першыя вершы "Над магілай" і "Прыйдзе вясна" застануцца пачаткам прыходу ў беларускую літаратуру вялікага класіка.

Марына ЗАПАРТЫКА,
вядучы навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея М. Багдановіча
Фота аўтара

Містыка Анатоля Казлова і «паэтычны прынцып»

Знайці свой стыль, сваю тэму, свайго героя традыцыйна лічыцца поспехам, істотным дасягненнем, сведчаннем творчай сталасці пісьменніка і абавязковай умовай ягонай арыгінальнасці. Аднак часам адабраны набор мастацкіх прыёмаў, сфармаваны падыход да распрацоўкі матэрыялу, вызначае кола цікавых для аўтара праблем хаця й маюць вынікам адметнасць пісьменніка ў агульна літаратурным кантэксце, але адначасна робіць ягоную творчасць самую ў сабе некалькі аднастайнай. Стыль пачынае здавацца застылым, героі — вядомымі братамі ды сёстрамі, сюжэты — варыяцыямі адно аднаго, і хаця ў пэўным творы ўсё можа спалучыцца выключна трапіна і старонкі ягоныя стануць залатымі старонкамі беларускай літаратуры, у сталага чытача новыя публікацыі аўтара такі не выклічуць звышзахаплення.

Пісьменнікаў, якія засяроджваюцца на добрай знаходцы і, здаецца, паглыбляюцца ў праблему, замест таго, каб шукаць далей і ўражваць неспадзёўкамі, дынамікай, разнастайнасцю, шмат як сярод нашых сучаснікаў, так і між класікаў. Таму сталы зварот да ўлюбёных прыёмаў, жанраў, сітуацый ёсць хутчэй асаблівасцю пісьменніка, чым ягонай праблемай, бо нейкія канстанты ў творчасці заўсёды неабходныя, ды і патрэба грунтоўна распрацаваць тэму ёсць сведчаннем удумлівасці, вельмі каштоўнай для прызіка...

Аўтар, да якога мы звернемся ў гэтым артыкуле, — шануюны Анатоля Казлова, падставай чаго ёсць не толькі пэўная супярэчлівасць уражанняў ад ягонай прозы, але й магчымасць працягнуць развагі на гэты конт Лады Алеянік і Ірыны Шаўляковай, дзякуючы якім можна ўжо не забірацца на парнаскія вяршыні вызначэння эстэтычна-філасофскай пазіцыі аўтара (горы заўсёды велічынны ў смуге), а груба-канкрэтна звярнуцца да некаторых твораў каб спыніцца на сюжэце, героях і стылі...

Безумоўная знаходка А. Казлова — гэта містычная тэма (гаспадарчая магія, народная дэманалогія, крыху хрысціянства і абавязкова беларуска па духу ірэальныя сутнасці — Поўня, Ноч-маці, Нешта, Нішто), якая дае магчымасць стварыць сучаснага героя, паказаць мінулае і сённяшняе, паразважаць пра зло і дабрыню... Пры гэтым у пісьменніка носыць магічнай сілы можа быць як кепскі чараўніком (Пёкла, Ахрэм), альбо выпадковым абранікам ведзьмака (Андрэйка). Ахвяра ж чараўніцтва можа заслугоўваць пакарання праз сваё жыццё (Юргон) ці прыналежнасці да пэўнага роду (Косця Барташэвіч, Віктор ды Антон — нашчадкі князя Севалада), альбо быць цалкам нейтральнай асобай (Андрай з "Распяцця..."). У творах пісьменніка маюцца як этнаграфічны ўстаўкі (згадкі пра дамавікоў ці лекаванне дзяцей у печач, тэксты замоваў), так і псеўдалегенды (нямогласць Жыгімонта II Аўгуста), і, у пераважнай колькасці, уласнапрыдуманая фантастычная гісторыя. Разнастайныя нюансы ў характары праблемай і суддзёнасці сілаў выдатна прааналізаваныя вышэйзгаданай І. Шаўляковай і, безумоўна, у чытачоў "Правілаў адасаблення" не застанецца сумневаў у вартасці прозы А. Казлова. Аднак нягледзячы на тое, што пэўныя старонкі (апаваданне "Крывавы прысмак", пятая частка апавесці "Я і Прарок-Уродка") напісаныя вусцішна экспрэсіўна і маляўніча, выключна містыкай магіі б задаваліцца, бадай, толькі міфалагі, чытачы-готы, аматары фэнтэзі ды людзі, што цікавіцца ўсемагчымымі адлюстраваннямі Іншасвету. Большасці ж з тых, каму трапіцца ў рукі творы пісьменніка, будзе найперш цікава, наколькі адмыслова аўтар выявіў рэчаіснасць, зрабіўшы твор захапальным

дзякуючы фантастычнаму сюжэту (першыя прыклады, што прыходзяць на думку, — "Залаты гаршчок" Э. Гофмана, "Сон на кургане" Янкі Купалы, "Майстар і Маргарыта" М. Булгакава).

Пачнём з таго, што ў А. Казлова аднолькава шмат і вёскі, і горады, прычым пра вёску і прыроду ён піша больш своеасабліва, чым пра жыццё сталіцы. Нават у тых творах, дзе падзеі разгортваюцца ў горадзе, герой альбо паходзіць з вёскі, альбо мае сувязь з мінулымі жыццёвымі падзеямі. І Чорны Гардзэй з "Юргона", і Прарок-Уродка з аднайменнага твора жывуць і чыняць свае чорныя справы між неабсяжных, рэдкааселеных, а таму малаконтралюемых паляў ды ўзгоркаў; пад стрэхамі ж сялянскіх хат начароўваюць шкоду суседзям замысленыя старыя — Надзька Барташэвіч ды Пераземчыха ("Незламная свечка" і "Перакуліся перакуленае" адпаведна). Калі ў гэтых ранейшых творах пісьменнік адлюстроўвае жыццё розных пакаленняў сялян — ад бабуля да вясковай дзяцты — ва ўзаемадзянні, то пасля ён нібы адмяжоўвае сваіх герояў (праз іхнія адмысловыя якасці, спецыфіку сітуацыі ці геаграфічна) і разглядае асобна, паглыблена-індыўдуалізавана — што датычыць і чараўніка Гардзэя, і Юрдока з апавадання "Нішто", і бацькоў Андрэікі, дыялог між якімі адбываецца ўвечары за абіраннем бульбы. Праўда, у апавесці-фантасмагоры "Я і Прарок-Уродка" пісьменнік стварае шыкоўную панараму зімовага чакання святоў на вёсцы, а ў рамана "Юргон" асвятляе інтэрымае жыццё вясковай сям'і даўнейшага часу... Наогул, апісанні вабных дзяўчат, лобшчаў ды жарсцяў у А. Казлова атрымваюцца, бадай, не горш, чым у А. Глобуса, і стэрэатыпы адносна "правільных" стальных пісьменнікаў ужо маюць сысці ў нябыт. Размова на эратычную тэму робіць больш цікавай выдатную сцэну вясельнай вярчэры ў Асінаўскім замку з рамана "Мінск і воран, Парыж і здань" (адно што "сантымент", "эксперыменты" ды "экзатычнасць" гучаць даволі ненаатуральна з вуснаў светласіяў XVIII ст.), ды і ўвесь твор у прынцыпе трымаецца на лубоўным трохкутніку.

Але значна мацней уражвае згаданая вышэй пятая частка апавесці "Я і Прарок-Уродка", напісаная ў манеры "джойсаўскага абсурду". Дзеянне адбываецца і ў зале краязнаўчага музея, і на мінскай плошчы 1917-га, і ў палацы крыжакоў; між герояў твора — добрыя гутідоны, Кейстут-вязень, уладныя генералы-рэвалюцыянеры, што разыграваюць прытчу пра боханы, жанчына з сынам, што здзяйсняе інцэст, у якіх пазнаюцца Маці Боская і Збаўца... Фрагмент ярка свядчыць, што стыльвыя эксперыменты ў пісьменнікаў "сталых" могуць атрымлівацца нават лепш, чым у "малых". Прычым разважаць над гэтым фрагментам, у якім спалучаецца і містычнае,

і рэлігійнае, і гістарычнае, цікавей, чым чытаць шматслоўныя выкрывальныя "агульныя месцы" ("... знікла радзінная павязь між людзьмі. Дзеці забываюць бацькоў, а бацькі кідаюць дзяцей. Стрыечная роднасць не ў пашане. Сусед — не дружбаць ці ў нечым дарадца, а найчасцей — вораг ці аб'ект для зайздасці"; "А людскасць, дабрыйна, спачуванне і шкадаба — пустыя словы, якімі большасць прыкрывае сваю мурашыную мізэрнасць ці, наадварот, пацёмкі душы").

Аповесць "Я і Прарок-Уродка" можна было б паставіць на першае месца ў рэйтынгу твораў А. Казлова — але толькі дзякуючы "містычнай" яе палове. Бо ў рэальным жыцці Андрай — аспірант гітфака, які жыве ў інтэрнаце і разам з каханай Лорай, здараецца, зазірае ў кавярню... Адзінае цікавае — гэта тое, што ад надобра-зычлівага позірка хлопца часам разбіваюцца таксоўкі. І справа не ў звычайнасці Андрэевага існавання, а ў тым, што выпісана яно не як блякла і проста: інтэрнат А. Казлова мала адрозніваецца ад інтэрнатаў А. Федарэнкі і П. Васючэнкі, п'янікі ў рэстаранцы не прамінуў, бадай, ніводны пісьменнік, вобраз Ларкі таксама не новы для беларускай літаратуры, і ўвогуле якасна замала (міні-прыклад трагічнага адлюстравання з "Дзяцей ночы": "во, блін, не бульбяной, бананавай краінай сталі мы... Так і ўзіраўся пад ногі, а то, не дай Бог, паслізнецца на шалупінні... Не, нешта робіцца не тое. Цяпер, паглядзі, Нінка, памідоры даражэй бананаў каштуюць. А раней жа я чула, што наша Беларусь — рэспубліка вечна зялёных памідораў. Не, яшчэ зра — не. Яна бананаво-апельсініна"). Гэта ж датычыць і рамана "Юргон", галоўны герой якога, сучасны Дон-Хуан (з "Халоднага сэрца" А. Бахарэвіча), сустракаецца, бадай, у кожным зборніку прозы. Аповесці "Дзеці ночы" і "Распяцце..." — перадачування з "Незламнай свечкі" (2000 г.) — раскрываюць перад чытачом свет мінскіх алкаголікаў, маргіналаў, бяздомнікаў, прычым Андрай з другога твора можна было з лёгкай душой назваць Віленам (галоўны герой "Дзяцей ночы"), зрабіўшы гісторыю з Марынай храналагічна першай; Ахрэм-Гаспадар паводле сваіх якасцяў і тактыкі дзеяння мала чым адрозніваецца ад чытана Ахрэцыя (Прарока-Уродкі), Андрай з гэтай апавесці — падрослы Антон Смаляк; Люська ж з "Распяцця..." — амаль што Фрэнзі з "Юргона" ці Танька з "Горады ў нябёсах", а Лара з "Юргона" — амаль што Светка з "Горада..." Пэўна, нават для чытачоў, не надта дасведчаных у творчасці А. Казлова, зразумела, што пры жаданні — калі паменшыць колькасць імянаў і крыху адкарактываць сюжэты — раманы і апавесці пісьменніка можна было б аб'яднаць у адзін мегатвор: гэтак шмат у іх падобных герояў і абставін...

І, на жаль, ледзь не ў кожным творы ёсць да чаго прычэпіцца: у "Мінску і ворану..." раздражняюць размовы між воранам і пугачом, якія просценька пацельваюцца адзін з аднаго ("травядыны ты мой", "мудрасць ты мая бяздонная") — сэнс іхніх дыялогаў, бадай, у тым, каб паменшыць напружанасць рамана, хаця для сур'эзнага твора наадварот патрэбна было б больш сэнсоўнасці і глыбіні; у "Горадзе ў нябёсах" горад краіны Продкаў нейкі зусім не беларускі — проста шаблонны варыянт дэкарацыі з фільма пра пачатак XX стагоддзя, да таго ж надта ўжо змрочнай падаецца Антаку сучаснасць, хаця сам ён, "п'янон адзіноты, павянчаны невядамай сілай з вечнай самотай" ды шыкоўны прамоўца-маралізатар, як выяўляецца, "кідаўся ў такія разгуды і загуды, што не сіліася ніводнаму, самаму, як кажуць, прапашчому валацугу, а колькі лёсаў дзяўчат знявечана ім...". І справа не ў тым, што падобныя да Антака героі рэдка падабаюцца кабетам-чытачам, а ў тым, што гэтыя хлопцы звычайна ставяцца да рэчаіснасці значна менш патрабавальна. Наогул, галоўныя героі А. Казлова збольшага не надта шчаслівыя людзі, пачуццёва развіты, але без дзяцей ды ўласнай сям'і.

Праўда, усё вышэйззначанае датычыць "буіных" формаў, а не кароткіх апаваданняў, больш дынамічных, лаканічных, але не менш сэнсоўных, у якіх аўтар дазваляе сабе не абмаляваць тое, што нецікава. Датычна ж стылю, А. Казлоў мае адну безумоўна адметную рысу: трапіны "сялянскія" параўнанні, праз якія выяўляецца добрае веданне аўтарам вясковага побыту ("вузлавата голяя, як выветраныя на сонцы косткі, ствалы", "залацістыя, быццам грэчывым мёдам шчодра намазаныя, сосны", "смельчакі... высыхалі гадзіны, не раўнуючы, як скрылікі яблыкаў у гарачай, выпаленай дубовымі дровамі печы"). Як большасць пісьменнікаў, што паходзяць з вёскі, аўтар частотна ўкладае ў вусны сваіх герояў прымаўкі, выслоўі, народныя параўнанні ("абміналі жанікі дворышча, як усё роўна там чамяршыцы нехта сыпануў", "плача, як баба загуменная", "да ламаты ў зубач сумна"), якія падаюцца малюнічымі ды нязвычайнымі, а таксама, апісваючы горад, абавязкова звяртае ўвагу на дрэвы, сонца, паветра, стан надвор'я, не засяроджваючыся на будынках ды транспарце.

Істотная ж у агульнакультурным сэнсе думка, якая наведваецца падчас чытання твораў А. Казлова, — гэта тое, што паводле ягонай прозы можна было б зняць выдатны беларускі трылер, у якім адбівалася б даўніна і шматаблічная сучаснасць, было б абгрунтаваным ужыванне героямі роднай мовы, плюс меўся зварот да багаці традыцый і міфалогіі. Бо, здаецца, спробаў стварыць фільм такога кшталту яшчэ не было, хаця падобная стужка ўразіла б як беларускага, так і замежнага гледача. І талент А. Казлова, як аўтара сцэнарыя, быў бы цалкам бясспрэчны... Што ж датычыць прозы, то, магчыма, мела б сэнс у якімсьці чарговым творы адмовіцца ад містыкі і паспрабаваць стварыць больш свежы сюжэт. Бо, хаця без элементаў фантастыкі не абыходзіцца палова сучасных беларускіх апавесцей ды апаваданняў, першай мэтай творцы, паводле Эдгара Алана По, мае быць менавіта арыгінальнасць. І, варта думаць, арыгінальнасць не толькі ў межах сучаснай літаратуры, але й адносна ўласных папярэдніх рэчаў. Сакрэт жа арыгінальнасці, на думку амерыканскага пісьменніка, не толькі ў вынаходлівасці, колькі ў здатнасці ўважліва і настойліва адкідаць непажаданае. Цікава пры гэтым, што неўміручымі могуць быць не толькі вершы, але й слушныя крытычныя заўвагі...

Алеся ЛАПЦКАЯ

Калонка Асі Паплаўскай Вокладка кнігі. Істотная ейная частка

Часта бывае, што чалавек заходзіць у кнігарню, не ведаючы, якую канкрэтную кнігу ён хоча купіць. Пытаецца ў кансультанта: "Ці не падкажаце вы якую цікавую кнігу сучаснага беларускага аўтара?" А часцей не пытаецца — выбірае па вокладцы... Таму трэба ведаць, што праца

дызайнера над вокладкай кнігі вельмі адказная.

Самі аўтары часта ставяцца да гэтага аб'явава. Маўляў, у кнізе галоўнае — змест. А чытачам патрэбна ўсё: хочацца і мазгамі паварушыць, і душу разняволіць, і вока парадваць.

Абсалютная большасць кніг сучасных аўтараў — з малюнкам на вокладцы. Часам яны ўдалыя, зразумелыя ("Цацачная крама" Л. Дранько-Майсюка, "Каляровая затока" П. Васючэнкі, "Казкі" А. Глобуса, "Анадыямена" Г. Дубянецкай, зборнік жаночай прозы "Пакахай мяне, калі ласка", але, бывае, вокладку "ўпрыгожвае" незразумелая салянка, альбо вынікі дызайнерскага трызення ("Адмысловыя гульні" А. Кавалеўскага, "Дыяфрагма" В. Жыбуля, "Сонца за тэрыконамі" Ю. Новік).

Пераважная большасць аўтараў выкарыстоўвае ў афармленні сваіх кніг карціны мастакоў. "Экзістэнцыйны пейзаж" В. Трэнас упрыгожвае карціна С. Малішэўскага "Шапіто", "Адлюстраванне першатвора" П. Васючэнкі пачынаецца карцінай Ю. Цімафеява, "Готыка тонкіх падаўнаў" Т. Нілавай — "Восенню" Ю. Пеўнева, вокладка кнігі "Мільярд удараў" Ю. Станкевіча — карцінай невядамага мастака...

Досыць папулярнымі ў афармленні вокладак з'яўляюцца карціны З. Вішнёва і А. Родзіна. Калі іх так можна назваць. Карціны З. Вішнёва — не толькі на яго ўласных кнігах, але і на вокладках зборнікаў перакладаў "Лінія фронту-1", "Лінія фронту-2", кнігі "Паляванне на мух са шланга" М. Башуры, "Таксыдэрмічны практыкум" З. Пляна і інш.

Творы А. Родзіна — на вокладках кніг В. Морт "Я тоненькая, як твае вейкі", В. Ёванова (Лупасіна) "Асарці". Дарэчы, выява ног, акрамя вокладкі згаданай кнігі В. Морт, таксама на зборніках маладых паэтаў В. Гапеевай "Няголены ранак" і А. Кавалеўскага "Аддаленасць і адданасць". Усе яны — творцы адной генерацыі. Гэта падтуркуе да параўнанняў, правядзення паралеляў...

Сярод "маляваных" вокладак асобна варта адзначыць працу Джэці (В. Бурлак), якая аформіла свой зборнік вершаў "За заровы лад жыцця" дзіцячымі малюнкамі, а таксама вокладку кнігі А. Бурсава "Празнеб'е", на якой — дрэварыт К. Флямарыёна. Першая вокладка кідкая, яркая, запамінальная. Другая — не надта.

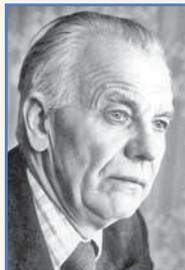
Што да вокладак з фотаздымкамі. Не аўтараў. Такіх кніг няшмат. Пераважаюць пейзажы: "Брызгалаўка" А. Аркуша і Б. Козіка з фотаздымкам чоўна ля берага, зборнік вершаў Я. Зубовіча "У небе сонца заходзіць самотна" з гэтым самым небам, сонцам, ракой і птушкай. Кнігі наўрад ці здольныя зацікавіць неабазнаванага чытача, які прыходзіць набыць "штососьці з сучаснага". Чырвоныя ногі на чорным фоне кнігі В. Гапеевай зацікавяць, фотаздымак вёскі — не.

Цяпер пра вокладкі з фотаздымкамі аўтараў. Іх аказалася болей, чым я чакала... "Левым вокам" Л. Ушкіна, "Вершы" С. Дубаўца, "Серпень" М. Вайцяшонак, "Сто Дарог" У. Несцяровіча, арыгінальны пакунак І. Сіна "Сапсаваныя лялькі" з паштоўкай-фотаздымкам аўтара.

Вокладкі кніг з серыі І. Бабкова "Галерэя Б" таксама ўтрымліваюць у дызайне фота аўтара. Гэта кнігі самога І. Бабкова "Каралеўства Беларусь. Выглумачэнне рунічнаў", М. Мартысевіч "Цмокі лятуць на нераст", А. Мінкіна "Пенаты"...

У кнігах Т. Лісіцкай "Ідыёткі", Н. Батраковай "Тэрыторыя душы", Г. Волкавай "Адлегласць да кахання" фота аўтара — аснова дызайну вокладкі.

Самыя стыльныя вокладкі, якія прыцягваюць увагу чытачоў, на мой погляд, наступныя: "Дзевяностыя forever" С. Прылуцкага, "Фрашкі да пляшкі" С. Квяткоўскага, а таксама ўсе 6 кніг А. Разанава з ужо вядомымі публіцы "яйкавадратамі". Усе гэтыя вокладкі зробленыя па прынцыпе мінімалізму. Сціпла. Проста. З густам.

**Мікола
АЎРАМЧЫК**

Ля спаленае з жыхарамі вёскі,
Дзе ў акупацыю мясцовы бор
Дашчэнтну высекала чужое войска,
Зноў сталі сосны гонкія ў газор.

У маскхалатах з жаўцізнай зялёнай
Стаяць, як партызанкі тых часоў,
Увешаныя шышкамі лімонак
З усіх бакоў з плячэй да паясоў.

Ды гэтыя нязвычайныя гранаты
Не смерць і гром расейваюць наўкол,
А спельныя крылатыя зярняты,
Што ціха-ціха падаюць на гол.

Пустыя шышкі, ссохлую ігліцу
Зрывае вецер з пруткага галля,
І там, куды ім суджана зваліцца,
Становіцца ўрадліваю зямля.

На ёй расце няспынна на выгодзе
Густой сцяной паглесак малады,
Што не дае выветрываць пагодзе
Жахлівага пажарышча сляды.

Памяці Васіля Быкава

Як пісталет для самаабароны,
Які нагадваў нам вайны гады,
Свой інгалятар з лекавым балонам
Насілі мы ў кішэні заўсягды.
Ды не для самагубства
ў час крытычны
Агнужвалі ім прыступ небыцця,

**Міхась
САЗОНЧЫК**

Нясвіжчына

Тут усё вакол глядзіцца
Ярка, як на сцэне.
Прыязджайце, замак дзіўны
Вас гасцінна стрэне.

Луг мурожны і палеткі,
Лес і пералескі.
Вока цешаць ружы летам,
А вясной — пралескі.

Тут не ўбачыш твараў сумных,
Тут гасцям не цесна.
Тут дзяўчаты ўсе — красуні
І добрыя цешчы.

Прыязджайце,
край Нясвіжскі
Не абдзеліць ласкай.
Назаўсёды стане бліжкім,
Дарагім, як казка.

Я тут жыву

За морам незде зўкаліпты
І пальмы рвуцца ў сіняву.
А я люблю свой бэз і ліпы,
Пад шэрым плотам крапіву.

Галодны, без вады і хлеба,
Я не пакіну родны кут.
Я тут жыву,
пад родным небам,
І лягу пад бярозай тут.

Пад крылом чарнобыльскай бяды
Нашы вёскі, нашы гарады.

Беларусь мая! Жыві, жыві,
Не схілай у скрусе галавы.

Нам паставіш помнікі-крыжы,
А дзяцей і ўнукаў — зберажы.

Учора споўнілася 90 гадоў аднаму са старэйшых беларускіх паэтаў, лаўрэату Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы, заслужанаму работніку культуры Беларусі Міколу АЎРАМЧЫКУ. Ад імя рэдакцыйнага і аўтарскага калектыву штотыднёвіка "ЛіМ" шчыра віншваем шануюнага юбіляра і зычым яму здаровага зімовага настрою, творчага натхнення і поспехаў у далейшым жыцці! А нашым чытачам прапануем нізку вершаў Міколы Якаўлевіча.

Калі з яго, пры ўдушы
астматычным,
Стралялі ў рот сабе ў імя жыцця.

Не чалавекам, а драпежным зверам
Па-над магілай, дзе спачыў мой друг,
Зладзейскаю навостранай сякерай
Бярозы дзве падсечаны наўкруг.

Даўней, ні ўвачавідкі і ні ўпотаі,
На могілках, свяшчэнных з веку ў век,
Нібыта са святых жывых істопаў,
Не здзекаваўся з грэваў чалавек

Партрэт

Уладзіміру Стальмашонку

Калісь твой бацька ўратаваў Купалу
Ад немінучай смерці чорным днём...
А жонка песняра цябе люляла
На ўлонні, калі ты быў дзіцянем.

З Купалавага паўстаюць партрэта
Высакароднасць, годнасць, габрыня,
Якія ў вобліку жывым паэта
Яшчэ хлапцом да сэрца ты прыняў.

І зберагаў у памяці ашчадна,
Пакуль, нарэшце, не прыйшла пара
На палатне пакінуць
для нашчадкаў
Жывыя рысы твару песняра.

Цяпер, як блізкаму ўжо чалавеку,
Па шчырасці прызналася ты мне,

Што на працягу цэлага паўвеку
Мяне з юнацтва часта сніла ў сне.

Ды не было надзеі на ўзаемнасць,
Бо я ўзнікаў, як прывід, і заўжды
Загадкава і неяк патаемна
У сне знікаў няведама куды.

Адзінай сучаснай таямніцай
Было ў тваім бязрагасным жыцці,
Што гэтак часта мог табе я сніцца,
Хоць не магла ты ў снах
мяне знайсці.

Каб гэта знаў,
мог скараціць разлуку,
Даўно цябе знайшоў бы наяву
Дый у твае натруджаныя рукі
Пакаў сваю сіваю галаву.

Памяці маці

Ты мяне, шкадуючы, вучыла,
Каб я дома і ўначы і днём
Меней дыхаў папяровым пылам,
Менш гарбеў з паперай над сталом.

Каб змяніў уклад жыцця нязменны,
На паветры бавіў дзень-дзень...
«Закапачаны ты, задуменны,
Сынку, менш сушы свае мазгі».

Ты перадала мне працавітасць.
Дык ці ж вінаваты ў тым паэт,
Што яго, такога менавіта,
Нарадзіла ты на белы свет?

Дэбют

Міхась Яфрэмавіч Сазончык нарадзіўся на Аршаншчыне. Але так выпала, што Нясвіжчына стала для яго другой радзімай. Тут, у прыгожым і шчодрым куточку Беларусі, — плён яго жыцця, працы і творчасці. Пражыта і перажыта нямала. Пасівелі валасы, але ёсць жаданне працаваць на роднай зямлі, пісаць вершы. У хвіліны роздзума нараджаюцца паэтычныя радкі — як споведзь перад часам і людзьмі.

Нядаўна творцу прынялі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Ён жа дбаў і дбае пра адно — каб сучаснікі і нашчадкі жылі сумленна і годна, любілі сваю Бацькаўшчыну, свой народ, сваю мову.

Мікола МАЛЯЎКА

Нават мёртвы буду верыць я
Ў доўгі век твой, Беларусь мая.

Спадарожніца

Зінаідзе

Яна у мяне як святая.
Зірне — і ў душы світае,
І цешыць-радуе плён
Жыццём
Абмалочаных дзён.

Унукаў сягоння гадую,
А вочы заплюшчу на міг —
І бачу яе,
Маладую,
У першых абдымках маіх.

Знікаюць і стома, і горыч,
Калі спадарожніца поруч.
Суладна б'юцца даўно
Два сэрцы —
Нібыта адно.

Фота Кастуся Дробава

**Вадзім
СПРЫНЧАН**

Таленавітаму беларускаму паэту, які піша на рускай мове, Вадзіму СПРЫНЧАНУ споўнілася 60 гадоў. Шматгадовая рэдактарская праца ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" і ў часопісе "Польмя" ды ўласны творчы плён, як паэта і перакладчыка, гавораць пра значнасць яго літаратурнай асобы. Сёння яго называюць сваім настаўнікам многія маладзейшыя паэты. Беларус па духу і творца па натуре, ён стаў своеасаблівым сімвалам нацыянальнай паэтычнай школы. Супрацоўнікі штотыднёвіка і рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" шчыра віншуюць свайго паважанага калегу з юбілеем і жадаюць здароўя і творчага натхнення.

Піцунда

Калі даніну я аддаў гарам, —
Прышоў да мора. Сонца дагарала...
І ноч адкрыла свой сусветны храм.
Мігцелі гукі зорнага харала.

Нібы органы, строма йшлі ўгару
Вялізныя рэліктавыя сосны.
Грымеў прыбой, і сэрца агарнуў
Дух музыкі, жывой і грандыёзнай.

І ў чорным небе ў гэты зорны час
Узнік перад вачамі вобраз Баха.
І захапленне перайшло ў экстаз,
І я не адчуваў начнога страху.

Лугам у красках, заваблівым возерам,
Полям жытнёвым і раем бярозавым,

Зорным яшчэ серабром альбо золатам
Быў я адораны ў свеце расколатым.

Што мне цялець — залатая ілюзія!..
Зноўку на Боскія зоркі дзіўлюся я.

Сонейка весняе лашчыць гушу маю.
Жывіцца дух мой нябеснаю гумаю.

Дух, што абуджаны Вышняю воляю,
Часу бялітаснасць пераадоле.

Духовной жаждою томим...

А.С. Пушкін

Мінулае і вечнае са мной.
І, абцяжараны зямной віной,

Ігу, пакутую, і ўсё ж цяплю,
І Бога Трыадзінага люблю.

І я маюся Госпаду як слег
За Русь, якая ўтрымлівае свет.

І трыццаць залатых радкоў-званоў
У сэрцы адгукаюцца ізноў.

Да самай глыбіні на гэты раз
Крануў мяне "Прарок"... Бывае час:

Калі гляджу ў прасветленую даль, —
А на душы маёй сусветны жаль;

Калі гляджу я ў цемру свету, — ды
Святло ад Слова свеціць мне тады.

Пераклад
з рускай мовы аўтара

Мартачка

Георгій МАРЧУК

Навела

ся зусім хворы, моцна запіў і з цяжкасцю вяртаўся да сваёй рэдкай прафесіі. Пенсію па старасці Мартачка не атрымлівала, не было яшчэ такога закона. Жылі ў галечы. Мартачка гадамі не купляла сабе нічога новага. Займалася дробным гандлем, як, дарэчы, і ўсе людзі яе ўзросту, прадавала насенне кветак ды цыбулю з часнаком. Часцяком брала ў пазыку невялікія сумы на хлеб, цукар, соль, макарону, пасля зноў пазычала ў сваякоў і вяртала пазыку суседзям. Ад галаднай смерці яе і сына ратавалі козы, якія чамусьці былі вельмі надакучлівымі і агрэсіўнымі, і, здаралася, пераследавалі мяне па завулку метраў трыццаць, а то і пяцьдзесят. Яны пасвіліся на лужку перад хатай Мартачкі і былі прывязаны да калкоў на доўгіх вярхоўках. У адрозненне ад сваёй гаспадыні козы былі злосныя. Мартачка мела добразычлівы характар, спынялася і гаманіла з кожным і магла доўга слухаць пра ўсё і пра ўсіх. Не прадмет размовы быў для яе важны, а суб'ект, чалавек, з якім яна, відавочна задаволеная, вяла гутарку.

На сваю бяду, Мартачка раптоўна аслепла. Дакладней, амаль што аслепла. З заўсёднай кайстрай у руках, у зашмалцаванай, магчыма яшчэ даваеннай, шэрай спадніцы, у зялёнай камізэльцы не па росце, залатанай на локцях, яна па сваёй завяздэнцы ўсё выходзіла ў горад, на базар, да царквы. Наша цэнтральная вуліца была ў нейкай ступені небяспечнай для пешаходаў. Мартачка, каб трапіць да царквы, мусіла перайсці цэнтральную ў раёне кінатэатра "Заря" і Дошкі гонару — гэта цэнтр горада, любімае месца збору пад-

леткаў. За Дошкай гонару — парк з векавымі таполямі, за кінатэатрам — базар, чайная, побач пажарная вышка памерам з пяціпавярховы дом.

Як толькі Мартачка набліжалася да нас, мы адыходзілі ўбок, далей ад пераходу. Нікому не хацелася, трымаючы бабулю пад руку, пераводзіць старую на супрацьлеглы бок вуліцы. Саромеліся. Мартачка часам хітрывала: "Хлопчык, хлопчык, ходзі сюды! Не-што скажу тебе". Як толькі хтосьці з нас падыходзіў да яе, яна адразу хапала яго за локаць і ўжо не адпускала. Рукі ў яе былі дужыя. "Перавядзі мяне, хлопце, на той бок, до царквы", — прасіла яна. І "ахвяры" нікога не заставалася, як выканаць яе просьбу. Адночы на яе вуду трапіў і я. Яна ўхапіла мяне за руку. Я чамусьці ўвесь пачырванел. Хлопцы насміхаліся.

— Чый ты? — Нечакана спытала яна.

— Асколка Змітра ўнук.

— Жорык! — узрадалася яна. — Які ты ўжэ вялікі вырос. Слава Богу. Мамочку ўспомінаеш? Молодой пошла. Я плачу, плачу по ёй. У царкве памалюся. Золотэ сэрца было. Скажы дзеду, што я тры рублі ў суботу прынясу.

— Добрэ, скажу, — мне хацелася як найхутчэй вырваць свой локаць з яе рук.

Да царквы я яе не стаў праводзіць, вырашыў не вяртацца і да сваёй кампаніі — смяяцца будуч.

"Ну, як твая дзеўка, Мартачка? Добрэ пагуляў?" — такім дзекам мы заўсёды сустракалі праважых, а тыя чырванелі, асабліва ў прысутнасці аднакласніц.

Праз некалькі дзён ля чайнай зноў з'явілася Мартачка і, пастукваючы ка-

венькай, накіравалася да нас. Усе мы, у тым ліку і я, худенька рэціраваліся і перайшлі да Дошкі гонару. Хвілін дзесяць яна стаяла адна ля кінатэатра, не расшаючыся перайсці вуліцу, пакулы нейкай спагадлівай жанчына не перавала яе на другі бок. Мiane нават не турбавала пытанне, чаму я, яе кроўны сваяк, не дапамог амаль сляпой цётцы Мартачцы? Чаму? Праз год я захварэў на сухоты і пачалася мае амаль двухгадовыя вандроўкі па дыспансерах і санаторыях. Можна, мяне за маю абьякавасць Гасподзь пакараў? Да хворых на сухоты трэба ж ставіцца з насьцярогай. Звычайна іх абмінаюць, саступаюць у бок, абы далей ад палачкі Коха. Я цураўся старой Мартачкі, пагарджаў... ну дык атрымай тое і сам, і цябе будучы абыходзіць.

Яшчэ праз год я назаўсёды пакінуў Давыд-Гарадок.

Памёр сын Мартачкі. Турма, хваробы, алкаголь да часна звялі таленавітага самозавука ў магілу. Мартачка зусім аслепла. Неўзабаве з Польшчы вярнулася ў родную старэнкую хатку з адным пакоем і дзіравым дахам дачка Мартачкі, Соня, такая ж хударлявая і рухавая, усмешлівая і шчырая, як і маці.

— У Польшчы лепш як у нас. Чого ты ехала? — здзіўляліся суседзі.

"Маму шкода... Сляпы ж чалавек. Доглядаці трэба", — спакойна адказвала Соня. Як там яны зімвалі ў сцюдзёнай хаце, аднаму Богу вядома.

Цяпер я, хоць і вельмі рэдка, але часам наведваюся ў родны гарадок, ды няма ўжо ў каго прасіць прабачэння. Мартачка памерла.

І вось мае гады набліжаюцца да яе ўзросту. Паступова, але няўхільна слепнуць і мае вочы. Не-не ды сцісне даўкім камяком горла, выступаць зморшчыны, успамінаю Мартачку. Сорамна. Наракаю сам на сябе. Да слёз варушыць гэты сорам душу. Нібыта нейкі знак адтуль — зверху.

Даруй, Марта Міхайлаўна.

канне першых пацалункаў, радасць ад ападысменту на конкурсе ў клубе, ах ты, шчасце маладосці — канікулы! Здаецца, гэта насычэнне душы радасцямі жыцця і жыццём як такім не будзе мець перашкод і будзе доўжыцца заўсёды. Ніхто з нас, падлеткаў, яшчэ не разумее і не імкнецца асэнсаваць словы "цяжкая хвароба", "старасць", "адзінота". Але яны ідуць побач, проста мы іх не заўважаем... да пэўнага часу.

У майго дзеда была невялікая росту, рухавая, з нейкім трохвугольным носам на шырокім скуластым твары сястра Марта. Праз гэты малы рост яе інакш як Мартачкай у гарадку і не клікалі. Мне было пятнаццаць гадоў, ёй — семдзесят. Жыла яна з сынам, залатых спраў майстрам, які самастойна навучыўся выдатна граць на мандаліне. Ён са стрыечным братам майго дзеда, мясцовым мастаком Барысам, які таксама самастойна навучыўся граць на гітары, часцяком здзіўлялі на святы ўсю нашу вуліцу і прылеглыя да яе завулкі выкананнем рускіх, італьянскіх і польскіх мелодый. Маючы справу з золатам, сын Мартачкі ўвесь час змагаўся са спакусай: ці то весці незаконны гандаль, ці то іншым чынам махляваць з золатам і серабром. Пры сацыялізме са спекулянтамі абыходзіліся крута. Быў ён у турме нядоўга. Вярнуў-

Віталь ВОРАНАЎ

А вы таксама верыце ў тое, што казкі дзеляцца на тых, што для дзяцей, і тых, што для дарослых? Калі так — то гэтая казка не для вас. Яна для ўсіх астатніх.

Ранетка

Адночы ў чароўным, пахучым яблыневым садзе нарадзілася румяная дзяўчынка, якую звалі Ранетка. Усё сваё радаснае дзіцінства Рэня правяла на галінцы, побач са сваімі шматлікімі родзічамі. У іх былі дзівосныя імёны: Папярочкі, Ананасы, Мундэры, Антонаўкі, Грышталі. Цяпер уявіце сабе, якой красуняй мусіла быць Ранетка, калі ў такім вялікім садзе яе бясспрэчна лічылі найпрыгажэйшай, наймілейшай і найсакавіцейшай з усіх. Не дзіва, што ў тыя дні, калі, спеючы, Ранетка перамянілася з бурштынавай дзяўчынкі ў рубінавую паненку, ў яе з'явіўся шэраг залётнікаў, ад якіх яблыку не было дзе ўпасці. Як толькі Ранетка адарвалася ад бацькоўскай галінкі, яе тут жа падхапіў у свае далоні Музыка. Ранетка адчула далікатнасць яго скуры, танкаявасць пальцаў, пругкасць падушчак і стала паглыбляцца ў сон. Ёй снілася, што Музыка сваімі вытанчанымі рукамі грае на лютні, а ягоныя пунсовыя вусны спаваюць ёй калыханку. Гэта быў са-

мы пераліўны і гарманічны сон у яе жыцці. Калі Ранетка абудзілася, то заўважыла на сваім крамяным бачку вялікі ўкус. "Чаму ты гэта зрабіў?", — спыталася дзяўчына ў Музыка, які ў гэты момант пасвістваў сабе нешта пад нос. "Таму, што я цябе люблю", — мажорным тонам сказаў Музыка і працягваў навістваць сваю мелодыю. "А ты прядумаеш штосьці для мяне?" "Вядома", — сказаў Музыка, ды пачаў найграваць на сваім інструменце. Урэшце, ён зайграў так, што Ранетцы здалася, што гэта самая цудоўная музыка якую яна калінебудзь чула. "Табе падабаецца?" — спытаўся Музыка. "Цудоўна!" — усклікнула захопленая Ранетка, адначасна ўбачыўшы, як з дрэва падае сястрычка Медунічка. Музыка падхапіўся з месца, але, намагаючыся злавіць Медунічку, выпусціў з рук Ранетку, якая, несумненна, звалілася б на зямлю, калі б яе не паспеў падхапіць Мастак. У адрозненне ад Музыка, ягоныя далоні былі шурпатыя, перапялясаныя барознамі, а больш за тое — пахлі шкіпінарам. Аднак, якія ў яго былі вочы" — не магла надзівіцца

Ранетка. А гэтыя вочы ў адказ, відаць, не маглі надзівіцца Ранеткай, якая, быццам пад іх уплывам, увайшла ў глыбокі транс. Калі дзяўчына прахапілася, яна ўбачыла побач раскошную карціну і Мастака, які парадкаваў пэндзлі і фарбы. "Няўжо гэта я?" — спыталася Ранетка. "Анягож", — сказаў Мастак. Калі Ранетка нахілілася бліжэй, каб разгледзець дэталі, яна адчула ўкус на сваім другім, наліўным баку. "А гэта, значыць, ты", — сумна сказала дзяўчына, засланяючы рану. "Так, мая каханая, хутка адрэагаваў Мастак, я." "Твая карціна, — пасля працяглай паўзы сказала Ранетка, — яна выдатная!" Не паспела дагаварыць апошнія слова Ранетка, як у паветры паказалася ападаючая кузінка Папінка. Мастак кінуўся хапаць Папінку і неабачліва ўпусціў Ранетку. Ранетка, заплюшчыўшы вочы, была гатовая ўжо зваліцца на зямлю, ды раптоўна яе падлавіў Паэт. Рукі і вочы ў яго былі звычайныя, але з ягоных вуснаў ліліся такія незвычайныя словы, перад якімі ўстаяць было проста немагчыма. Навучаная, аднак, горкім досведам, Ранетка адразу

сказала: "Складзі верш пра мяне." Не марнуючы часу, паэт тут жа пачаў сыпаць купаць харэяў, ямбаў, дактыляў і анапестаў; прыгаршчамі манаметраў, дыметраў і актметраў; тузінам рыфмаў і алітэрацый; усё пчыльна пераплятаючы гарой афарызмаў і паранамазій. "Ух ты!" — летаргічна азвалася Ранетка і адчула, як, скончыўшы свой палымяны выступ, паэт абкусвае яе з двух яшчэ не кранутых бакоў, а пасля з усяе моцы запускае высока ўверх, цэлячы ў калыжанку Круглянку. Калі непрытомная Ранетка трохі ачуныла, яна ўбачыла, што ляжыць на зямлі. Побач нікога не было, і Ранетка, якая стала цяпер падобная да абгрызка, пачала голасна плакаць, і плакала, плакала, плакала, і ажно, адчуўшы нейкае варушэнне ў сэрцы, падумала, што памірае. Якраз тады ёй паказаўся Чарвячок. Ранетка абцерла слязу. "Хто ты? І адкуль?" — спыталася дзяўчынка. "А Чарвячок, жыву ў тваім сэрцы" - сказаў ён. — Ведаю, як яно б'ецца, чым напоўненае і калі сумуе." Ранетка ўсміхнулася і ўпершыню заплюшчыла вочы ў поўным спакоі. Яна разумела, што ў адрозненне ад Музыка, Мастака і Паэта для Чарвячка самай галоўнай была яна сама. Разам яны шчасліва пражылі да позняй восені, што на яблычныя гады — вельмі-вельмі-вельмі доўга.

Брава, Гарадзецкі!

Оперу-казку для дарослых і дзяцей В. А. Моцарта "Чарадзейная флейта" любяць і зусім юныя, і сталыя аматары музычнага мастацтва. Пачынаецца дзеянне са з'яўлення на сцэне прынца Таміна. Які арганічны ў гэтай ролі ўладальнік прыгожага лірычнага тэнара Юрый Гарадзецкі! Кожная фраза гучыць кранальна, прывабна. А цёплая, шчырая рэакцыя публікі сведчыць пра яе любоў да гэтага маладога спевака.

Урадженец гарадскога пасёлка Бялынічы, што на Магілёўшчыне, Юра рос у прастай рабочай сям'і, у якой усе з задавальненнем спявалі, а яго старэйшы брат нават удзельнічаў у вакальным ансамблі Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. Куляшова. З дзяцінства спяваў і Юра. Яго ўлюбёнымі творамі былі "Жаваранак" М. Глінкі, "Мой родны кут" І. Лучанка.

Пасля заканчэння школы Ю. Гарадзецкі вучыўся па спецыяльнасці "харавое дырыжыраванне" ў Магілёўскім музычным вучылішчы ў педагога Ж. Ялфімавай. У Беларускаю акадэмію музыкі паступіў у клас спеваў Л. Івашкова, ды з-за хваробы педагога працягваў навучанне ў выкладчыка канцэртна-камернага аддзялення прафесара Віктара Скоробагатава. Сам вядомы артыст, уладальнік чудаўнага барытона, выканаўца шматлікіх оперных партый Віктар Іванавіч адчуў, што Юрый Гарадзецкі сучасны таленавіты музыкант, і пастараўся перадаць яму ўсе прафесійныя сакрэты: "Гэта шчасце для педагога, калі наогул раз на сто гадоў выпадае быць настаўнікам такога таленавітага спевака".

Тры гады таму Юрый Гарадзецкі стаў салістам Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі. У яго, пачаткоўца, амаль адразу з'явіліся прыхільнікі. Больш старэйшыя партнёры па сцэне вучылі таленавітага маладога калегу. Шмат дапамог выканаўца партыі Сальеры Алег Мельнікаў у аднаактовай оперы М. Рымскага-Корсакава "Моцарт і Сальеры": Юрый паспяхова справіўся з партыяй Моцарта.

Пяшчотным, закаханым юнаком паўстаў Ю. Гарадзецкі ў партыі Ленскага ў оперы П. Чайкоўскага "Яўгеній Анегін". Выканаўца галоўнай партыі народны артыст Беларусі Уладзімір Пятроў таксама стаў добрым настаўнікам для Юрыя. Уладальнік прыгожага лірычнага тэнара публіка вітала авацыямі, адзначаючы яркае выкананне ары "Куда, куда...".

Затым у рэпертуары Ю. Гарадзецкага з'явілася опера Д. Вердзі "Травіята", дзе спявак уасабляе ролю Альфрэда. Разам з выканаўцай партыі Вялеты — Аленай Бундзелевай артыст перадаў трапяткую закаханасць, арганічна засвоіўшы музычную

вобразнасць гэтай чудаўнай оперы. А ў канцэртным выкананні шэдэўра М. Мусаргскага "Барыс Гадунюў" Юрый увасобіў Юродзівага і пастараўся данесці да слухачоў каларыт, асабліваць партыі, у чым яму дапамог дырыжор В. Пласкіна.

Настаўнік Ю. Гарадзецкага В. Скоробагатаў далучыў да выхавання ўнікальнага спевака Ганну Каржанеўскую — выдатнага канцэртмайстра, прафесара БДАМ. Адна з яе лепшых вучаніц Таціяна Лойша стала канцэртмайстрам Юрыя. Яны сталі сапраўдным творчым дуэтам і нават пачалі сябраваць сем'ямі. Каця, жонка Ю. Гарадзецкага, разам з ім вучылася ў Магілёве. У іх шмат агульнага: нават нарадзіліся ў адзін дзень — 25 лютага. Пяць гадоў яны жанатыя.

Разам з канцэртмайстрам Т. Лойшай Ю. Гарадзецкі

падрыхтаваўся да Санкт-Пецярбургскага конкурсу "Тры века класічнага романса". Паспяхова выступіў — заняў трэцяе месца. Узяў ўдзел у конкурсе імя татарскага кампазітара Р. Яхіна ў Казані — і зноў поспех, ганаровае трэцяе месца!

А потым была падрыхтоўка да вельмі прэстыжнага Міжнароднага конкурсу імя бельгійскай каралевы Лізаветы. Паслалі кампакт-дыск сцэнічных выступленняў Ю. Гарадзецкага. І наш спявак прайшоў на другі тур — сярод васьмідзесяці лепшых. Сур'ёзныя ўмовы гэтага творчага спаборніцтва не пакідалі надзею на поспех, тым болей, што на кожны тур трэцяя частка складу журы мянялася. І ўвесь час ішла трансляцыя конкурсных выступленняў па радыё, тэлебачанні, па Інтэрнеце. Віктар Скоробагатаў вельмі хваляваўся за свайго вучня, глядзеў Інтэрнет: другі тур — выступленні пад раяль, трэці — у суправаджэнні аркестра... І 25-гадовы Юрый Гарадзецкі стаў лаўрэатам!

Прадстаўніца журы італьянскага спявачка Раіна Кабаіванска запрасіла Юрыя на стажыроўку. Пасля заканчэння вучобы ў Італіі Юрый Гарадзецкі працягне працу ў родным тэатры. У планах — дэбют у партыі Герцага ў оперы Д. Вердзі "Рыгале-та"... А тым часам, у ліпені 2009-га, малады спявак выступіў у прэм'еры оперы Я. Голанда "Чужое багацце нікому не служыць", стварыўшы ў гэтым адметным беларускім спектаклі абаяльны вобраз юнага Янака.

Вера КРОЗ
На здымку: лаўрэат міжнародных конкурсаў Юрый Гарадзецкі.

Радуюцца разам

Сусветна вядомыя салісты і выканальніцкія калектывы ўдзельнічалі ў XXII Міжнародным фестывалі класічнай музыкі "Студзеньскія музычныя вечары", што прайшоў у Брэсце. Першы канцэрт, у якім выступілі беларускія і расійскія музыканты, прысвячаўся 10-годдзю Саюзнай дзяржавы. Наогул жа, у фестывальнай праграме значыліся выступленні прадстаўнікоў Беларусі, Грузіі, Італіі, Кітая, Літвы, Польшчы, Расіі, Украіны, Францыі, Швейцарыі. Упершыню ў межах фестывалю сусветна знакамітыя госці — мастацкі кіраўнік Маскоўскага дзяржаўнага акадэмічнага камернага хору маэстра Уладзімір Мінін ды скрыпачка Ліяна Ісакадзе правялі майстар-класы для музычнай моладзі Брэста.

Яскравым выступленнем на сцэне сталічнай філармоніі адзначыў сваё 25-годдзе Беларускае дзяржаўнае ансамбль народнай музыкі "Свята" (мастацкі кіраўнік — заслужаны артыст Беларусі Анатоль Капшталапаў). Першы ў нашай краіне прафесійны фальклорны ансамбль такога

жанру, ён адраджае народную музычную спадчыну беларусаў праз песенна-танцавальныя канцэртныя праграмы, у аснове якіх — культурныя скарбы нашага Палесся (аранжыроўкі заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Васіля Курцыяненкі). З трыумфам выступае "Свята" і на радзіме, і за мяжой: самабытных артыстаў віталі, адзначалі ў друку, ганаравалі фестывальнымі ўзнагародамі ў Аўстрыі, Германіі, Італіі, Канадзе, Карэі, Эфіопіі... Як візітоўку калектыву ўспрымаюць многія прыхільнікі ансамбля яго шчырага абаяльнага саліста Вячаслава Статкевіча.

Прадстаўнікі розных сфер дзейнасці напярэдадні новага года адзначаны высокімі дзяржаўнымі ўзнагародамі. Сярод іх — рупліўцы музычна-сцэнічнага мастацтва: медалём Францыска Скарыны ўзнагароджаны дырыжор Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі Вячаслаў Чарнуха (Воліч), оперная спявачка Алена Шведова і артысты балета Алег ды Ірына Яромкіны. Салісту оперы Сяргею Франкоўскаму нададзена ганаровае званне "народны артыст Рэспублікі Беларусь". Медалём Францыска Скарыны адзначана таксама артыстка Гродзенскага абласнога тэатра лялек Тамара Корнева.

Канцэптуальная выстаўка беларускага жывапісца Пятра Лук'яненкі амаль месяц экспанавалася ў Гомельскім палацава-паркавым ансамблі. Яна складалася з трох блокаў: мастацтва і грамад-

ства, мужчына і жанчына, прыгажосць і прырода. Праз тэматычныя карціны і каментары да іх глядзчы адчувалі ўспрыманне П. Лук'яненкам працэсу творчасці, узаемасувязі выяўленага мастацтва са станам грамадства, філасофскі погляд жывапісца на стасункі мужчыны і жанчыны. Праз пейзажы, нацюрморты, жаночыя партрэты мастак выразна і тонка выказаў сваё захапленне прыгажосцю навакольнага свету.

Лана ІВАНОВА
На здымках: ансамбль "Свята"; Пётр Лук'яненка "Тыя, якія глядзяць".
Фота Віктара Кавалёва

Новы год аркестра

Пачатак новага года для Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі азначае працяг ажыццяўлення новых праектаў. У Мінску адбудзецца чарговы зімовы джазавы фестываль. Званы калектыв пад кіраўніцтвам народнага артыста Беларусі Міхаіла Фінберга здзейсніць таксама серыю грунтоўных мастацка-асветных праграм для сустрэч з аўдыторыяй нашых невялікіх гарадоў. Першай такой сустрэчай будзе "Заслаўе-2010" (22 студзеня). Аркестр прысвячае яе 10-годдзю існавання музычнага фестывалю ў гэтым старажытным горадзе. А вось "Музы Нясвіжа" адзначае сёлета сваё 15-годдзе. На гэтым традыцыйным майскім фэсце, сярод іншага, адбудзецца прэм'ера канцэртнай праграмы, прысвечанай 200-годдзю з дня нараджэння Фрыдэрыка Шапэна. Фартэпіяныя творы вялікага кампазітара прагучаць у шыкоўных аркестравых аранжыроўках, створаных заслужаным артыстам Беларусі Андрэем Шпянёвым. Арыгінальнай канцэпцыяй вызначыцца кожны з "фірмовых" фестывалю Нацыянальнага канцэртнага, якія адбудуцца ў Чачэрску, Міры, Мсціславе, Іванаве, Тураве, Пінску... І гэтым творчым планам аркестра, вядома ж, не вычэрпваюцца.

С.Б.
На здымку: народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі краіны і прэміі Саюзнай дзяржавы Міхаіл Фінберг.
Фота Віктара Кавалёва

Пад каляднаю зоркай

Да 17 студзеня працуе ў мінскім Палацы мастацтва рэспубліканская мастацкая выстаўка "Калядны фэст". Гэта традыцыйны праект, ладзіцца ён ужо трэці раз і ўспрымаецца як адметнае мастакоўскае віншаванне са святам Божага Нараджэння і Новым годам, адрасаванае гараджанам і гасцям нашай сталіцы.

Вядомыя мастакі розных пакаленняў, а таксама студэнты адпаведных навучальных устаноў і проста творчыя, таленавітыя людзі прадставілі работы, прысвечаныя зімовай святочнай тэматыцы і выкананыя ў самых розных тэхніках і жанрах. Але арганізатары гэтага светлага мастацкага свята не забыліся пра тых, хто мае патрэбу ў асаблівай маральнай падтрымцы, душэўнай цёпліні, спадзяецца на людскую дабрыню і дзейсную дапамогу, хто чакае чуду. Таму ва ўлонні "Каляднага фэсту" арганічна размясціўся "Свет казачных вобразаў" — супольны сацыяльна-мастацкі праект Беларускага саюза мастакоў і грамадскай дабрачыннай арганізацыі "Беларускі дзіцячы хоспіс", што працуе ў вёсцы Бараўляны пад Мінскам. Прафесійны фотамастак Вікторыя Янучкоўская зрабіла здымкі дзяцей,

якія апякуюцца хоспісам, у вобразах казачных персанажаў.

Унікальным экспанатам "Каляднага фэсту" стаў творчы вынік міжнароднага мастацкага праекта "Палацкі абярэг". Гэта незвычайнае палацкае стварэнне прадстаўнікам беларускай дыяспары з 12 краін розных кантынентаў. У яго аснове 455 самастойных работ (шыцце з абрэзкаў, вышыўка, габелен, макраме, вязанне кручком, батык) памерам 45x45 см. Твор вышынёй больш як тры метры і агульнай даўжынёй больш як 25 метраў складаецца з 13 фрагментаў. Гэты рукатворны пуд з'яўляецца падарункам Палацку да яго 1145-годдзя.

Некаторыя творы, прадстаўленыя на выстаўцы, наведнікі могуць набыць. Грошы пойдучы на падтрымку дзіцячага хоспіса. Дарэчы, на выстаўцы працуюць яго валанцёры. Са сваімі падпечнымі яны падрыхтавалі мюзікл, уключаны ў выставачную праграму разам з кінапаказамі пра дзейнасць хоспіса і выступленнямі артыстаў.

Я.КАРЛІМА
На здымках: ля Палацкага абярэга; каляда ідзе!
Фота Кастуся Дробава

Працяг тэмы

Палемічнае выступленне ў "ЛіМе" дацэнта кафедры філасофіі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Наталлі Сцепанцовай (гл. артыкул "Ад еўрапейскіх «тусавак» да любаснай правінцыі" ў нумары за 19.09.08 г.) спарадзіла серыю надзвычайных публікацый па праблемах культурных прыярытэтаў нашага грамадства, эстэтычнага выхавання новых пакаленняў беларусаў, музычнага асветніцтва і адукацыі. Гэтыя матэрыялы друкаваліся ў "ЛіМе" за 17.10. і 19.12.08 г., 15.05., 26.06., 31.07. і 13.11.2009 г. пад рубрыкай "Працяг тэмы". Размова пра набалельшыя праблемы ў стасунках музыкантаў, дзеячаў тэатра, выхавацеляў, педагогаў, бацькоў з дзіцячай і маладзёжнай аўдыторыяй працягваецца ўжо ў новым годзе. Вашай увазе — ліст чытачка "ЛіМа", прыхільніцы тэатра, педагога вышэйшай школы з вялікім стажам, цяпер пенсіянеркі.

Пажаданні ТЮГу

Што і казаць, сёння праблемы выхавання падрастаючага пакалення набылі надзвычайную вострыню і актуальнасць. Істотную дапамогу сям'і і школе ў фарміраванні станоўчых маральных і духоўных ідэалаў у маладых беларусаў мог бы аказаць Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага гледача, тым больш, што сярод яго супрацоўнікаў ёсць і спецыяльная адзінка педагога-арганізатара. На жаль, у пазіцыі ТЮГа (галоўны рэжысёр Наталля Башава) не адчуваецца разумення спецыфікі працы для дзяцей і юнацтва, уражанні ад прагляду спектакляў вядуць мяне да высновы, што кіраўніцтва калектыву не лічыць неабходным у сваёй працы кіравацца фундаментальнымі прынцыпамі педагогікі.

Я ўпэўненая, што выхаваць культуру юнага гледача, сфарміраваць яго мастацкі густ, праэмансціраваць адвечную значнасць агульначалавечых каштоўнасцей можна, у першую чаргу, на рэпертуары, складзеным з прызнаных твораў майстроў літаратуры, дзе чырвонай ніткай праходзіць ідэя дабрыві і чалавечнасці. Пры гэтым не магу не заўважыць, што сённяшняе "камп'ютэрнае" пакаленне шмат у чым страціла навыкі ўспрымання літаратурнага матэрыялу (дарэчы, і размаўляючы літаратурна большасць моладзі таксама не здольная). З гэтай прычыны доўгія маналогі і дыялогі ў спектаклі дзеці цалкам ігнаруюць, пачынаючы сваімі няўрымслівымі паводзінамі называць і артыстам, і суседзям па зале. Яркі прыклад — спектакль "Шчаўкунчык" паводле казкі Э. Т. А. Гофмана.

Як на этапе выбару п'есы, так і на этапе яе пастаноўкі неабходна ўлічваць узроставы асаблівасці глядацкай аўдыторыі і тыя сучасныя праблемы, якія хвалююць наша грамадства. Так, калі школа агітуе за здаровы лад жыцця, за высокую культуру мовы і паводзінаў, дык антыпедагагічна са сцэны рэкламаваць зусім адваротнае, як гэта адбываецца ў пастаноўцы драмы А. Паповай "Бліндаж".

Добрым прыкладам належнага падыходу мог бы стаць спектакль паводле п'есы С. Казлова "Па зялёных гурбах акіяна", дзе прапануецца нестандартнае творчае вырашэнне экалагічнай праблемы. Але ж — недарэчна і смешна выглядае спроба вырашыць праблему разумення беларускай мовы вучнямі пачатковых класаў... шляхам друкавання спецыяльнага дадатку да тэатральнай праграмы, на якім прыведзены пераклад найбольш цяжкіх слоў. Дзе ж вы бачылі, каб школьнікі-шасцігодкі, якія прыйшлі ў тэатр разам з настаўніцай, адразу ж кінуліся купляць праграмку і самастойна завучваць беларускія словы?! (А гэта ўжо сведчанне рэальнага становішча беларускай мовы. — Рэд.)

Напісанае вышэй ніякім чынам не значыць, што ТЮГ не мае права на эксперыментальна-палемічныя пастаноўкі, але ж іх колькасць і маштаб павінны адпавядаць інтарэсам аўдыторыі, а самі спектаклі варта ствараць на выдатным драматургічным матэрыяле.

Прыгадваецца надзвычай папулярная гісторыя паводле казкі Ж. Амаду пра паласага Ката і сіньярыту Ластаўку. На жаль, сёння гэтага спектакля няма ў рэпертуары тэатра. Страшна сабе ўявіць, што такі ж лёс можа напаткаць і "Стваральніцу цуду" У. Гібсана — п'еса, якая была пастаноўлена ТЮГам у 1994 годзе, і дагэтуль застаецца вельмі актуальнай і выклікае вялікую цікавасць гледачоў. Гэта датычыць і сцэнічнай версіі апавесці Э. Поргар "Паліяна", прэм'ера якой адбылася ў 2003 годзе. Гэтыя спектаклі, разам з "Прыгодамі Бібігона" К. Чукоўскага, складаюць, на маю думку, найлепшую частку сённяшняга рэпертуару ТЮГа. "Паліяна", дарэчы, не толькі ўзрушвае публіку глыбінёй свайго зместу і шчырым гуманізмам, але і выклікае асаблівы энтузіязм дзіцячай аўдыторыі ўдзелам юных акцёраў. У "Прыгодах Бібігона" дзякуючы дасціпнай рэжысуры маленькія гледачы ператвараюцца ў паўнапраўных удзельнікаў спектакля. Падаецца, што апрабаваны ў гэтай пастаноўцы "гульні з гледачом" у самых размаітых формах можна было б і шырэй уключыць у практыку ТЮГа.

На заканчэнне падкрэслію, што галоўнымі ўмовамі поспеху тэатра юнага гледача я лічу шчырае паразуменне і супрацоўніцтва з юнай глядацкай аўдыторыяй і творчы падыход да сваёй працы. Менавіта гэтага я і зычу ўсяму калектыву тэатра.

Аляксандра БРАЦЕННІКАВА

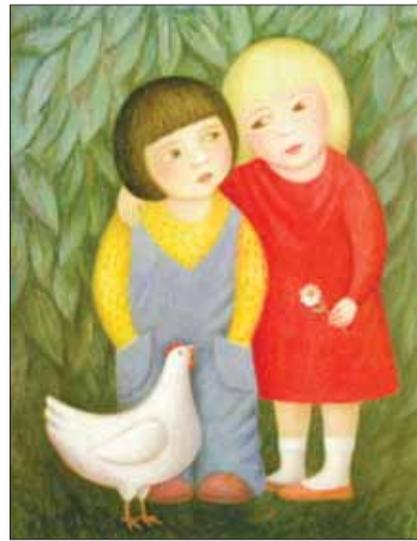
"Раўнавага" — такую назву атрымала выстава твораў Наталлі і Рыгора Івановых, зладжаная ў мінскай галерэі мастацтваў "Спадчына", што месціцца ў гістарычным цэнтры нашага горада, непадалёк ад будынка ратушы. Утульная выставачная зала, афарбаваная ў цёплыя чырвоныя колеры, стварае своеасаблівую атмасферу добразычлівай засяроджанасці, што найлепшым чынам адпавядае памкненню творцаў "жыць у гэтым свеце, разумець яго такім, які ён ёсць, любіць яго і сябраваць з ім".

Напрамак святла

"Сяброўства" з навакольным асяроддзем, трывалая лучнасць з крыніцамі чысціні і дабрыві натхняе мастакоў на развагі пра светабудову, узаемадзеянне і дачыненні супрацьлеглых складнікаў жыцця, пра шчыльную знітанасць рознапалярных асноў быцця. "Напрамак святла" называюць мастакі свае творчыя пошукі і знаходкі, уласціваю менавіта ім манеру жывапіснага асэнсавання і асваення рэчаіснасці. Першая персанальная выстава Рыгора Іванова, на творчым рахунку якога сёння каля пяцісот палотнаў, адбылася ў сталічным Палацы мастацтва ў 1995 годзе і называлася "Свята агменю". Наталля Іванова доўгі час займалася стварэннем габеленаў і вышыўкай. У 2008-м у мінскай галерэі "Мастацтва" гледачы маглі пазнаёміцца з выставай "Вясёлкавы мост" — спробай канцэптуальнага мастацкага паяднання дзвюх супрацьлеглых асноў усёга існага, пошукам "сярэдзіннага шляху" чалавецтва, — лагічным працягам якой, на думку мастакоў, стала выстава "Раўнавага".

"Мы павінны ўраўнаважыць цемру святлом, толькі тады можна дасягнуць гармоніі з Сусветам", — кажа Наталля Іванова.

Цёплае і пяшчотнае святло дзяцінства, у якім дабро з'яўляецца добром, а свята святлам, і свет падаецца населеным незлічонымі дзівосамі, і кожны дзень — адкрыццё і здзіўленне, і няма месца гору ды бядзе, стратам ды пакутам, — сутнасць мастацкіх палотнаў Івановых. Мастакі працуюць у камернай прасторы, "абмежаванай" святлом любові і спагады да кожнага імгнення жыцця, кож-

най яго праявы, кожнага патаемнага — можа, нават і неўсвядомленага — зруху душы. Тут няма ўласцівай нашаму часу разбуральнай імклівасці, звышдынамізму, прыспешвання падзей, няма натоўпу, гучных заклікаў, мітусні: стагтыка найлепшым чынам адлюстроўвае адчуванне спакою і цішыні, імкненне да філасофскага асэнсавання вытокаў і самага пачатку жыцця, да чагосьці глыбока інтымнага, лірычнага, што заўсёды хаваецца на самым "дне душы".

Вось нясе цудоўная рыбіна ўдалыць малое дзіця — у свет мамы, бесклапотнасці і надзеі... Вось грае "Флейтыстка" — і чароўныя гукі, простыя і нязмушаныя, лятучы па наваколлі, і прыпыніўся час, і ўважліва слухаюць цікаўная гусь, і стары замак, і белыя аблачынкі, паяднання прыгожай мелодыі. Вось кот-хітраван і яго малады гаспадар па-філасофску сузіраюць наваколлі і ўтульна пачуваюцца адно ля аднаго ("Аблачынкі"). "Вясёлы марш", "Дуэт з салаўём", "Трыумфальнае шэсце", "Карнавал", "Святочны настрой", "Вясёлая вершніца" — свята душы, яе таемных, але такіх простых і радасных памкненняў. Чырвоная лодка ў мройлівым святле месяца ("Для каханай месяц з неба"), закаханая пара, атуленая дрэвамі, што нібыта свечкі цягнуцца да сусветных

вышынь ("Свята каханья") — аповед пра таямнічае пачуццё... А вось "Раўнавага" — мужчына і жанчына, ён і яна, дзве супрацьлеглыя і ў той жа час роднасныя субстанцыі — пачатак пачаткаў.

"Ціхія" колеры палотнаў, характэрная вопратка, музычныя інструменты, параскіданыя сям-там цацкі, вастраверхія капялюшыкі персанажы, а галоўнае — іх відавочная здольнасць радавацца звычайнай радасцю, здзіўляцца звычайным здзіўленнем, какаць незвычайнага ў будзённым, нібыта пераносяць гледача ў прастору сярэднявечнай казкі, у якой заўсёды караецца зло і перамагае справядлівасць, у якой пануе "чарадзейства кожнага дня".

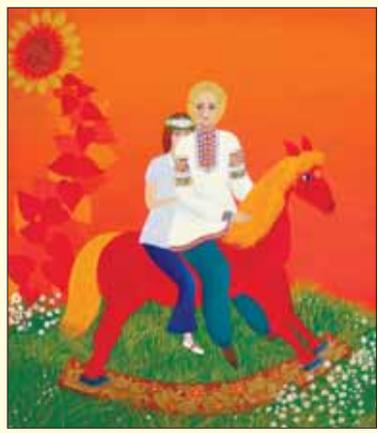
Творы Наталлі і Рыгора Івановых неаднойчы экспанаваліся не толькі на радзіме, а і ў Польшчы, Італіі, Германіі, Нідэрландах, Францыі, Англіі, Літве, Чэхіі, Расіі, многія палотны захоўваюцца ў фондах Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі, Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка, Музея сучаснага выяўленчага мастацтва ў Мінску, у Музеі сучаснага рускага мастацтва ў ЗША, у прыватных калекцыях.

Марыя РУДОВІЧ

Фота Святланы Берасцень

«А казкі зусім і няма...»

Хто ў дзяцінстве не марыў патрапіць у казку!.. На жаль, гэтыя летуценні вельмі хутка канчаюцца ці набываюць зусім іншы "дарослы" сэнс. Але не для мастачкі Вольгі Ярэска і яе сяброў, што сустрэліся ў музеі-запаведніку "Заслаўе" падчас адкрыцця новай выстаўкі. Быццам нейкая чароўная сіла ўваходзіла ў душы гледачоў ды "прымушала" гэтых розных людзей быць не падобнымі да звычайных, спакойных і разважлівых, якімі яны бываюць штодня.

Прыгожая чароўная казка была зусім побач — беларуская казка, якую ты чуў, але не бачыў, трапіць у якую ты марыў, але так і не здолеў наблізіцца да яе. Мастачка Вольга Ярэска зрабіла цуд — імгненна здзейсніла незабыўны жададні дзяцінства, увасобіла чароўныя апавяданні, што чула ад маці, што знаходзіла сама ў гісторыі і культуры старажытнай Беларусі, у народных паданнях. Яна стварыла жывапісны райскі свет, які дае вялікую асалоду пачуццям, хвалюе адкрыццём невядомага.

Ты дакранаешся да незвычайнай прыгажосці і разумееш, што існуюць вытокі, магутныя карані нацыянальнага жыцця, пра якое ты даўно забыўся, разгубіўшыся ў калатнечы звычайных зямных спраў...

Убачанае немагчыма пераказаць словамі, нават фотаздымак не перадае той цуд, што зыходзіць з твораў дзівоснага Мастака. А, можа, гэта ўсё — чары Налібоцкай пушчы, куды патрапіла пані Вольга пасля заканчэння БДУ культуры і мастацтваў і дзе пазнаёміла-

ся з цікавым мастаком Віктарам Ярэскам — будучым мужам?

Мастацтва для Вольгі — гэта разуменне сэнсу жыцця чалавека, ратаванне ад бяспамятства і душэўнай чэрствасці. Гледзячы на казачныя творы пані Вольгі, цяжка ўявіць, што іх намалявала жанчына, якую ніхто не вучыў канонам жывапісу. Яе работы вельмі цяжка назваць наіўнымі, альбо інсітнымі. Хутчэй гэта першародны покліч душы, які зачароўвае сваёй незвычайнай пранікнёнасцю і вытанчанай прыгажосцю ў дэталях народнага касцюма і шматколернай беларускай прыроды і ў тых чалавечых пачуццях, якімі ў карцінах В. Ярэска надзеленыя коцікі, буслы, сабакі. Усё разам — як захапляльная песня, якую мы раней не чулі.

Ці не найвышэйшыя боскія сілы дапамаглі таленавітаму чалавеку знайсці сваё месца ў жыцці, раскрыцца па-новаму? Але мастачка глядзіць на мяне і кажа: "А казкі зусім і няма. Проста я маюю тое, што адчуваю, тое, чым я живу ўсё сваё жыццё ў Беларусі, сярод незвычайнай прыгажосці прыроды і людзей..."

Юрась МАЛАШ

Фота аўтара

Запавет ад прафесара Янкоўскага

Ішоў 1991 год. У стаўбцоўскую школу № 1 да спрактыкаванай настаўніцы роднай мовы і літаратуры Зінаіды Сурко завітаў карэспандэнт рэспубліканскага радыё, папрасіў расказаць пра настаўніцкі лёс... Праз некалькі тыдняў пасля выхаду перадачы ў свет настаўніца атрымала ліст ад удавы Фёдара Янкоўскага — Серафімы Андрэеўны. А ў ім — падзяка за цёплыя словы пра мужа, за памяць пра яго і адзіную справу яго жыцця. Зінаіда Міхайлаўна, былая студэнтка вядомага Фёдара Янкоўскага, з хваляваннем трымае ў руках гэты ліст і сёння. Ён для яе — рэліквія. Светлы напамін пра Настаўніка. І вялікая ўдзячнасць яму, хаця і выказаная, на жаль, калі яго ўжо не было ў жывых...

У 1950-х, пасля паспяховага заканчэння школы непадалёку ад Мірскага замка і паступлення на філалагічнае аддзяленне педінстытута імя Горкага, сапраўднай удачай для вясковай дзяўчыны стала знаёмства з Фёдарам Янкоўскім, вядомым прафесарам, даследчыкам і знаўцам мовы, аўтарам шматлікіх манаграфій і мастацкіх кніг.

Выклікала захапленне тое, што ў экспедыцыях і вандроўках ён вывучаў самабытную культуру і мову нашага народа, тонка адчуваў яе і перадаваў гэту спадчыну

студэнтам. У вайну Фёдар Міхайлавіч страціў сям'ю, але гарэў унутраным святлом дабрыні і інтэлігентнасці, прыцягваў ім да сябе.

— Магчыма, я не адбылася б як настаўніца, калі б не Фёдар Янкоўскі, — з непрыхаванай цеплынёю гаворыць пра свайго выкладчыка Зінаіда Міхайлаўна. — Я імкнулася ведаць прадмет дасканалы. З цікавасцю слухала лекцыі і ўсё падрабязна занатоўвала. Пасля экзамена да мяне падыходзілі студэнты з іншых курсаў і здзіўлена пыталі: "Што ты там гаварыла? Ян-

коўскі казаў, што нам трэба вучыцца адказваць у цябе!". Ну, што я магла гаварыць? Зразумела, ўсё па канспекце, які дыктаваў Фёдар Міхайлавіч.

На працягу некалькіх гадоў пасля інстытута гэтыя канспекты і дапамагалі маладой настаўніцы праводзіць школьныя ўрокі. А словы Янкоўскага на развітальным выпускным вечары — "Будзьце сціплымі, не задзірайце нос у вясковую школу, куды вы паедзеце пасля сталіцы. Гэта вас не ўпрыгожыць..." — былі як бацькоўскі наказ.

Зінаіда Міхайлаўна несла ў сэрцы слова Настаўніка. У сваёй самай першай школе ў Крупскім раёне пчыравала з ранку і да позняга вечара, нагружаная ўрокамі ў тры змены. А Фёдар Міхайлавіч, дарэчы, не забываў здольную студэнтку. У перапісцы, якая завязалася паміж імі, прапаноўваў ёй паступаць у аспірантуру, даслаў для падрыхтоўкі неабходную літаратуру. Тады маладзенькая настаўніца не адважылася кінуць толькі распачатую справу.

І ў гэтым жыццёвым выбары, напэўна, таксама ўплыў Настаўніка. Так апантана, самааддана, ад душы рабіць сваю справу вучыў моладзь менавіта ён. Зінаіда Сурко стала ў прафесіі "Выдатнікам народнай асветы", настаўнікам-метадыстам, першая на Стаўбцоўшчыне — "Выдатнікам адукацыі СССР"...

Вікторыя ПЯТКЕВІЧ

Сатырык са светлай душой

15 лістапада 2009 г. на 69-м годзе жыцця перастала біцца сэрца Міколы Вяршыніна, вядомага беларускага паэта-сатырыка. Беларуская літаратура страціла цікавага пісьменніка, творы якога былі вядомыя ўсім, хто любіць родную мову, вострае і даціннае беларускае слова.

Больш як 40 гадоў працаваў М. Вяршынін у жанры сатыры, асабліва плённа — у апошнія дзесяцігоддзе. Адзін за другім выходзілі яго зборнікі: "Даная і Напалеон" (1999), "Дакрытыкаваўся" (2003), "І роздум, і смех, і любоў" (2006), "Найважнейшыя аб'екты" (2008).

Нібы прадуцтваючы канец жыццёвага шляху, Мікола стараўся сабраць у кніжкі ўсё лепшае, напісанае ў апошнія гады: байкі, фельетоны, гумарэскі, эсэ, пераклады, лірыку, мемуарныя нататкі...

Нарадзіўся Мікола Вяршынін 20 мая 1940 года ў г. Чэрвені Мінскай вобласці. Рана застаўся сиратой: у самым пачатку вайны загінулі бацькі. Выхоўваўся ў цёткі, затым — у дзіцячым доме ў в. Траскоўшчына Мінскага раёна.

Няўрымслівы і таленавіты юнак заўсёды імкнуўся да ведаў, каб стаць сапраўдным чалавекам. Скончыў Мінскі аўтамеханічны тэхнікум, гістфак Белдзяржуніверсітэта і аддзяленне сацыялогіі Універсітэта марксізму-ленінізму, займаўся парашутызмам у Мінскім аэраклубе. Служыў у пагранвойску ў Эстоніі. Працаваў інжынерам Мінскага падшыпнікавага завода, старшым інжынерам трактарнага, вядучым інжынерам навукова-вытворчага аб'яднання "Прагрэс". Пісаць і друкавацца пачаў, калі служыў у арміі. А рэкамэндацыю ў Саюз пісьменнікаў даў яму сам К. Крапіва.

Выдаў 14 уласных кніжак, а яшчэ яго творы ўвайшлі ў 24 калектыўныя зборнікі сатырычнай паэзіі і прозы. Як пісьменнік, М. Вяршынін не толькі шмат працаваў над сваімі творами, але і дапамагаў маладым таварышам па пярэ. Ён кіраваў літаратурнымі аб'яднаннямі пры рэдакцыях розных газет, быў патрабавальным і добразычлівым кансультантам, рэдагаваў кніжкі маладых аўтараў.

Быў... Неяк не тасуецца гэта слова з вобразам Міколы Вяршыніна, такога жывога, усмешлівага, рухавата, часам калючага, як яго паэзія, а ў душы добрага і чулага чалавека... Сатырык са светлай душой — такім ён назаўсёды застанецца ў нашай памяці.

Эльвіра ЯРЧАК,
намеснік старшынні
літаб'яднання "Ручайкі"

г. Мінск

Настаўнік настаўнікаў

ну абараняў Радзіму са зброяй у руках.

Пятнаццаць гадоў таму ў мікрараёне Сухарава з'явілася вуліца, якая носіць імя Фёдара Янкоўскага. І вось акурат праз дваццаць гадоў пасля яго скону — як жывая жывых паклікала вуліца да сябе людзей: аддаць даніну павагі выдатнаму сыну сваёй зямлі, ушанаваць яго імя мемарыяльнай дошкай.

Такое магло адбыцца толькі таму, што ініцыятарам "дошкі памяці" выступіла праваслаўная царква Архангела Міхаіла, якая знаходзіцца на той жа вуліцы. Стараста праваслаўнага прыхода ў гонар Архістраціга Божлага Міхаіла Аляксандр Несцярчук і стаў гадоўным рупліўцам ушанавання памяці. Гэты шчыры чалавек збіраў подпісы, вёў перапіску з чыноўнікамі... Кожны месяц атрымліваў па некалькі лістоў ад дзяржаўных устаноў. І за ўсім трэба было сачыць, бо чыноўнікі гатовыя былі зацвердзіць надпіс і на рускай мове. Ці не здэкам выглядала б такое са светлай памяці вялікага настаўніка і шчырага рупліўца беларушчыны?

(Ёсць жа ў сталіцы вуліца "Напалеона Арды", — нібыта па-беларуску, але з якім веданнем мовы?) У дзень светлага скону раба Божлага Фёдара вуліца Янкоўскага набывае адметнае аблічча. Стварыў мемарыяльную дошку мастак і архітэктар Ігар Засімовіч.

"Дарагія браты і сёстры, — прамаўляў на чыстай беларускай мове Аляксандр Шрамко, служыцель згаданай царквы. — Мова — гэта душа народа, і раб Божы Фёдар аддаў душу сваю, каб паслужыць душы ўсяго нашага народа, нашай мове. І такія людзі, якія робяць яе жывой, удзячы ў карыстанне фразеалагізмы, так як паслужыў роднай мове Фёдар Міхайлавіч, надаюць нам упэўненасці, што мова наша будзе жыць, і на гэтай мове мы яшчэ будзем праслаўляць Госпада нашага ў храмах..."

Анатоль КУДАСЕВІЧ

На здымку: Аляксандр Несцярчук і Аляксандр Шрамко.

Фота Марыны Бегунковай

Тысячы выкладчыкаў беларускай мовы па ўсёй краіне з цеплынёй і ўдзячнасцю ўспамінаюць Фёдара Міхайлавіча Янкоўскага. Дваццаць гадоў як яго не стала. "Настаўнік настаўнікаў" — так называюць яго вучні. Доктар філалагічных навук, прафесар, заслужаны дзеяч навукі БССР, пісьменнік... Усё жыццё працаваў на карысць роднай мовы, а ў ліхую часі-

Прысутнасць у «ЛіМе»

Восемдзесят гадоў — гэта многа ці мала? Ды як паглядзець. Калі мець на ўвазе чалавечы ўзрост, як быццам і шмат. Але так можа сказаць той, хто сам знаходзіцца пакуль на парозе свайго юнацтва, ці, прынамсі, толькі набліжаецца да сталага веку. Хто ж пражыў ужо 70 гадоў, а то і болей, скрушна пахітае галавой: "Хіба гэта ўзрост? Пажыць бы яшчэ!"

Уладзіміру Табушаву акурат напярэдадні Новага года споўнілася б 80. Але яго ўжо даўно няма з намі: калі лімаўцы ў пачатку верасня 1993 года хавалі яго, яму не было і 64-х. Мы ж, значна маладзейшыя за Уладзіміра Пятровіча, хоць і шкадавалі, усё ж разважалі "цвяроза": "Дай, Божа, і нам столькі пражыць!" Цяпер жа, калі і самі прыкладна ў такім узросце, толькі і застаецца скрушна пахітаць галавой: "Мала, ой як мала пражыў!"

Прышоў У. Табушаў у "ЛіМ" у 1975 годзе і працаваў у нашым штотыднёвіку загадчыкам аддзела мастацкага афармлення амаль да апошніх дзён свайго жыцця. А гэта значыць, 18 гадоў. Мог бы і яшчэ працаваць, калі б, адлачываючы на поўдні, з эцюднікам у руках не прысеў на халодны камень. З таго часу і пачаўся ў яго ў нырках запалены працэс. Магчыма, усё і абышлося, калі б своечасова звярнуўся да доктара. Ды ўсё адцягваў, а калі зусім паблажала, то пайшоў не ў паліклініку, а да нейкага "цуда-лекара". І як

вынік — У. Табушаў апынуўся ў Бараўлянах. Трапіў туды, калі медыцына была ўжо бяссільнай...

З Уладзімірам Пятровічам я пазнаёміўся ў 1967 ці 1968 годзе, калі перад напісаннем дыпломнай работы праходзіў практыку ў рэдакцыі газеты "Чырвоная змена", дзе У. Табушаў працаваў мастацкім рэдактарам. З таго часу ў мяне і склаўся прыязныя адносіны з сёння ўжо былымі чырвонаязнаўцамі: Валянцінам Лукшам, Міхасём Качошэнкам, Іванам Капыловічам, Алесем Дзятлавым... Так што прыход Уладзіміра Пятровіча ў "ЛіМ" стаў працягам гэтых стасункаў.

Яго кабінет знаходзіўся злева ад уваходу ў сённяшнюю РВУ "Літаратура і Мастацтва". І я часта заходзіў да яго пагаварыць, а то і з якой іншай нагоды. Пра сябе ён расказваў мала. Правільней — пра сваю творчую працу. Загое розных гісторый, якія датычылі жыцця мастакоў і пісьменнікаў, наслухаўся шмат. Шкада, што не запісаў гэтыя

апаведы. Маглі б атрымацца цікавыя ўспаміны і пра самога Уладзіміра Пятровіча, бо гэта ўсё былі так званыя "жыццёвыя гісторыі".

Шмат ён распавядаў і пра блізкіх яму людзей. Апошнім часам асабліва ахвотна гаварыў пра бацьку, які жыў у горадзе Бабруйску, дзе У. Табушаў і нарадзіўся. Калі бацька застаўся адзін, Уладзімір Пятровіч штодзень наведваўся да яго. Іначай і нельга было, бо ягонаму бацьку, інваліду без нагі, аднаму жылося цяжка. Вось сын і дапамагаў. Калі расказваў пра блзкага і дарагога чалавека, па інтанацыі адчувалася, наколькі любіць бацьку — чалавека заслужанага, які прайшоў вайну.

Гэтай, я б сказаў, унутранай цеплынёй прасякнутыя і лепшыя творы У. Табушавы, а працаваў ён пераважна ў станковай

(акварэль, аловак), а таксама ў кніжнай і часопіснай графіцы. Серыя аркушаў "На радзіме Янкі Купалы", "Пейзажы Беларусі", "Партрэты беларускіх пісьменнікаў" — гэта тое, што не можа не выклікаць у душы прыемныя асацыяцыі. Не ў апошнюю чаргу таму, што за адлюстраваным выразна бачыцца асоба самога аўтара, які маляваў толькі тое, што яго па-сапраўднаму хвалявала.

Свая, карыстаючыся цяперашнім паняццем, энергетыка і ў акварэлях "Стары са скрыпкай", "Горад наступае", "Дзяўчына з бантам", "Каўказ"... Па-свойму прачытаў Уладзімір Пятровіч і дылогію Алеся Адамовіча "Партызаны". І, вядома ж, плённа працаваў над мастацкім афармленнем "ЛіМа". Не толькі ілюстравалі асобныя творы прозы, паэтычныя нізкі, а і падбіраў для буйных клішыраваных загалоўкаў шрыфты. Сёння гэта прасцей простага, бо заўсёды прыйдзе на дапамогу камп'ютэр. На той жа час неабходна было кожную літару вымалёўваць самому.

Восемдзесят гадоў усё ж мала. Што ўжо казаць пра шэсцьдзесят чатыры... Суцязнае (калі яно ўвогуле можа быць) хіба ў тым, што прысутнасць Уладзіміра Пятровіча адчувальна ў старых падшыўках "ЛіМа". А яшчэ яна — у памяці старэйшых лімаўцаў, якім пашчасціла працаваць з гэтым цікавым і неардынарным чалавекам.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Р.С. Дарэчы, дачка Уладзіміра Табушавы, Наталля, таксама выбрала шлях мастака. Цяпер яна студэнтка пятага курсу аддзялення станковага жыванісу Беларускай дзяржаўнай Акадэміі мастацтваў.

Напружаны пошук перашкод, якія пасталі паміж сучаснай беларускай літаратурай і ўсенароднай да яе любоўю (зрэшты, будзем сціплым: цікавасцю з боку колькі-небудзь шырокай чыгтацкай аўдыторыі), не можа абмінуць праблему жанру. Дакладней, праблему суадносіннаў верагодных жанравых чаканняў ("запыт") сённяшняга чыгтача і жанравых магчымасцяў ("прапанов") сённяшняга пісьменніка.

Умоўна кажучы, кожная літаратурная эпоха актуалізуе пэўны жанр. Адпаведна, розныя жанравыя структуры з большай ці меншай дасканаласцю адлюстроўваюць сам "дух эпохі". Хрэстаматыіны прыклад: нягледзячы на тое, што ўжо ў эпоху Антычнасці з'яўляюцца творы, якія гісторыкамі літаратуры кваліфікуюцца як раманы ("Дафніс і Хлоя" Лонга, "Метамарфозы, або Залаты асёл" Апулея), менавіта

ў эстэтычнай прасторы рамантызму раман складваецца як універсальная форма мастацкага спасціжэння і адлюстравання быцця, ён становіцца паўнаватасным жанрам. А якой паўстае жанравая карціна сённяшняй літаратуры (перадусім "фігуранты" лімаўскага праекта "Кандыдацкі мінімум" планавалі гаварыць пра беларускую літаратуру, але, магчыма, удала "зазірнуць" і ў сусветную)?

«Міні-раман», або Выжыванне жанраў у натуральным літаратурным асяроддзі

Ірына Шаўлякова. Паспрабуем адразу ж пачаць з канкрэтыкі: якія жанры ў сённяшняй беларускай літаратурнай прасторы спакваля "адміраюць" альбо, скажам мякчэй, трацяць свае пазіцыі? І наколькі тыя жанры, якім аддаюць перавагу творцы, рэзаніруюць з запатрабаваннямі часу, з чыгтацкімі чаканнямі? Скажам, праявіць не шкадуе часу і натхнення на эпапею, а вось ці хопіць у чыгтача імпрэту тую эпапею агораць?

Лада Алейнік. Сёння можна на поўным сур'ёзе канстатаваць смерць беларускага рамана: у класічным разуменні жанру сёння рамана няма. Можна прывесці цэлую абойму азначэнняў, аўтарскіх "маркіровак" раманных мадыфікацый: гэта "паралельны", "татчыны", "містычны" раман у Л. Рублеўскай, "раман-эсэ" ў А. Федарэнкі, "раман — штрыхамі" ў А. Казлова...

І. Ш. У В. Куртаніч быў "раман-пункцір"...

Л. А. Атрымліваецца, што гэтакім чынам аўтар быццам апраўдае свой твор, які па сутнасці з'яўляецца вельмі расцягнутай аповесцю, дзе няма ні сюжэтнага разгалінавання, ні буйной з'явы, якая была б прадметам мастацкага адлюстравання.

Марыя Шамякіна. На агульным фоне вылучаецца, бадай, У. Гніламёдаў з яго феноменальнай эпапейі, рэалістычнай па ўсіх паказчыках. Спраўды феноменальнай як па памеры, так і па фактуры. Відавочна, аўтар спрабуе (пакуль цяжка меркаваць, наколькі паспяхова, бо эпапея незавершаная) увасобіць тое, што нібыта і можа зацікавіць сучаснага чыгтача, якому блізка не столькі мастацкай вышукі, колькі белгрызаванае выкладанне гісторыі, этнаграфічная фактура.

І. Ш. Калі ўжо зайшла размова пра "смерць рамана", дык варта згадаць агульнавядомае: гэта ў айчыннай традыцыі існуе жанравая дыферэнцыяцыя эпічных твораў на раманы, аповесці і апавяданне; у заходняй літаратурнай прасторы праяўляюцца творы падзяляюцца на "апаведы" (малая форма) і "раманы" (буйныя формы). Магчыма, сёння вылучэнне аповесці як асобнага жанру ўвогуле становіцца немэтазгодным? Альбо варта гаварыць не пра тое, што раман памёр, а пра тое, як ён спрабуе "мімікрыраваць" пад эпоху, укласціся ў той пракрустаў ложаж, які яму прапануецца часам?

Ігар Запрудскі. Давайце ўсё ж мысліць сур'ёзнымі катэгорыямі: раман жа не прасталыткі, якая будзе пад усіх падладжывацца. Існуе класічнае вызначэнне жанру, ад яго і трэба адштурхоўвацца.

Л. А. Сёння распаўсюджанае меркаванне, быццам у эпоху імклівай інфарматызацыі проста не існуе такога чыгтача, які ахвяруе свой час на знаёмства з маштабным творам.

І. Ш. Але калі меркаваць па "спажывецкіх" запытах, па продажы кніг, дык ахвотней купляюць менавіта "раманы", іначай кажучы, адносна вялікія апавядальныя творы (зараз не будзем абмяркоўваць іх якасць і адпа-

веднасць класічнаму жанраваму вызначэнню); зборнікі апавяданняў (за рэдкім выключэннем) у шырокага чыгтача попытам амаль не карыстаюцца. Калі я правільна зразумела Ладу, у сучаснай беларускай прасторы найбольш інтэнсіўна развіваецца (і, відаць, найбольш запатрабаваны) жанр аповесці.

Л. А. Спраўды, чыгтач імкнецца да твора аб'ёмнага, да паўнаватаснага сюжэтнага гісторыі. Але апошнім часам у шалёны рост пайшлі абразкі, мініяцюры, "дзённікавыя" запісы і г. д. Блогі — гэта таксама "міні-проза", у рэчывы якой развіваюцца і дакументальныя жанры, эпісталаграфічны, мемуарыстыка... І найбольш плённа тут працуюць ужо не раззгаданыя на нашых сустрэчах У. Сцяпан, А. Глобус, Л. Галубовіч...

І. Ш. У 1990-х гадах літаратары-пачаткоўцы, якія прыносілі сваю прозу ў тагачасны "Нёман", не разменьваліся нават на апавяданні: як правіла, прапановалі адразу раманы, а то і трылогіі (пераважна ў духу "ісеўдафантастыкі" ці фэнтэзі). Прайшло пятнаццаць гадоў — і сённяшнія пачаткоўцы аддаюць перавагу "міні-прозе"...

І. З. Згульгаюцца пісьменнікі. Каб напісаць вялікі раман, трэба прыкуць сябе да крэсла — і пісаць.

Л. А. Дык вось на гэтым фоне і вылучаюцца пэўныя асобы: А. Федарэнка, А. Наварыч, М. Южык, В. Гапееў, А. Паплаўскі...

І. Ш. А вам не падаецца, што жанравыя прыярытэты сёння размяркоўваюцца ў залежнасці ад таго, да "старых" ці да "новых" (калі карыстацца колішнімі вызначэннямі А. Федарэнкі), іначай, да "традыцыяналістычных" ці "авангардыстычных" належыць (паводле ідэйных і эстэтычных схільнасцей) літаратар? Так, працайкі-"традыцыяналісты" аддаюць перавагу формам аповесці і рамана, працуюць у рэчывы лірычнай мініяцюры. "Авангардысты" скіраваны на фармат "міні-прозы", і нават тое, што ў іх завецца "раманам", найчасцей ёсць калажам усё з тых жа мініяцюр.

І. З. Ідучы на нашу сустрэчу, пачуў размову дзвюх кабет, якія абмяркоўвалі нейкае вяселле і прыйшлі да высновы: "Дык што гэта за вяселле, калі малады без пінжака, а маладая без сукенкі?! Глядзець няма на што!". Мне гэты эпізод вельмі нагадвае размовы пра сучасную беларускую літаратуру: ідучы на "вяселле", а глядзець надта няма на што. Я думаю, што найбольшае сёння пашырэнне мае апавяданне ў разнастайных жанравых мадыфікацыях: гэта і ўласна апавяданне, і навела, а таксама імпрэсіі, замалеўкі, фельетоны, гумарэскі, карацелькі і проста накіды... Чэхаў не напісаў ніводнага рамана, амаль выключна так і названы ім жа "страткатыя апавяданні" ды п'есы — і стаўся класікам. Таму варта мець на ўвазе адноснасць уплыву жанравых выбару на тое, цікавы пісьменнік чыгтачу ці не.

М. Ш. Відаць, варта гаварыць пра спецыфіку таленту: О'Генры напісаў адзін раман "Каралі і капуста", а праславіўся як навеліст;

Янку Брыля, бадай, і сёння ніхто не пераўзышоў як аўтара лірычных мініяцюр...

Л. А. Тое, што сёння распаўсюдзілася, не зусім "цягне" на апавяданне, на нейкую паўнаватасную сюжэтную гісторыю. Мне падаецца, сярод малых эпічных форм дамінуе ўсё ж мініяцюра.

Давайце паспрабуем паставіць пытанне іначай: ці давалася вам апошнім часам натрапіць на раман, максімальна набліжаны да класічных узораў жанру?

І. Ш. На мяне цягам апошніх двух гадоў найбольшае ўражанне зрабіў беларускі пераклад (М. Шоды) рамана польскага пісьменніка П. Гюле "Мерседэс-Бэні", а таксама два творы сербскага пісьменніка Горана Петравіча "Кніга з месцам для спатканняў" і "Атлас, складзены небам". З усіх кніг, што я нашу чыгтаць сваім знаёмым і калегам, менавіта яны карыстаюцца найбольшым попытам, прычым як у "лірыкаў", так і ў "фізікаў" самых розных узростаў. У згаданых кнігах з дапамогай постамадэрнісцкай "тэхнікі пісьма" рэпрэзентуецца падкрэслена нацыянальны змест. Гэта кнігі выключна сербскія, аднак якраз з гэтай прычыны яны і становяцца мастацкай і нават маральнай падзеяй міжкультурнага маштабу.

М. Ш. Тое ж самае магуча сказаць і пра кнігу П. Васючэнкі "Жылыбылі паны Кубліцкі дзе Заблоцкі". Гэта не раман, але сваёасабліваю маштабнасць твору надае калажыт, беларуская спецыфіка, якой, дарэчы, многім працаікам моцна не хапае. Нам прапануецца багатая этнаграфічная фактура, як, напрыклад, у раманах У. Гніламёдава, З. Дудзюк, Л. Левановіча. У савецкія часы гэта карысталася феноменальным попытам. Я ў "Літаратурнай газетзе" чытала, як захапляюцца і па сёння пісьменнікі з іншых рэспублік "Людзьмі на балое" І. Мележа: наколькі выдатна ў яго было апісана, напрыклад, балота; у іх такой з'явы няма, іншы клімат; маўляў, якая экзотыка!

Сёння нашы беларускія пісьменнікі таксама імкнуцца прапанаваць беларускаму чыгтачу "экзотыку". Напрыклад, маладое пакаленне спрабуе прывабіць публіку "беларускім нацыяналізмам", які (мы ўжо згадалі пра тое ў мінулым "Кандыдацкім мінімуме") нярэдка выглядае нягэла, штучна.

Больш прадуктыўны шлях — сцвярдзэнне беларускай унікальнасці праз арыгінальны мастацкія эксперыменты са словам, як у майго любімага паэта В. Жыбуля ў паліндрамічнай паэме "Рогі гор", але яе на іншай мове проста нельга ўвасобіць.

Л. А. Зусім нядаўна я скончыла чыгтаць раман А. Станюты "Городские сны". Аб'ёмны твор, недзе пад 600 старонак. Я разумею, колькі трэба было часу, каб гэта напісаць, колькі трэба было пераварушыць архіваў, колькі патрэбна для гэтага досведу, у тым ліку гісторыка-літаратурнага!.. Я атрымала велізарнае задавальненне ад гэтага твора. Раман А. Станюты напісаны на рускай мове. На беларускай мове таксама з'яўляюцца творы аўтабіяграфічныя: шэраг раманаў А. Федарэнкі, "Дом" А. Глобуса. Але А. Станюта падступіўся да асэнсавання такіх рэчаў, "агульчы" якія не кожны пісьменнік адважыцца.

І. Ш. А калі паглядзець на паэтаў, асабліва маладзейшых: у які яны бок рухаюцца? Напрыклад, калі параўнаць кнігі В. Трэнас "Цуд канфіскаванага дзяцільства" і "Экзістэнцыйны пейзаж", а таксама асобныя нізкі вершаў, што публікуюцца апошнім часам, выцягваюцца відавочна "пераарыентацыя" гэтага паэта на класічную тэхніку вершавання.

І. З. Рана ці позна калі не ўсе маладыя літаратары, дык тыя з іх, што маюць розум і маюць талент, "вернуцца" ва ўлонне класічнай паэзіі...

І. Ш. З другой паловы 1990-х гадоў у беларускай літаратурнай прасторы, здаецца, запатрабаваная не столькі паэзія друкаваная, "урэчаўленая" ў кнігах ды публікацыях, колькі паэзія "агульная", "прамоўленая" ў самых розных аўдыторыях, ад школьных вечарын да паэтычных слэмаў.

М. Ш. Не зусім так: у Інтэрнеце чытаюцца і вершы, але выдрукаваныя па адным. Дарэчы, я не зусім згодная, што ўсе паэты авангардысцкага кішталту стануць рана ці позна традыцыяналістамі. Для некаторых паэтаў быць эксперыментатарам — гэта назаўсёды, напрыклад, для В. Жыбуля, які пісаў і, відаць, піша часам класічныя па форме вершы, але і іх скарыстоўвае дзеля дасягнення авангардысцкіх мэтаў. Мабыць, таксама спецыфіка таленту?..

І. З. Згодны. Але не з усім. Традыцыяналісцкае і класічнае — гэта не тоесныя паняцці. Часам назіраюцца выдаткі ад бязмежнага захаплення літаратурнымі аўтарытэтамі: некаторыя паэтаў як прыгаломшыў некалі "Вянок" М. Багдановіча, так яны ачочацца ад уражання і не могуць.

Між тым, само адмаўленне традыцыі — і ёсць працяг традыцыі. Сённяшнія літаратары нярэдка мысляць неканструктыўнымі катэгорыямі: у дачыненні да жанраў гэта праяўляецца ў тым, што яны нібыта хочуць разбурыць старыя формы. А паколькі новых форм прыдумаць не могуць, то іх "разбураць" застаецца на ўзроўні дэкларацый... Напрыклад, каб зразумець, у чым навізна Б. Акуліна, узяўся я чыгтаць "Нячыстую сілу" В. Пікуля (пра Грыгорыя Распуціна). Дык ледзь не ўсе "вынаходніцтвы" Акуліна запатрабаваны і прасочваюцца ў прозе Пікуля. Розніца не літаратурная, а ў дэяметральна праймаючай ацэнцы самадзяржаўнага ладу ў Расіі.

Я перакананы: самы запатрабаваны жанр у беларускай прозе — гэта казка. А вось што ў драматургіі?...

І. Ш. На думку П. Васючэнкі, сёння ці не самы развіты і разам з тым адзін з самых перспектывных жанраў сучаснай беларускай драматургіі — жанр гістарычнай драмы.

Акрамя таго, звяртае на сябе ўвагу рымейкавасць пераважнай большасці сучасных драматычных твораў, якую ў некаторых выпадках больш сумленна было б назваць "паразітаваннем" на класіцы. Яскравы прыклад — п'еса А. Курэйчыка "Старый-престарый сеньор с огромными крыльями"; у тэксце гэтай п'есы Габрыэля Гарсія Маркеса я бачу, а дзе там А. Курэйчык?

І. З. У такім выпадку, дзе ў п'есах С. Кавалёва сам С. Кавалёў? Гэта тэндэнцыя — ці не найбольш ярка выражаная ў драматургіі наогул. Інтэртэкстуальнасць, пастыш (не быгтаць з плагіятам), калаж — таксама прыгожае слова... Усё гэта разам і называецца сучаснай драматургіяй, якая рухаецца ў кірунку стварэння цэнтронаў, твораў, складзеных з цытат. Мне здаецца, тут новае прыдумаць, бадай, найскладаней.

Л. А. Усё-такі сюжэты, займальныя і разам з тым моцныя ў мастацкіх адносінах творы будуць чыгтацца заўсёды, незалежна ад таго, буйнога яны жанру ці малой формы. Напрыклад, напісаны ў сааўтарстве дзятэчывы М. Клімковіча і У. Сцяпана (і "Тэолагі", і "Цень анёла") чытаюцца выдатна; або сумесны твор У. Ахроменкі і М. Клімковіча "Янкі, альбо Астатні наезд на Літве" з вялікім задавальненнем чытаюць і падлеткі, і студэнты, і дарослыя. Агульная выснова, да якой я прыйшла ў выніку нашай размовы, — мы арыентуемся не на жанр, а на пісьменніка. Тое, што пішацца не "па-хуткаму", тое, да чаго сапраўды прыкладзены творчы намаганні, бяспрэчна будзе запатрабаванае чыгтачом, у адрозненне ад тых "дрындзішак", якія ў адзін дзень скандала нарабілі, а на наступны — сканалі (у культурным сэнсе).

І. З. Відаць, падсумаваць нашу размову варта больш аптымістычна, радкамі з верша А. Бачылы "Скарпа":

*Мне ад роду дваццаць год,
Я ў раманах геранія,
Мне хахаць бы без клопот,
Красавацца б як ззяўчыне.*

*Але аўтар мой такі,
Надзяліў гаротнай голяй:
Толькі думай пра станкі
Ці пра нормы — і не болей.*

*Толькі я прыняць на грэх
Не магу чужых прэтэнзій...
Ніхто ж замуж не бярэ,
Начытаўшыся рэцэнзій.*

Падрыхтавала Ірына ШАЎЛЯКОВА
На здымку: **І. Шаўлякова, І. Запрудскі, Л. Алейнік, М. Шамякіна.**
Фота Ірыны Харэвіч

Старасвержанскія лялечнікі ажывілі... рэчку

У старасвержанскіх ваколіцах бруіцца гаючая крынічка. Людзі прыходзяць да яе і чэрпаюць прыгаршчамі жывую ваду. Маленькія празрыстыя кроплі здольныя на многае. Забіраюць стому, наталяюць смагу, надаюць сілы і... натхненне.

Сваю крынічку-ратавальніцу местачкоўцы ахоўваюць, беражліва ачышчаюць яе донца ад упаўшых галінак, ігліцы і лістоты. І не дай Бог каму пашкодзіць сваёй жорсткай рукой дзіўны прыродны скарб!..

Чароўную казку "Жывая вада" ўвасобілі ўдзельнікі лялечнага тэатра "Ялінка", які не першы год працуе на Стаўбцоўшчыне пры Старасвержанскім цэнтры культуры. Яго нязменны кіраўнік і аўтар цікавых творчых праектаў — бібліятэкар Алена Гарановіч. На рэспубліканскім конкурсе тэатральнай творчасці "Прырода. Культура. Экалогія", які праходзіў у рамках экалагічнага фестывалю "Прырода Белавежскай пушчы вачыма дзяцей", гэты спектакль, прадстаўлены ў выглядзе відэафільма, быў адзначаны Дыпламам II ступені.

Адметнасць пастаноўкі ў тым, што ўдзельнікі лялечнага тэатра вярнулі да жыцця маленькую рэчку Залужанку, што сілкуе Нёман.

— Даўно жыву ў гэтых мясцінах, але нічога не ведала пра існаванне такога рэкісанага куточка, — распавядае Алена Ігараўна. — Калі рыхтавалі спектакль, дзеці прывялі мяне сюды.

Булькатанне вады на фоне шэрых валуноў стала цудоўнай ілюстрацыяй да яго сюжэта. Некалькі дзён мы плённа працавалі, сумяшчаючы здымкі на маляўнічым улонні Залужанкі і сярод дэкарацый. Сцэнічнай пляцоўкай, натуральна, стала бібліятэка.

Летась у верасні ўдзельніцы лялечнага спектакля "Жывая вада" Аліне Санкевіч давялося прадстаўляць яго акурат у Белавежскай пушчы. Ад імя ўсіх сваіх сяброў яна выказала сваю прыхільнасць да роднай прыроды і... лялек.

Тэатральным захапленнем мелі магчымасць "перахвараць" многія сельскія дзеці. Ім пашчасціла, што ў іх цэнтр культуры ў свой час прыехаў па размеркаванні пасля заканчэння БДУКіМ Алена Гарановіч, выпускніца з дыпламам "Кіраўнік тэатральнага калектыву" і проста апантанны сваёй справай чалавек. Адзін выпуск юных тэатралаў у яе ўжо адбыўся. Ды творчы працэс працягваецца. Вучаніца Алены Ігараўны, Настасся Кандратовіч, паступіла і займаецца ў той жа ВНУ. А Алена Гарановіч набрала новую групу аматараў лялек і тэатра.

— Вядома, з цягам часу паўстала праблема: як пашырыць калекцыю сцэнічных лялек, — гаворыць кіраўнік гуртка. — Налаўчылася сама майстраваць іх. Спачатку з паперы, потым — з тканіны. Калі прачнецца моцнае жаданне ўвасобіць які-небудзь вобраз, то і час знаходзіцца. Але шкада, калі нестася патрэбных для гэтага матэрыялаў.

Не зважаючы на пэўныя цяжкасці, у бібліятэцы сёння сабралася цэлая выстава лялек-«акцёраў», найбольш яркіх персанажаў. Тыя, якім не знайшлося месца, чакаюць сваёй чаргі. Усяго назбіралася больш як сто розных лялек. Ёсць тут купленыя, самаробныя, лялькі-марыянеткі і тросцевыя. Апошнія мацуюцца на металічным штыры, таму досыць цяжкія. На працягу спектакля іх трэба трымаць на вышыні, ды яшчэ і рухі імітаваць. З такімі не ўсюды выступіш, таму старасвержанскія лялечнікі вырашылі змайстраваць невялікую батлейку. З ёю вельмі зручна "гастрэляваць" па школах, дзіцячых садках раёна. Па-за межамі Стаўбцоўшчыны "Ялінка" бывала на фестывалях і конкурсах у Старых Дарогах, Маладзечне, Клецку, Слуцку...

Адметна, што ў 2005 годзе Алена Гарановіч удзельнічала ў рэспубліканскім конкурсе бібліятэкараў. У намінацыі "Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры" яна стала прызёрам. Працаваць творча, у пошуку новага заўсёды няпроста, але цікава.

Вікторыя ПЯТКЕВІЧ

На здымку: удзельнікі лялечнага тэатра "Ялінка".

Фота аўтара г. Стоўбцы

Прыцягальнасць талентаў

Далёка не навічок у наведванні ўсемагчымых мерапрыемстваў культуры, прыемна быў здзіўлены непараўнальнай масавасцю на выставе "Прыстанак душы", што ладзіла Барысаўская цэнтральная бібліятэка імя І. Х. Каладзева ў памяць Галіны Лісоўскай. Незвычайнасць мерапрыемства характарызаваўся даволі рэдкім збегам абставін — талентам і высокім майстэрствам бацькі-мастака Станіслава Баяранкі і шматграннасцю творчасці яго дачкі Галіны, якая, на вялікі жаль, так рана пайшла з жыцця. Нельга было злічыць тых, хто выказаў сваё захапленне ўбачаным, як падчас адкрыцця выставы, так і пазней.

Гэтая з'ява ўвасобіла падкрэслена і як бы абагульніла думкі ўсіх, хто дакрануўся да загаданай падзеі — арыгінальнае мастацтва і сапраўдны талент усё яшчэ могуць глыбока кранаць і шчымымі хваляваць нашы душы, нягледзячы на спрадвечную мітусню, імклівае, паказную жорсткасць і абыякавасць.

І вось у маіх руках кніга "Струны душы" той жа Галіны Лісоўскай (выдавец А. М. Вараксін, Мінск, 2009).

У кнізе дзесяць раздзелаў — біяграфічныя звесткі, песні, вершы, прысвячэнні, гумар, "галікі" (накшталт "гарыкаў" Ігара Губермана), проза, графіка, малюнкi, шаржы...

Яшчэ ў 1990-я гады, у пачатку сямейнага жыцця, калі Галя толькі даведлася пра сваю сур'ёзную хваробу, яна напісала трагію, якія да глыбіні кранаюць трагізмам, сваёй жорсткай рэчаіснасцю:

*В грудзі —
надежда и сумятица.
Не дай же Бог, такому быть —
Когда любовь
волной накатится,
Понять,
что не сумеешь плыть.*

У Галіны моцная натура, якая дазваляе ёй насуперак лёсу плыць. І зусім не як трэска — па волі хваляў, а як актыўны член калектыву водных турыстаў і нават у ролі "капітана". Працуючы ў Барысаўскай дзіцячай мастацкай школе, у вольны час яна займаецца жывапісам, графікай, піша вершы і музыку, удзельнічае ў канцэртах, конкурсах бардаўскай песні. Яе вершы надрукаваныя ў чатырох калектывных зборніках паэзіі.

Мастацкае слова ў Галіны дакладнае, лаканічнае. Яна ніколі не грашыла на шматслоўе, нават пры выказванні філасофскіх думак.

Не цуралася Галіна і роднай мовы. Менавіта на ёй выкладала ў школе гісторыю мастацтваў, нягледзячы на значную колькасць спецыфічных тэрмінаў. На роднай мове яна прызнаецца свайму любаму ў каханні:

*Як заўжды,
міль мой, у цішы,
Нада мною
пялёсткам кружы,
Увабраў у сябе цэлы свет —
Зор міцённе
і подых камет...*

Дзеся таго, каб пакінуць прыкметны след ва ўсіх сферах дзейнасці, дзе праявіўся талент Галіны Лісоўскай, тэрмін у 43 гады недаравальна малы. Таму яна так спышалася жыць і тварыць. Рэальна адчуваючы гэты тэрмін.

Яшчэ ў 1990-я гады сваю самую пранізліваю песню яна пачала такамі радкамі:

*По осени, по ранней осени,
Боясь нежданной беды,
Как просим мы,
как жадно просим мы
Не мёртвой,
а живой воды...*

Па ранняй восені — 26 верасня 2008 года Галіна пайшла ад нас. На Гомельскай зямлі, дзе і нарадзілася.

Пятро РАДЗЕЧКА

Дзяржынская «Гуляначка»

Незабыўныя ўспаміны застаюцца ў кожнага, хто хоць раз наведаў горад Дзяржынск у час правядзення святочных мерапрыемстваў. Звычайна на святы, асабліва ў летні час, сцэнічная пляцоўка парку адпачынку прэзентуе творчасць мясцовых аматарскіх калектываў.

славутым гісторыкам-самародкам, Леанідам — удзельнікам Айчыннай вайны, педагогам, Валянцінам — вядомым тэатральным дзеячам.

Яшчэ з адной удзельніцай ансамбля — Галінай Гурскай я пазнаёміўся ў яе роднай вёсцы Ліпкі. Гурская — шматдзетная маці, нарадзіла і выхавала семярых дзяцей. Нягледзячы на свой сталы ўзрост, яна паспявае ўпраўляцца з хатняй гаспадаркай і з'яўляецца актыўнай удзельніцай ансамбля. Азнаёміла мяне Галіна Антонаўна са сваімі мастацкімі

вырабамі: шматлікімі вышытымі абрусамі, сурвэткамі, ручнікамі.

"Гуляначка" — часты госць у аддаленых вёсках раёна, на палявых станах у часы пасяўной ці жніва. Свой рэпертуар ансамбль папаўняе, вандруючы па вёсках. Атрымала вядомасць "Гуляначка" і за межамі Дзяржыншчыны. На Беларускай тэлебачанні ансамбль выступаў у праграмах "Зямля і людзі", "Спявай, душа!", у перадачы "Путчынская "Гуляначка". Мінным летам артысты

ансамбля былі запрошаны на свята ў Вязынцы, прысвечанае дню нараджэння нашага песняра Янкі Купалы. Ансамбль паспяхова выступіў і ў Мінску на Рэспубліканскай выставе-кірмашы народных майстроў Беларусі. Палюбілі "Гуляначку" жыхары Дзяржынска і раёна: ніводнае свята ў горадзе не абыходзіцца без яе.

Лявон ЦЕЛЕШ

На здымках: Галіна Гурская з калаўротам; Антон Анісовіч з «Гуляначкай».

Да газеты дзяцінства — з любоўю

У прэс-цэнтры Дома прэсы адкрылася выстава дзіцячай творчасці "Святыні Беларусі", прымеркаваная да святочных мерапрыемстваў рэдакцыі газеты "Зорька", звязаных з Годам роднай зямлі.

Выстава ўяўляе сабою экспазіцыю з трыццаці малюнкаў, дзесяткаў лялек у нацыянальным адзенні, прыгожых матрошак і цікавых пісанак. Усё гэта — творчасць народнай студыі "Раніца" Шашкаўскай школы мастацтваў Стаўбцоўскага раёна.

Студыя жывапісу "Раніца" заснаваная ў 1990 годзе на базе гуртка дызайну і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Асноўныя ідэі дзейнасці калектыву — цеснае ўзаемадзеянне выкладчыка і навучэнцаў, развіццё мастацка-творчых здольнасцей, выхаванне любові да мастацтва. У 2006-м студыя прысвоена званне "народная". Шмат увагі студыйцы надаюць літаратурнай спадчыне Беларусі. Выставы "Чытаючы Коласа", "Вільня ў жыцці Багдановіча", "Родныя мясціны" — гэта назвы творчых справаздач вучняў на аснове твораў беларускіх паэтаў. Навучэнцы студыі "Раніца" — пераможцы міжнародных, рэспубліканскіх, абласных, рэгіянальных конкурсаў.

Галоўны рэдактар газеты "Зорька" Людміла Грамовіч расказвае: "Шмат разоў таленавітыя дзіўчынкі і хлопчыкі былі героямі газетных публікацый, атрымаўшы перамогі ў розных рэдакцыйных конкурсах... Прыемна, што і малыя, і дарослыя вельмі любяць сваю газету дзяцінства. На працягу некалькіх месяцаў юныя мастакі разам з педагогам, кіраўніком гуртка "Раніца" Святланай Калкоўскай ездзілі на экскурсіі, наведвалі храмы, манастыры, гістарычныя мясціны. Уражанні ад паездак дзеці перанеслі на палотны. Атрымаліся найпрыгажэйшыя аўтарскія карціны".

Трэба адзначыць, што выставу высока ацаніў выканаўчы дырэктар Выдавецтва Беларускага Экзархата Уладзімір Грозаў. У рамках праграмы "Сям'я, яднанне, любоў" экспазіцыя будзе вандраваць па ўсёй Беларусі.

Уладзімір ПАДАЛЯК
Фота аўтара

Скарбніца народнай мудрасці

Напэўна, няма такога чалавека, які ў зімовую непагадзь не марыў бы пра кропельку цяпла, дабрый, сонечнага святла... Сапраўдным востравам шчырасці і гасціннасці стала выстава "Фарбы роднай зямлі", наладжаная ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры Навукова-вытворчым рэспубліканскім унітарным прадпрыемствам беларускіх народных рамёстваў "Скарбніца".

У экспазіцыі прадстаўлены тканяныя вырабы, народныя рэгіянальныя касцюмы, вырабы з саломкі, дрэва, кераміка майстроў Л. Зайцавай, Л. Паварковай, Т. Карэлкінай, Л. Падабед, К. Быкавай і іншых. І, паверце, гэта не канверсныя кітайска-в'етнамскія рэчы, якія запаланілі магазіны! Гэта сапраўды наша, беларускае, напоўненае клопатам і энергетыкай таленавітых рук. Варта толькі дакрануцца да абруса, ручніка, маляванкі ці збаночка — і адразу адчуеш добразычлівае кабетака, сарамлівае дзіўчат, мужнасць, цвёрдасць мужчын. Праца ды адпачынак, нараджэнне ды вяселле, Каляды ды Вялікдзень — ва ўсім адчуваецца незвычайны падыход, каларытнасць, мудрасць нашых продкаў.

Найскравейшым момантам адкрыцця выставы стаў паказ беларускага традыцыйнага адзення. Майстры "Скарбніцы" не горш за мадэль з падбумаў прадставілі ўласна зробленыя касцюмы. Здавалася, што з сёвай даўніны да нас, у цэнтр сучаснага Мінска, завіталі працавітыя сялянчкі, ганарыстыя і высакародныя паны і паненкі часоў Жыгімонта Аўгуста і Боні Сфорцы...

Паказ рэканструяваных рэгіянальных строяў, сцэнічных і шляхецкіх касцюмаў з лёгкасцю разбурыў стэрэатып, што

традыцыйнае — гэта заўжды сумна, нягодна, змярцвела. Паважаныя дзяўчаткі, паверце, ніякія заходне-ўсходнія супермодныя тэндэнцыі ў параўнанне не ідуць з этнічнымі матывамі, якія толькі падкрэс-

ляць вашу самабытнасць, адрознасць і непаўторную беларускую красу.

Шкада, калі цікавае да народнай творчасці так і застаецца цікавасцю. А як было б цудоўна, каб тыя, хто наведаў ці наведае выставу "Фарбы роднай зямлі" (працуе па 28 студзеня), самі захацелі зрабіць тое, што ўбачылі! І першай прыступкай да стварэння ўласнага і непаўторнага могуць стаць арганізаваныя Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры і унітарным прадпрыемствам "Скарбніца" майстар-класы па саломаляцтву, вырабе паясоў, вышыўцы.

Дадзеная выстава — сапраўдная крыніца натхнення для стварэння непаўторных, самабытных рэчаў. Гэта магчымае дакрануцца да штодзённага жыцця нашых продкаў, светлага і шчаслівага жыцця. Бо той, хто стварае прыгажосць, не можа быць няшчасным!..

Надзея ПЯКАРСКАЯ

На здымках: экспанаты выставы.

Фота аўтара

Вялікі эстэт і прагматык

У Рэспубліканскім Доме архітэктараў адбылася святочная вечарына, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння народнага архітэктара СССР, заслужанага будаўніка Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР, акадэміка Расійскай акадэміі архітэктуры і будаўнічых навук Георгія Уладзіміравіча Заборскага. Госці і ўдзельнікі імпрэзы мелі магчымасць пазнаёміцца з выставай дакументаў і фатаграфій "Да 100-годдзя архітэктара Г. Заборскага", падрыхтаванай супрацоўнікамі Беларускага дзяржаўнага архіва навукова-тэхнічнай дакументацыі.

Георгій Заборскі — стваральнік архітэктурнага ансамбля плошчы Перамогі ў Мінску, многіх значных праектаў у розных гарадах Беларусі. У сваёй прафесійнай дзейнасці ён імкнуўся спалучаць традыцыі нацыянальнай культуры з плённымі тэндэнцыямі сучаснага мастацтва.

Адкрыў вечарыну старшыня Беларускага саюза архітэктараў А. Корбут, на свяце прысутнічалі заслужаныя архітэктары, вучні Г. Заборскага — Г. Бяганская, Л. Левін, Я. Ліневіч і інш., а таксама ўдава — Кацярына Іванаўна Заборская.

Заслужаны архітэктар Рэспублікі Беларусь В. Аладаў адзначыў, што адной з найвялікшых заслуг Г. Заборскага з'яўляецца яго дзейнасць на педагагічнай ніве: "Мы прыгадваем яго не толькі як аднаго з найбуйнейшых архітэктараў. Георгій Уладзіміравіч стаяў ля вытокаў беларускай архітэктурнай школы, быў цудоўным настаўнікам. Многія яго вучні, якія сталі аўтарытэтнымі архітэктарамі, кіраўнікамі, выкладчыкамі, і сёння карыстаюцца з удзячнасцю яго парадамі".

Адзін з вучняў Г. Заборскага — Я. Ліневіч прыгадваў плённыя гады навучання на будаўнічым факультэце архітэктурнага аддзялення колішняга Політэхнічнага інстытута і бліскучы выкладчыцкі склад — Аляксандра Воінава, першага галоўнага архітэктара Мінска прафесара Ю. Ягорава, Л. Мацкевіча, Н. Макляцову, Н. Трахтэнберга, В. Гусева, нашага першага народнага архітэктара СССР У. Карала.

Н. Аладава, згадваючы лекцыі Г. Заборскага, падкрэсліла, што ў сваёй педагагічнай працы прытрымліваецца яго выкладчыцкіх прынцыпаў. Такім чынам, погляды Георгія Уладзіміравіча ўплываюць пэўным чынам і на сучасную моладзь.

Жанна КАПУСТА

На здымку: знаёмства з выстаўкай.

Фота Кастуся Дробава

«Вожык» у Валожыне

Днямі работнікі бібліятэкі, асобныя ўдзельнікі народнага літаратурна-мастацкага аб'яднання "Рунь" РЦК, вучні і настаўнікі СШ № 2, гімназіі № 1 г. Валожына і Пяршайскай СШ-сада сабраліся ў зале пасяджэнняў Цэнтральнай раённай бібліятэкі на сустрэчу з вожыкаўцамі. У госці да юных і дарослых валожынцаў завіталі галоўны рэдактар альманаха "Вожык" пісьменніца Юлія Зарэцкая і рэдактар аддзела літаратуры, вядомы паэт, пісьменнік-гумарыст, першы лаўрэат Літаратурнай прэміі імя К. Крапівы Павел Саковіч.

На пачатку Юлія Францаўна каротка азнаёміла прысутных з гісторыяй свайго часопіса. Ю. Зарэцкая расказала таксама пра "Вожык" нядаўні і сённяшні, які стаў ужо альманахам на 96-і старонках і будзе выходзіць з перыядычнасцю 2 разы на год.

Павел Саковіч згадаў свае першыя сувязі з часопісам, распавядаў пра яго рэдактараў — вядомых беларускіх пісьменнікаў, з асаблівым пацудом прыгадаў імя Алеся Пісьмянкова... І, вядома ж, як паэт-гумарыст не мог не пра-

чытаць сваіх твораў, сярод якіх былі і вершаваныя загадкі. Зала актыўна ўключылася ў іх адгадваанне. Самым актыўным вожыкаўцаў падпісалі розныя нумары часопіса, раённай, дзіцячай бібліятэкам і прадстаўнікам школ падаравалі кнігу "Тарас на Парнасе", якая выйшла ў серыі "Бібліятэка "Вожыка".

Кіраўнік народнага літаратурна-мастацкага аб'яднання "Рунь" Валожынскага РЦК Валянціна Гіруць-Русакевіч падзякавала гасцям за такую патрэбную і цікавую сустрэчу, расказала, хто з валожынцаў друкаваўся ў "Вожыку", а сярод іх былі і пераможцы раённага конкурсу "Маладыя

галасы" ў гумарыстычнай намінацыі, заклікала здольных не саромецца прыносіць ці дасылаць свае творы. Усе прысутныя пазнаёміліся з гумарыстычнымі вершамі аднаго са старэйшых рунёўцаў, таленавітага самабытнага творцы, актыўнага аўтара "Вожыка" Яўгена Зялкоўскага, сваё жартоўнае чатырохрадкоўе прачытала настаўніца Пяршайскай сярэдняй школы-сада (яна ж удзельніца "Руні") Ядвіга Кужоўнік.

А яшчэ ў рамках гэтай сустрэчы адбылася вельмі ўсхваляваная і зацікаўленая размова пра беларускую мову, падчас якой руневец Аляксандр Кулак прачытаў свой верш пра родную мову.

Валянціна МІХАЙЛОЎСКАЯ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІК:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзясні Барсук
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крайдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
(намеснік галоўнага
рэдактара)
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны рэдактар —
284-84-61
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Адрасы:
публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
навін — 284-82-04,
284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведдаюць сваё
прозвішча, поўнае імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3199
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
14.01.2010 у 11.00
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 7
Заказ — 97

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

91770024468001 10002

Драўляная казка Ганны-ўмеліцы

Яе цяжка ўявіць стомленай, хоць адзначыла ўжо сямідзесяцігоддзе. Жывая, неспакоеная, усё нешта робіць, імчыць камусьці на дапамогу. Дом былой вясковай настаўніцы Ганны Асіпковай добра ведаюць на Чашніччыне. А жыве яна на ўскрайку лесу ў маленькай вёсачцы Млын, дзе ўсяго пяць хат засталася. Тут і знайшла яе многа год таму слава. Вядомай стала мая зямлячка дзякуючы дрэву і таленту. Калісьці ў гэты ціхі куточак ішлі пісьмы з усяго Саюза. Простая вясковая жанчына раіла, дапамагала многім, хто імкнуўся авалодаць цікавым рамяством — разьбой па дрэве. А скульптуры майстра тым часам выстаўляліся на ВДНГ, у Канадзе, Балівіі, Францыі. Ёй прысвоілі званне "народны майстар", пра яе знялі фільм. Яе запрашалі ўзяць удзел у рэстаўрацыйных работах, што ішлі ў Пецяргофе. Знаўцы кажуць, што мая зямлячка — адзіная ў Еўропе жанчына, якая так дасканала валодае дзівосным умельствам.

з гадамі не забылася, а тлумачэнне яму Ганна Савельеўна так і не знайшла. Перш чым узяцца за стварэнне вобраза, яна доўга рыхтавалася. Разам з мужам дабіра выбіралі дрэва. Калі знайшлася ліпа, пачала старанна сушыць будучы матэрыял каля печы, прыкрыўшы старой коўдрай, каб ён сох паступова і не трэскаўся. І вось час творчай працы настаў. Доўгімі зімовымі вечарамі сядзела майстар з рэзцом і дрэвам. Стала з'яўляцца постаць Марыі, яе дзіцяці. Пачала адшліфоўваць дэталі, усялякія памылкі выключаліся, бо выправіць іх немагчыма. Здаецца, усё было зроблена як мае быць. Майстар любавалася сваім новым творам. Але здарылася нечаканае — у скульптуры якраз на німбе ўтварылася шчыліна, ды такая, што палец пралезе. Яна не ведала, што рабіць. Пакуль шукала парад — тая знікла сама па сабе. На яе месцы засталася танносьнякая рысачка. Трэба вельмі пільна ўглядацца, каб заўважыць яе.

Побач з нябеснымі вобразамі — зямныя. Яны — асноўная частка калекцыі, прысвечанай жыццю беларускай вёскі, яе клопатам, святам. Ураджаюць скульптуры "Хлеб", "Кветкі Беларусі", "Касіў Ясь канюшыну", "Машэка і Наталка". Вельмі падабаюцца наведвальнікам кампазіцыі з гумарыстычнымі сюжэтамі. Нельга ўявіць без гэтых жыццёвых сцэн і вобразаў вёску пакалення Асіпковай. У раённым музеі часта мяняюцца выставы, экспазіцыі. Бывае шмат цікавага. Але крыху пабукаўшы па залах, абавязкова вярнешся ў казачны куточак. Нібы на вуліцу вясковую трапляеш, ідзеш уздоўж яе і ўсё тут знаёмае. Прыгожая яна летнім ранкам. Вось пастухі пагналі ў поле жывёлу, і вясковыя гаспадыні выпраўляюцца па ваду. "Ля студні" — так называецца невялікая кампазіцыя Асіпковай. Тут і пачынае працаваць мясцовае радзіе. Спанатраўны "дыктаркі" часу не марнуюць. Спрытна завіхаюцца ля цэбра. І вады начэрпалі, і ўсё пра ўсё празналі. У постаці маладой гаспадыні сарамліваецца. Закалочаная іншымі думкамі, напоўніла посуд — ды хутчэй ад пляткара. Гэтая ж тэма ў гумарыстычнай замалеўцы "Не судзіце мяне, людзі". Хто жыў у вёсцы, ведае: трапіць на язык пляткарам — катастрофа. Выпадкава сустрэўшы дзвюх аматараў пералічыць чужыя грахі, жанчына падаецца ўбок, нібы жару ўхапіла. Нельга без усмешкі разглядаць "Бражнікаў", "Вясковыя прыпеўкі", "Запявалу", "Забіак".

А колькі любові маці-сялянкі ў вобразах вясковых хлапчукоў: "Шчупачок", "Пастушок", "Я сам". Дрэва Асіпковай умее плакаць, смяяцца, бывае зачараваным, закаханым. Яно — як сэрца жанчыны, поўнае любові, міласэрнасці і цярылівасці. Гэта казка, якая ніколі не надакучыць...

Ірына ТОРБІНА
Чашніцкі раён

На здымках: Ганна Асіпкова і яе вырабы.

Фота аўтара

прыклад, "кіраўнік" прапанаваў адлюстраваць сажай. На тым і пагадзіліся. Ох, і парагталі ж члены ўступнай камісіі, разглядаючы потым "шэдэўр", але ў ВНУ творцу прынялі.

Прамільгнулі гады студэнцтва, з'явілася сям'я. Трохі пабукаўшы па свеце з мужам, вярнуліся на радзіму. Падрастаў маленькі сын, Ганна Савельеўна працавала ў школе. Справа прыйшла па душы. Задоўга да эпохі наватараў яна "захварэла" на нетрадыцыйную педагогіку. Тыя, каму пашчэціла вучыцца ў яе, памятаюць незвычайныя ўрокі таленавітай настаўніцы. Прага творчасці не давала спыніцца. Рукі не ведалі стомы — карціны акварэлю і гуашу, інкрустацыя саломкай, кошыкі з бяросты... А якой прыгажосцю атуліла яна сваю хату! Усё гэта, былі толькі падступы, сапраўдная праца чакала наперадзе.

...Калі жывеш на ўскрайку лесу, свет без дрэва проста не існуе. Яно і добры сусед, і цікавы суразмоўца, і надзейны сябра. Ганна Савельеўна кажа, што даўно прыгледзела гэты матэрыял, заўжды адчувала

ў ім вобраз. Але справа вымагала не толькі таленту і навыкаў, яшчэ й фізічнай сілы. Урэшце — рапылася. Вялікую падтрымку аказваў муж Геннадзь Лукіч. Спачатку адужала аднафігурныя скульптуры, пазней пачала рабіць шматфігурныя кампазіцыі, на дрэве выпісвала цэлыя сюжэты. Усе яны прысвечаны вёсцы, дарагім сэрцу мясцінам і землякам. Цяпер драўляны скарб млынскай умеліцы размешчаны ў Чашніцкім гістарычным музеі. Калісьці яна прыняла такое рашэнне і бясплатна перадала больш як шэсцьдзесят скульптур у гэтую ўстанова. Тут німала цікавых экспанатаў, але дрэва Асіпковай паасабліваму прыбаблівае. Ціха крочы па зале, пераходзячы ад адной скульптуры да другой — вось яна драўляная казка, песня жыцця выдатнага майстра.

У цэнтры — творы мастачкі на біблейскія тэмы. Увагу адразу прыцягваюць дзве фігуры — Спас і Марыя. На твары ў Бога — высакароднасць і спакой. Мяккасць, цэлыню і радасць мацярынства увасабляе постаць Святой Дзевы. Менавіта з гэтай скульптурай звязана цудоўнае здарэнне, якое

Разьбяр... Здавалася б, зусім не жаночая справа. Што прымусіла звычайную сялянку ўзяцца за яе? Расказваючы пра гэта, Ганна Савельеўна ўспамінае дзяцінства, дом дзядулі і бабулі ў вёсцы Гурэц. Пасля вайны, як і ў суседзях, там панавала беднасць. Нават посуд купіць не мелі грошай. Лыжкі, місы, відэльцы — усё рабілі з дрэва. Дрэваапрацоўчае рамяство ведалі ў кожнай хаце. Шмат чаго ўмеў дзед. Маленькая Ганначка з задавальненнем назірала за яго працай. Унучцы было вельмі цікава: звычайнае палена на вачах ператвараецца ў патрэбную рэч. Хіба ж гэта не дзіва! У дарослых не было часу рабіць цацкі, а таленавітае дзіця вельмі хацела, каб кавалак дрэва стаў прыгожай льялькай ці вясёлым сабакчам. Што менавіта так можа стацца — дзіўчынка не сумнявалася. Дзіцяці лёгка верыцца ў цуд.

Вясковая дзіўчынка прагна ўглядалася ў наваколле. Яе ўдумліваму позірку адкрываўся незвычайны свет. Душа адгукнулася. Маленькая сялянка ўзялася за аловак. "Ганначка, намалой мне лісу", — з такой просьбай не раз звярталася да яе настаўніца малявання ў малодшых класах. Малюнак атрымліваўся цудоўны, ён заўсёды вывешваўся на дошку як узор для астатніх вучняў. Гэта было першае прызнанне поспехаў. Аўтарытэт юнай мастачкі сярод аднавяскоўцаў мацнеў вельмі хутка. Уражаны яе здольнасцямі, дырэктар мясцовага рыбгаса падараваў школьніцы набор каляровых алоўкаў. Што гэта быў за падарунак, зразумее той, чыё маленства закрунулі выпрабаванні пасляваеннага часу...

Творчую работу для паступлення на мастацка-графічны факультэт Віцебскага педінстытута абітурыентка з Чашніччыны рыхтавала пад кіраўніцтвам дзеда. Не хапала самага неабходнага — фарбаў, добрай паперы. Але кемлівы селянін выйсе заўсёды знойдзе. Цемру партызанскай ночы, на-

У наступным нумары

Напрыканцы мінулага года ў часопісе "Полымя" (№ 10) быў надрукаваны новы твор Уладзіміра Сцяпана "Дзед" (пад аўтарскай жанравай маркіроўкай "акварэльныя малюнкi"). Публікацыя прыцягнула ўвагу вялікай чытацкай аўдыторыі, атрымала супярэчлівыя водгукі. Менавіта гэты твор зробіцца прадметам увагі наступнага "Абмеркавання". Сваімі поглядамі з чытачамі падзеліцца Ірына Шаўлякова, Алесь Грыбоўскі, Сяргей Грышкевіч і Лада Алейнік.

3 глыбінкі

3 ювелірнай вытанчанасцю

На Хойніччыне шмат народных умельцаў. Яны могуць з ювелірнай вытанчанасцю рэзаць па дрэве, плесці з лазы, бяросты і саломкі, шыць стыльнае адзенне з абрэзкаў тканіны, майстраваць з металу эlegantныя рэчы, напрыклад, ружы, "малаваць" карціны цестам. Самабытная з'ява ў гэтым шэрагу, якая шырока распаўсюджана была ў 60-я гады мінулага стагоддзя, — творчасць вышывальшчыц крыжыкам і гладзю. Яна сягае сваімі каранямі ў традыцыі роднай зямлі, тэмамі вышывання станавілася ўсё, чым багата ціхае правінцыйнае жыццё. Адметна тое, што майстэрства вышыву перадавалася з пакалення ў пакаленне, з роду ў род. Як у гэтай сям'і з вёскі Барысаўшчына.

З 10-гадовага ўзросту займаецца вышываннем Аляксандра Пыж, студэнтка другога курса Белдзяржуніверсітэта. Любоў да гэтага віду народна-прыкладнага мастацтва ёй перадалі бабуля Марыя Фёдарэўна і маці Марыя Міхайлаўна, настаўніца па

прафесіі. Усе яны не могуць дакладна назваць колькасць выкананых работ, якія знаходзяцца дома. Німала іх раздадзена сябрам, родзічам, якія заўсёды рады такому падарунку. Зрэшты, справа разглядаецца імі толькі як хобі, што дзавалае з карысцю бацькі свай вольны час. І калі супрацоўнікі раённага краязнаўчага музея прапанаваў арганізаваць выстаўку, Аляксандра ахвотна пагадзілася, прадаставіўшы 40 сваіх і бабуліных работ.

Прышоўшы сюды, трапляеш у сапраўднае царства пейзажаў, нацюрмортаў, выяў звяркоў, добра знаёмых рэпрадукцый паводле вядомых народных казак. Усе работы выкананы настолькі таленавіта, настолькі насычаныя па колеры, што іх смела можна параўнаць з карцінамі. Кожнаму твору — свая назва: "Ля ціхай рэчкі", "Зімовы пейзаж", "Пейзаж за акном"... А яшчэ радуецца вока вышываньня палатняныя ручнікі, сурвэткі, абрус, глядзячы на якія, адчуваеш палёт творчай фантазіі аўтараў выстаўкі, за якім хаваецца вялікае цярыненне пры працы з іголкай ды ніткай, калі ад крыжыка да крыжыка ствараецца сапраўдны мастацкі твор.

Выстаўка знайшла сваіх наведвальнікаў-прыхільнікаў. Што прыемна ўразіла, дык гэта цікавасць да яе дзіцяі.

Клаўдзія БОСАК